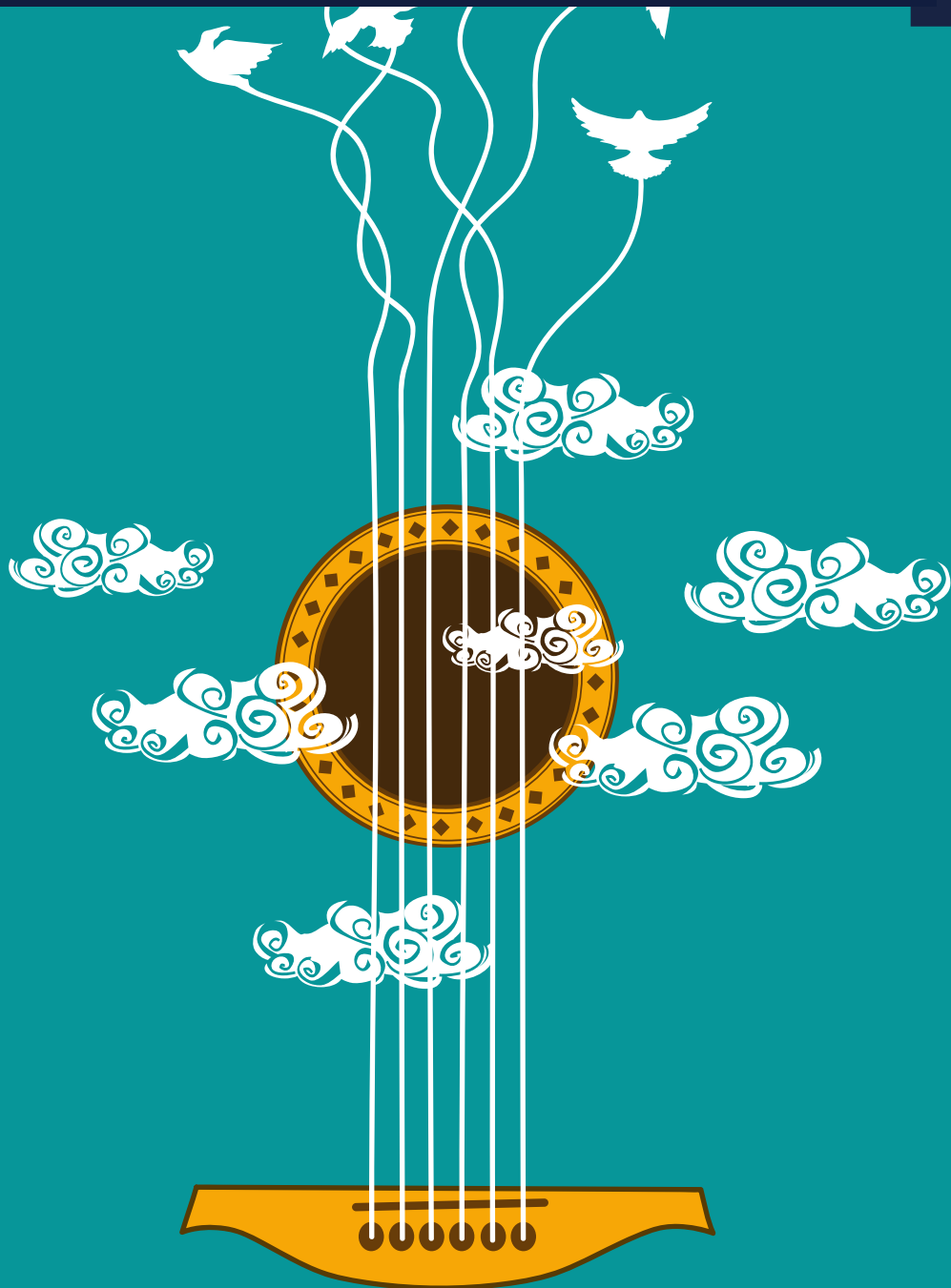

עמודים

ביטאון הקיבוץ הדתי | אדר תש"ף | 791 (2)

ללב היא חודרת

משבעים גלויות הגעוך - אל חולות | לבנותך למופת ולדוגמא,
הלבישוך עֲדָיִים של מבנים וגינות | ויפית והיית עיר הומה
(משה שפריר)

משפחה צעירה המחפשת את מקומה בעולם?

קהילת **"ימה"** מזמינה אתכם!

אנחנו קהילה צעירה המתפתחת בשנים האחרונות לצד מדרשת
אמי"ת באר באשדוד ובשיתוף תנועת הקיבוץ הדתי ועיריית אשדוד,
נשמח שתצטרפו אלינו לחיי משמעות, שיח ויצירה!

גם עיר שוקקת חיים **וגם** משפחתיות, חום וקהילתיות
גם שותפות בעולם של תורה **וגם** מעורבות בקהילה מגוונת
גם לצאת מהבועות הדתיות **וגם** להיות קרובים למרכז הארץ

מגורים בשכונות ותיקות מלאות חום, אתגר וקסם ■ מגוון משרות בתחומי חינוך, חברה,
רווחה ולא רק.. ■ קהילה צעירה, פתוחה, חברית וחמה ■ אפשרות למלגות מעבר ומלגות
לסטודנטים ■ שותפות בעולם בית-המדרש ובפעילויות הקהילתיות של המדרשה

לפרטים נוספים: Yamaashdood@gmail.com

תוכן העניינים

מענייני דיומא

- 2 עיר כמידת אדם < ריבה פריד עם תמי ביטון
- 8 תורת אמת בעולם פוסטמודרני < יואב איתן
- 12 רבותי, ההיסטוריה חוזרת < יוחנן בן יעקב
- 16 כעבור 30 שנה... < אמנון שפירא
- 19 מה נשתנה מאז? < יתרו יעקבס
- ללב היא חודרת
- 21 מנגינות החיים < רינה גלסנר
- 22 צלילי ההבל שהם העיקר < ריבה פריד עם איציק וייס
- 28 מ'קול באישה' לקולה של אישה < רבקה נריה בן שחר
- 32 צמאה לך נפשי < שרית אוקון (יודקה) עם דיצה הרשקוביץ לבית לייזר
- 37 התווים של חיינו < אסף סוברי
- 40 המנגינה של אברהם < יניב אילון
- 41 צעדים קטנים בין תווים < ציפי חיות
- 44 השירה אצלו בדם < ריבה פריד עם עדו עפרוני
- 47 שרים הללויה < אורה רינות
- 51 מזוית אחרת - נעמי ואלעד ליפשיץ
- טור אישי
- 52 הו גליוטינה < יונתן שרמן
- 53 תשובה לשאלה < ניצה טרבלסי
- 54 החיים כמציאות < איתי וגשל
- 55 טור-סיפור < אבי כנעני

על המדף

- 56 'שערי חיים' < הרב איתמר חייקין
- 58 העולם המופלא של נוסח התורה < אליהו שנון
- 60 קו המשווה
- 65 לזכרם

עורכת: ריבה פריד • עריכה לשונית: שושנה תנעמי

עריכה גרפית: סטודיו דוב אברמסון, עיצוב: נאוה גיאת

מערכת עמודים: איתי וגשל, קובי שטיין, יואל קרצמר-רזיאל,

שרית אוקון, יערה לשם, זאב קיציס, יוחאי בשן,

עדי פרי, הילה אונא, שוקי קרביץ, עינת לוי, גולן רייז

תמונות: ארכיוני הקיבוצים, מן האינטרנט, מתערוכת ציורים של דניאלה מלר

דוא"ל: amudim@kdati.org.il • אתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il

דבר העורכת

המוסיקה של חיי היא כמו קו משורטט שעובר בין תחנות, וצובע אותן בצלילים שמעוררים את הלב; צלילים שנדלים מן האוב - זיכרונות, מחשבות, תחושות...

למשל, סבתא לאה, ששרה לי (בעברית קצת עילגת ובזיוף קל) את "על שפת הנחל עומדת אני, ומחכה ומחכה לריבה'לה שלי..." ברגעים האלה הרגשתי קרבה ושייכות לסבתא שאני נקראת על שם אמה, שנספתה בשואה...

בזיכרונות הילדות המוקדמת שלי שזור היטב השיר "ירושלים של זהב" בביצועה של שולי נתן, והוא תבנית נוף ילדותי. ואיך קרה הדבר? בימי המלחמה הוקפצנו למקלט שמתחת לבית, אמא ואנחנו - שלושת ילדיה, ובהם גם אחינו הקטן, קובי, שהוא ילד מיוחד שלא יכול להפעיל אף איבר מגופו, גם לא לדבר, אבל מבט עיניו מדבר, וצחקוקו השובב כובש לבבות.

והנה, בעוד אנו מתזוים בין הבית למקלט, עם אזעקות חוזרות ונשנות, כשאמא אוחת בשתי ידיה את בנה בן ה-6, ויחד אתו עולה ויורדת במדרגות, מושמע השיר המופלא הזה - "ירושלים של זהב", שהופך בן רגע למעין המנון לאומי. וכולם, וגם אנחנו, נצמדים לרדיו הקטן כדי לשמוע את השיר, שמוע ושוב, וקובי שלנו - שאוזניו כרויות תמיד לכל צליל, נכבש אף הוא בשיר שהופך להמנון הפרטי שלו.

ומאז, בכל הזדמנות, בני המשפחה והחברים דואגים שהשיר יושמע לו כשהוא מגיע לביקור בחג, כדי שקובי שלנו יתמלא שוב התרגשות ושמחה כמו אז, במקום המוכר והאהוב, בבית, עם כל המשפחה.

==

כמה מוזר לערוך גיליון שלם של מילים שהן צלילים. לספר על שיר, על צליל, במקום פשוט לשמוע אותו.

שלכם,
ריבה

כמה מאתגר וכמה יפה ועדין לפרוט על נימי הלב בשיח על צלילים שאפשר רק לדמיין אותם, ואפילו להצליח להתרגש.

צ'יה קהילתית - בנות 'באר' בפעילות

'עיר כמידת אדם'

באר של עשייה באשדוד

ריבה פריד משוחחת עם תמי ביטון

הדתי (ראו מסגרת), יש חברים שלמדו באחד ממוסדותיה. גם במדרשה לאורך השנים היו לנו חניכות ומדריכות קיבוצניקיות נפלאות, ומדי שנה אנחנו מארחות כאן את 'תכנית י"א' של תלמידות בי"ס שק"ד. החיבורים פוגשים אותנו מכל הכיוונים, ואנחנו מאוד אוהבות שיתופי פעולה.

אשדוד היא העיר השישית בגודלה בארץ, והיא מחולקת לרבעים. לכל רובע יש 'מנהלת רובע', והוא מתפקד כיחידה בפני עצמה. לשם השוואה, רק ברובע ב', שבו ממוקמת המדרשה, יש פי שלושה תושבים מאשר בירוחם - יותר שפות, יותר קהילות ולא פחות אתגרים. אשדוד הוקמה בידי עולים, ומאז הקמתה היא עיר קולטת עלייה. העולים יצרו בעיר אינטגרציה חברתית, מבלי לאבד את הזהות המיוחדת של קהילות המוצא. זכינו לגור ברבעים הוותיקים והמגוונים ביותר של העיר, ולפעול בהם. נכון שהם לא האזורים הכי חזקים מבחינה סוציאקונומית, אבל יש בהם חוזק אנושי וקהילתי הנובע ממגוון זהויות. כשאנחנו מקיימות במדרשה חודש בנושא 'זרמים בחברה הישראלית', אנחנו לא צריכות להזמין מרצים מרחוק - יש לנו הכול מכל כול

בלב השכונות הוותיקות והקסומות של העיר אשדוד שוכנות להן מדרשת 'באר' וקהילת 'ימה'. הן הגיעו יחד "שלוכות זרוע" לפני כארבע שנים אל המקום הזה - אל "עיר כמידת אדם על חוף הים התיכון", כפי שהגדיר אותה עמוס עוז. (ראו מסגרת)

קהילת 'ימה' היא קהילה קטנה וצומחת, אחת מהקהילות הצעירות שתנועת 'הקיבוץ הדתי' אימצה לחיקה במטרה להרחיב את מעגלי הקשר שלה אל מעבר לקיבוצים, ולהגיע לשיח ולמפגש עם קהילות מגוונות במרחב העירוני.

בראש מדרשת 'באר' הצעירה באשדוד, כמו גם בראש אחותה הוותיקה - 'באר ירוחם', עומדת תמי ביטון, שמחלקת את ימי השבוע שלה בין שתי הערים. בעיניים בורקות היא מציינת את החיבור לתנועת 'הקיבוץ הדתי': "אני מרגישה שקודם כול יש לנו חיבור רעיוני עם תורת 'הקיבוץ הדתי', ושמחה שהתחברנו עם תנועת 'הקיבוץ הדתי' ברצון להיות בדיאלוג עם קהילות עירוניות מגוונות. האמת היא שגם הרבה מהחברים בקהילה קשורים באופן כלשהו לתנועה. יש לנו חברות שגדלו בקיבוץ

מהרגע הראשון היה ברור לנו שמדרשה וקהילה הולכות יד ביד. אחרי שנעצנו את הסיכה הראשונית במפה, יצאנו לאתר את המעגלים שיהוו מעטפת למדרשה – מתוך אשדוד ומחוצה לה. זכינו והתברכנו בצוות מורים מיוחד מאוד שאשדוד זימנה לנו – צוות שמצליח לדבר במבחר שפות דתיות – נשיות וגבריות, למדניות וחסידיות, תורת חכמי המערב ותורת חכמי המזרח.

כמו כן, הבנו שנצטרך לייבא מעטפת קהילתית שתחיה בשכונה, תראה בה בית, ותארח את בנות המדרשה. ה'אני מאמין' של 'באר' הוא, שהצוות לא יכול להיות מורכב מאנשים שבאים ללמד כמה שעות והולכים. רוב הצוות צריך לגור במקום, ולהיות שותף למהלך הכולל של החיים – בין אדם לחברו ובין אדם למקומו.

אני מרגישה שקרה כאן מהלך הפוך מהרגיל בשני מובנים: פעמים רבות אחרי שקהילות נוצרות, הן מקימות להן מוסדות, אבל אצלנו קודם נולדה המדרשה, וסביבה נבנית הקהילה. אולי הבשורה המשמעותית ביותר היא, שנולד כאן מוסד של בנות עם הובלה נשית, וסביבו התקבצה לה קהילה שלמה, משפחתית. ייתכן כי הנוכחות הנשית, התורה הנשית והשיח הנשי שבמרכז הקהילה מביאים בשורה טבעית יותר אל הנוף האשדודי.”

האם כל מי שמצטרף לקהילה קשור באופן כלשהו למדרשה?

”בהתחלה זה מה שהיה, אבל עכשיו אנחנו בשלב שכבר יש מספיק אנשים שמחברים למדרשה, כך שהמשפחות החדשות יכולות להגיע בנסיבות הרבה יותר 'מאווררות'. בסופו של דבר יקרה תהליך בריא שבו הקהילה תעמוד בפני עצמה, ורוב האנשים בה לא יהיו קשורים ישירות למדרשה, אלא באופן וולונטרי – להעביר שיעור, לארח את בנות המדרשה בשבת, להיות שותפים בחיי בית הכנסת, אבל לא בהכרח לעבוד כאן. המטרה שלנו היא, שעם התרחבות הקהילה היא עדיין תשמור על מגורים ברדיוס של עד 20 דקות הליכה מהמדרשה, כך שנוכל להמשיך במפגשים הדדיים גם בשבתות.”

איפה גרות בנות המדרשה?

”הבנות גרות ב'בלוקים'. איפה שמצאנו - שכרנו. וכמה יפה לראות שיש להן אינטראקציות עם השכנים - הם מזמינים אותן לאירועים משפחתיים, ובכל בית דירות כזה נוצרת מערכת יחסים של שכנות ושל עזרה הדדית. למשל, בחנוכה הבנות ארגנו הדלקת נרות לכל דיירי הבניין. נוצרת דינמיקה טבעית ובריא.”

האם חברי הקהילה מתכוונים להשתקע ולרכוש פה דירות?

”קשה מאוד למצוא פה דירות, אפילו לשכירות. בכל מקום

מהרגע הראשון היה ברור לנו שמדרשה וקהילה הולכות יד ביד. אחרי שנעצנו את הסיכה הראשונית במפה, יצאנו לאתר את המעגלים שיהוו מעטפת למדרשה – מתוך אשדוד ומחוצה לה. זכינו והתברכנו בצוות מורים מיוחד מאד שאשדוד זימנה לנו – צוות שמצליח לדבר במבחר שפות דתיות – נשיות וגבריות, למדניות וחסידיות, תורת חכמי המערב ותורת חכמי המזרח

בשכונתנו. יש כאן שכונות חרדיות מכל הגוונים, יש חילונים, יש מסורתיים, ויש גם דתיים, ואנחנו מוסיפות לרקמה האנושית גוון שלא היה קיים בה עד כה. כשהבנות הולכות בשכונה ומספרות שהן לומדות גמרא ומתגייסות לצבא – האשדודים לא יודעים איך לתייג אותן...”

מה הביא אתכם להקים מדרשה וקהילה דווקא באשדוד?

”לפני כמה שנים הגענו למצב שבו המדרשה בירוחם לא יכלה להכיל את כמות הבנות שביקשו להצטרף אליה, והחלטנו להתרחב. פנינו לרשת 'אמי"ת', שבמסגרתה פועלת המדרשה, וביקשנו לפתוח שלוחה בדימונה, במצפה רמון או בערד – מקום קטן ודרומי בסגנון דומה לירוחם. ברשת 'אמי"ת' הפתיעו אותנו, וכיוונו אותנו דווקא לאשדוד, עיר גדולה במרכז הארץ. היום בדיעבד אנחנו חייבים להם תודה על העצה המצוינת, ולעיריית אשדוד תודה על ההזמנה החמה.

אז לקחנו את ה'באר' שלנו, והתגלגלנו עמה מהמדבר אל חוף הים. התגלתה לנו עיר יפהפייה שיש בה גם משהו מאוד קהילתי, מאוד משפחתי, בניגוד לדימוי של עיר גדולה. יש כאן עדיין אווירה מסורתית: אנשים הולכים לבתי כנסת, משפחות מזמינות, אוכל בתי... באשדוד יש גם חיי תרבות מפותחים: התזמורת האנדלוסית, המעצימה את תרבות הפיוט של העולים מצפון אפריקה; פסטיבל ים-תיכוני; פסטיבל שירה אלטרנטיבית; ברובע ב' יש שוק אותנטי, עם תבלינים וניחוחות כמו בשווקים של מרוקו. אשדוד 'העיר הישראלית', משלבת בתוכה יתרונות של מרכז ויתרונות של פריפריה במובן הטוב. לקסם הזה התחברנו.

הגענו לכאן מתוך קריאה של העירייה - הזמינו אותנו לבוא, נתנו לנו מבנה נעים, וכיוונו אותנו להתמקם דווקא בשכונת האלה - השכונות הישנות, המיוחדות והמאתגרות של העיר. עוד לפני שבאנו, קיבלה על עצמה רשת 'אמי"ת' את הובלת מערך החינוך הדתי בעיר, ומאז נפתחו ישיבה תיכונית לבנים ומדרשייה לבנות. כחלק מהארגון המחודש הזה הזמינו אותנו להשתלב.

גמרא של נשים חרדיות, שבעבור חלק מהן מדובר במשהו קצת חתרני, ונשות החבורה כבר חגגו יחד סיום מסכת. זה לא שישבנו והחלטנו להקים חוג גמרא לנשים חרדיות, אלא זה פשוט קרה באופן טבעי, וכנראה שזה המפתח הנכון לקהילתיות שלנו כאן."

איך בנות המדרשה משולבות בעיר אשדוד?

"ברוב שעות השבוע הבנות לומדות תורה במעגלים שונים. נוסף על כך, לכל בת יש עשר שעות שבועיות של עבודה בקהילה, בעיקר בתחומי חינוך ורווחה. הבנות מעורבות גם במדרישה התיכונית לבנות שנפתחה כאן. יש בנות שמדריכות שם, מתגברות בלימודים, ויש קבוצת בנות שלומדות תורה בחברותא עם בנות ז'-ח' כל שבוע במסגרת בית מדרש של בנות. בשבוע שעבר פגשתי את המנהלת של המדרישה, והיא סיפרה לי בהתרגשות שהבנות האשדודיות שהתחילו את החברותא אתנו בכיתה ח', ושכיום הן בכיתה י"א, פתאום מדברות על האפשרות ללכת ללמוד בעצמן במדרשה בעוד שנתיים, שזה מפתיע ומשמח. בתחילת הדרך הן שאלו את בנות 'באר' למה

שחברי הגרעין מצאו דירה ברדיוס המתאים – הם שכרו. עכשיו יש כאלה שנמצאים כאן בשנתם הרביעית, והם כבר מדברים על קניית בית באשדוד. אנחנו מנסים להיות מעורבים, ולקדם פרויקט של בנייה משותפת לקהילה דרך שיפוץ של 'בלוקים' בתוך האזורים האלה. אמנם זה ייקח קצת זמן, אבל זה אופק משמעותי. כרגע אנחנו מפוזרים ברחבי השכונה, ולמשפחות יש קשרים טבעיים עם התושבים דרך הילדים בגן או במעון, דרך השותפות בוועד הבית, דרך בית הכנסת - הדברים הכי פשוטים שמחברים באופן טבעי. נוסף על כך, יש גם יוזמות שלנו, כמו למשל בית מדרש קהילתי שפתוח לקהל המגוון של אשדוד, נשים וגברים כאחד.

עוד יוזמה מקסימה שצמחה פה היא 'חבורת גמרא': שיראל שמואל, אחת הר'מיות במדרשה, הזמינה לכאן את מלכי רוטנר - אישה חרדית ופעילה פמיניסטית מאשדוד, כדי להעביר שיחה לבנות. תוך כדי השיחה נולד עניין בלימוד גמרא משותף, ומאז הן לומדות יחד בחברותא, שאליה הצטרפו עוד כמה נשים חרדיות ומסורתיות יחד. וכך מתקיימת אצלנו מדי שבוע חבורת

מדרשת 'באר' אשדוד - הבנות והצוות

אשדוד הוקמה בידי עולים ומאז הקמתה היא עיר קולטת עלייה. העולים יצרו בעיר אינטגרציה חברתית, מבלי לאבד את הזהות המיוחדת של קהילות המוצא... יש בהם חוזק אנושי וקהילתי הנובע ממגוון זהויות. כשאנחנו מקיימות במדרשה חודש בנושא 'זרמים בחברה הישראלית', אנחנו לא צריכות להזמין מרצים מרחוק - יש לנו הכל מכל כל בשכונותנו

תכנית שילובים - של"פ (שותפים לעשייה פעילה)

למבחני הבגרות וגם תורה לשמה; עסקו גם בפעילות חברתית עם בני גילן וגם בפעילות התנדבותית בעיר; הן פגשו עולמות שונים והתחברו אליהם. אי"ה בשנה הבאה יצא המחזור השני לדרך, ותיפתח כיתה י"ב במדרשייה התיכונית הצמודה למדרשת 'באר'. המיונים של תנועת בני עקיבא בעיצומם.

בשיתוף תנועת בני-עקיבא ו'הקיבוץ הדתי', פרסמנו מודעה המחפשת "בנות מיוחדות שאוהבות אנשים, אוהבות תורה ואוהבות אתגרים - לשנה של למידה, עושר אנושי, הרחבת אופקים ותיקון עולם". המחזור הראשון והמיוחד היה מורכב כולו מבנות הקיבוץ הדתי. בבוקר הן למדו בתיכון עם חברים אשדודיים, ובשעות הערב הן למדו במדרשה עם בנות באר. הן למדו גם

שולחנות ילדים של חסידי גור ובעלו, שדוברים יידיש, יחד עם לא מעט ילדים דוברי אמהרית, רוסית, צרפתית, וגם ילדים של מהגרי עבודה אריתריאים - וכולם משחקים יחד. המגוון פה מדהים! עשרות ילדים מדי שבוע. חלק מההורים כבר מאמצים את הקונספט, וכשהם רוצים לחגוג לילד יום הולדת, הם מגיעים עם עוגה לגינה הקהילתית, וחוגגים יחד עם הבנות."

מה בעצם המנגנון הקהילתי שקיים בקהילת 'ימה'?

"מנגנון קהילתי פשוט וזורם. סעודות שבת משותפות עם המדרשה בשבתות שבהן הבנות נמצאות, קידושים משותפים, אירועי ראש חודש וחגים, הפנינגים בשכונה, עזרה הדדית להתאקלם בעיר ולהרגיש גב משפחתי. כרגע עדיין אין בית כנסת שכל נשות הקהילה מרגישות בו בנוח, שהן יכולות להיות מעורבות בו מתוך עזרת הנשים. גם בעניין בית ספר הפתרונות הקיימים כרגע לא עונים על כל הרצונות.

באתן למדרשה?"; "מה יוצא לכן מזה?"; "אתן באות לעזור לנו ועוד צריכות לשלם על זה?!"; זה היה השיח, ופתאום האופקים שלהן התרחבו, ואפשרויות חדשות נפתחו. בשנה הבאה תצטרף למדרשייה התיכונית גם תכנית של"פ שלנו, שמיועדת לבנות בכיתה י"ב, שילמדו בבוקר לבגרות ובערב תורה לשמה במדרשה, ובעזרת ה' יביאו אתן גם את בנות כיתתן האשדודיות.

עוד פרויקט מרשים שהבנות שלנו מובילות, הוא 'הגינות הקהילתיות'. פעמיים בשבוע מגיעות כמה בנות לשני פארקים גדולים במרכז רובע ב' וג' עם עגלה עמוסה בשולחן מתקפל ובחומרי יצירה מגוונים, ומקיימות פעילויות, כגון: שעת סיפור, בישולי שדה, משחקי שולחן, מוסיקה ויצירה. הפעילות פתוחה לכולם - ילדים וגם סבים וסבתות יושבים על הספסלים ומשחקים יחד. פעמיים בשנה הן מארגנות הפנינג ענק של תחנות הפעלה בסיפור, ביצירה ובמוסיקה. היופי הגדול הוא לראות מי מגיע לשם. אנחנו מסתכלות על המשתתפים, ותוהות אם יש עוד מקום בארץ שבו אפשר לכנס יחד סביב אותם

של 'גיור כהלכה' במדרשה. יש לנו אפשרות לאירוח המתגיירים בשבתות, לליווי כלות וללימוד נערים לקראת בר מצווה. יש לנו משאב זמין, ידידותי ופתוח, בשונה מהמנגנון הקשור ברבנות."

אני מבינה מכך שהקהילה מכוונת יותר לקהילת משימה?

"כך זה נשמע כשאת מדברת אתי... אני לא בטוחה שבקהילה עצמה תהיה הסכמה על כך. אני מאוד מנסה לשחרר - לתת להם לברר מה החלומות שלהם, ולא להביא את החלומות שלי, ויש לי נטייה כזאת..." תמי מודה בחיך, "אבל אני מזכירה לעצמי שאני לא חלק מהקהילה, ושהתפקיד שלי הוא מאחורי הקלעים, לעזור להם למצוא מה החלום שלהם, ולספק את הממשקים שיעזרו להם להגיע להגשמתו."

השותפות עם 'הקיבוץ הדתי' כוללת את קבוצת יבנה, שהוגדרה כקיבוץ המאמץ את הקהילה, וכבר קיימנו שם שבת קהילתית נעימה, שבה שאלנו 'דרכנו לאן?', מה המטרות שלנו, ומה המשימות שאנחנו רוצים לקבל על עצמנו.

הקהילה נמצאת בשלב שבו היא מבררת לעצמה איזו קהילה היא בוחרת להיות - 'קהילת חיים' ללא משימה מוגדרת מלבד ההשתלבות הטבעית בעיר, או 'קהילת משימה' שמגדירה לעצמה תחומי פעולה, מתוך בירור מה מתאים לחבריה ומה מתאים כמובן לעיר אשדוד. אנחנו בשלב שבו יש לאנשים רעיונות שופעים, וגם אם רק חצי מהם יתממשו - זה יהיה נהדר. וגם בלי הגדרת משימה קבוצתית - מגוון השליחויות כאן הוא גדול. יש הרבה מתגיירים באשדוד, ויש דיבור על פתיחת סניף

על העיר

אשדוד היא עיר שיש בה הכול. עשירים ועניים, דתיים, מסורתיים וחילונים, עולים ותיקים לצד עולים חדשים. בתי כנסת ומתחמי קניות מרהיבים. בימי כסלו ודצמבר חלונות הבתים מלאים בחנוכיות ובעצי אשוח. בערב פסח יש ריח של שריפת חמץ מכל פינה, וביום כיפור שקט מופתי. ואסור לשכוח את הים ואת החופים היפים שאנחנו משתדלות לא לפספס. בליל השפות שאפשר לשמוע בשכונה שבה אנחנו מתגוררות נע בין רוסית-אמהרית-מרוקאית-צרפתית-יידיש, ומעט עברית.

על הקהילה

להיות חלק מקהילה קטנה וצומחת זה לא תמיד פשוט. לפעמים קשה לראות הלאה, מעבר לקיים. אך לצד הקושי, יש בקהילה חדוות עשייה וכינון מסורות משלנו, צעד אחרי צעד. כל משפחה שמגיעה משפיעה מאוד על עיצוב הקהילה ועל התפתחותה.

זהר ריינר (אדלר), בת 27, בת עין צורים, בוגרת תואר ראשון בעבודה סוציאלית במכללת אשקלון. נשואה לאדיר, ואמא של שקד, בת שנה. עובדת סוציאלית בעמותת "אנוש" לבריאות הנפש ורכזת עבודה קהילתית במדרשת באר.

תמר גוטמן עמיחי, בת 26, בת מעלה גלבע, עם שורשים גם בקיבוץ סעד. בוגרת תואר ראשון בקולנוע וטלוויזיה במכללת ספיר בשדרות. נשואה לחמי, ואמא של גפן, בת חצי שנה, מעבירה סדנת צפייה קולנועית במדרשת באר.

ולקהילה לבין המעגלים הרחבים יותר שאתם אנחנו בקשר?"

אז מה התפקיד הרשמי שלך בעצם?

"התפקיד הרשמי שלי הוא במדרשה. אני לא באמת חלק מקהילת 'ימה' – לא בגיל ולא בכתובת המגורים. אם הייתי צעירה נדור, אני מאמינה שהייתי באה היום לגור ברובע ב' באשדוד. אני אוהבת להתחבר למקומות עם אנרגיה של 'סטארט-אפ', עם תחושת יצירה, עם חיוניות ועם מפגשים בינאישיים."

בעיניי, המשימה כרגע היא איתור עוד משפחות מאשדוד ומחוצה לה, שיצטרפו לקהילה. כשהיו קצת יותר משפחות, יהיה אפשר להתקדם גם בסוגיות ארוכות-טווח: למשל, האם להשתלב באחד מבתי הכנסת הקיימים, או להקים בית כנסת חדש עם דגשים שעדיין אין בסביבה, ומה המחיר של כל בחירה; האם להחליט על בית ספר יסודי אחד שכולם שולחים אליו, או שכל אחד ישלח לאיזה בית ספר שהוא בוחר ברחבי העיר; איך מחברים בין המעגלים שמרגישים יותר מחויבות למדרשה

עיר יפה וטובה בעיני אשדודי. והיא כל אשר יש לנו משלנו. גם בתרבות ובספרות: אשדודי. וכל מי שמתגעגע בסתר על קסמי פריס או וינה, אל העיירה היהודית או אל ירושלים-של-מעלה, אל נא ייפרד מגעגועיו – מה אנו בלי געגועינו? – אבל יזכור נא, כי אשדוד היא מה שיש. והיא לאו-דווקא התגשמות מפוארת של חזון הנביאים ושל חלום הדורות, לאו-דווקא "הצגת בכורה עולמית", אלא עיר במידת אדם. אם ננסה להתבונן בה במבט רוגע, ודאי לא נבוש ולא ניכלם.

אשדוד עיר כמידת אדם על חוף ים התיכון. וממנה עוד נראה מה יצמח כשיבואו סוף-סוף שלום עם קצת מנוחה. סבלנות, אני אומר. אין קיצור-דרך.

'פה ושם בארץ ישראל', עמוס עוז, 190

המלצה לשיר

'את תלכי בשדה'
של לאה גולדברג בביצוע חוה אלברשטיין, ובעיקר השורה -
"ופשוטים הדברים וחיים, ומותר
בם לנגוע, ומותר לאהוב".

תמי ביטון (רביצקי), ראש מדרשת 'באר' בירוחם ובאשדוד. גדלה בירושלים, והגיעה בגרעין נח"ל לירוחם, ובה היא גרה עד היום (חוץ מהימים שבהם היא חצי גרה באשדוד). הייתה שותפה בהקמת בית המדרש הקהילתי 'במדבר', מדרשת אמ"ת 'קמה' ומדרשת 'באר'. נשואה לדוד, ואמא לארבעה. אוהבת ללמוד, ללמד ולחבר מדרשים.

"תורת אמת" בעידן פוסט-מודרני

על הגותו הייחודית של צוריאל אדמנית

הקדמה¹

התמודדותו של עולם ההלכה היהודי עם אתגרי המציאות המשתנה מתועדת בתורה שבעל-פה, החל מעליית עזרא ונחמיה דרך פסקי ההלכה של הלל ועד לימינו. ומכיוון שבדורות האחרונים קצב השינויים במדע ובתקשורת, בתעשייה ובחברה עלה, האתגר ליהודי הדתי רק גדל.

במאה ה-19 תגובות יהודי אירופה למציאות המשתנה נעו בין התעלמות, בסיסמה 'חדש אסור מהתורה', ובין נטישת דרך ההלכה ואימוץ דרך הרפורמה. אפילו דרך הביניים של מידור בין המציאות המתחדשת ובין ההלכה בנוסחת "תורה עם דרך ארץ" של הרש"ר הירש נתקלה בקשיים בהתמודדות עם המציאות החברתית והכלכלית החדשה במאה ה-20, וחשפה בה סגירות וסטגנציה שהחליפו את רוח ההתחדשות.² אולם באופן פרדוקסלי, למרות ההבדלים הגדולים שבין תנועות אלו, לנוכח הגל האנטישמי ההולך וגואה באירופה הן התאחדו בהתנגדותן לפתרון הציוני של עלייה מאורגנת לארץ ישראל.

1 המאמר מתבסס על עבודת תזה לתואר מוסמך בחינוך יהודי שעשה המחבר באוניברסיטה העברית בירושלים, בנושא "ערכים ותורה במבחן הזמן - במזנתו הרעיונית והחינוכית של צוריאל אדמנית".

2 את עבודת התזה אפשר לקרוא גם באתר הקיבוץ דתי.

בעקבות תהליכים משמעותיים אלו ובעקבות המציאות החברתית והכלכלית המורכבת שהתגבשה החל הדור הצעיר, הן בקהילות החרדיות והן בקהילות האורתודוקסיות, לגלות סימני מבוכה ערכית גוברת, שבאה לביטוי בכך שרבים מהצעירים האורתודוקסים נטשו את הדרך שבה הם חונכו. במציאות זו החלה לצמוח התנועה הציונית.

הקיבוץ הדתי – רקע היסטורי ואידיאלי

לנוכח המבוכה הערכית ושתיקת ההנהגה הדתית החלה להתפתח גם תנועה ציונית דתית. יש לזכור כי תמיכה דתית בעלייה מאורגנת לארץ ישראל הייתה מהפכנית, מכיוון שהתעלמה מפסקי ההנהגה ההלכתית באירופה, אף שנשמכה על כמה פוסקי הלכה חשובים. בהמשך, בהשפעת אתגרי החלוציות החברתית והכלכלית, שראשוני החלוצים הדתיים נחשפו אליהם בארץ ישראל, החלה לצמוח במחנה זה תנועת 'תורה ועבודה', שראתה בהשתלבות בעשייה הציונית ובהתיישבות החלוצית אידיאל דתי. בתוך תנועה זו בלטה חבורת צעירים שקראה ליישום אידיאל זה כקבוצה ולא כיחידים, שעלו ובנו את המחנה הראשון להתיישבות דתית קבוצתית ליד פתח תקווה. לאחר כשנתיים שבהן בחנו את רעיונותיהם בהתיישבות זו, הם החליטו

עם צעירי 'ברית חלוצים דתיים' (בח"ד) כהכנה לעלייה. בשנת 1937 עלה לארץ ישראל, והצטרף לקבוצת רודגס, ובה עבד ברפת, היה חבר 'ההגנה', ובעיקר עסק בחינוך הנוער. בשנת 1939 נישא להילדה (הורוביץ), ובשנת 1941 עברו אל קבוצת יבנה במקומה החדש, שם זכו לארבעה ילדים. במלחמת השחרור התמנה למא"ז הקבוצה. בסיומה החל לכתוב בנושאים הרעיוניים והמעשיים שעל הפרק בקבוצה ובתנועה. קצב כתיבתו ומעורבותו החברתית גברו עם הזמן, ובהדרגה התקבל אדמנית כמנהיג הגותי מרכזי בתנועת 'תורה ועבודה' (בני-עקיבא) ובין חברי הקיבוץ הדתי.

אדמנית - עקרונות הגותו

במאמריו ובהרצאותיו התייחס אדמנית לבעיות השעה ולאחרים העתידיים של תנועת תורה ועבודה, ומתוכם עולה ומתגבשת הגותו, שהתבססה על כמה הבנות יסוד בחזונו הדתי. הראשונה, היא הצורך לחיות חיי הלכה שלמים בכל תחומי החיים, בשונה מגישת המידור בין תורה לדרך ארץ. השנייה היא כי את המתח שבין ההלכה והמציאות המשתנה יש לפתור מתוך הבנה כי העיקר הוא התורה, שאותה כינה 'התורה הקדושה', וממילא הפתרון למתח בין ההלכה למציאות המשתנה חייב להיות מותאם לתורה. הנחה שלישית היא כי אין וגם לא יכולה להיות סתירה בין ההלכה ובין המוסר האנושי, שהרי "ההלכה נותנת ביטוי משפטי

לכללים מוסריים". הבנות ואמונות יסוד אלו גובשו בשני עקרונות מרכזיים בהגותו.

העיקרון האחד הוא החובה לשלב את ההלכה במודרנה - כלומר לתמוך בעולם הלכה המגיב באחריות למציאות הדינמית ולא מתעלם ממנה, ומתייחס למציאות בדרך ריאלית המשולבת בהתבוננות של חזון. התבוננות של אדם מאמין. לאחר ניתוח המציאות חובה לגבש דרך הלכתית שמעורבים בה שיקולים חברתיים וערכיים, שהרי "היעדר תשובה בתחום היהודי האקטואלי" מייצרת להבנתו את המשמעות של התורה בחיי היום יום. העיקרון השני הוא נאמנות ומחויבות לתורה ולהלכה בגלל האמונה בנותן התורה. לעיקרון זה אדמנית ראה השלכה חינוכית ברורה, ולפיה "עלינו להדגיש בדרך חינוכנו את המומנט ההלכתי כקו מנחה להתנהגותנו בכל שטחי החיים". הנאמנות להלכה כוללת חובת ציות לסמכות הלכתית ושמירה חיונית על סמכות הרבנות "עד כמה שאפשר". על פי הבנות אלו קרא אדמנית לפעול לנוכחות רבנית בקבוצות הדתיות, לחינוך הנוער

להתפצל: חלקם הקימו את מושב כפר אברהם, וחלקם העדיפו את דרך הקבוצה השיתופית, והקימו קיבוץ דתי.

כדרכן של מהפכות עממיות, המעשים קדמו למשנה הסדורה, והאינטואיציה הכתיבה את כיוון ההתפתחות בדרכם של מייסדי הקיבוץ הדתי. הם ראו בקבוצה הדתית השיתופית את דרך ההגשמה היותר מקיפה של רעיון 'תורה ועבודה' מבחינה חברתית, דתית וכלכלית, ואף החשיבו אותה כ'דגם מעבדה' לבחינת יכולת ההתמודדות של ההלכה היהודית עם המציאות המשתנה ועם הממלכתיות היהודית המתחדשת. בגלל סיבות אלו ראו עצמם מייסדי הקיבוץ הדתי 'ראש החץ' של תנועת הציונות הדתית כולה.

כדרכן של מהפכות עממיות
המעשים קדמו למשנה הסדורה,
והאינטואיציה הכתיבה את כיוון
ההתפתחות בדרכם של מייסדי
הקיבוץ הדתי. הם ראו בקבוצה
הדתית השיתופית את דרך
ההגשמה היותר מקיפה של רעיון
'תורה ועבודה'... ואף החשיבו אותה
כ'דגם מעבדה' לבחינת יכולת
ההתמודדות של ההלכה היהודית
עם המציאות המשתנה.. בגלל
סיבות אלו ראו עצמם מייסדי
הקיבוץ הדתי 'ראש החץ' של
תנועת הציונות הדתית כולה

המציאות הדינמית במאה ה-20 המשיכה להשתנות ולאתגר את חלוצי הקיבוץ הדתי במגוון נושאים חדשים, החל בחילוניות המתגברת בחברה הישראלית, דרך העמידה אל מול השואה הנוראה ותוצאותיה, בהתמודדות עם אתגרי החברה והכלכלה שהעמידה הקמת המדינה הצעירה, וכלה בשינויים המרשימים במעמד הכלכלי והחברתי של הנשים. השינויים אתגרו את עולמם ההלכתי והאידיאלי, כולל אידיאל 'מדינת התורה', ערך החלוציות הדתית, ערך החקלאות היהודית ואפילו את אידיאל העבודה העברית. הבעיות הבליטו את הצורך במשנה סדורה ולא אינטואיטיבית כדי להבטיח את המשך דרכה של תנועת 'תורה ועבודה' בכלל, ושל הקיבוץ הדתי בפרט. אחד הבולטים

בין מייסדי הקיבוץ הדתי שנענה לאתגר הגותי זה, היה צוריאל אדמנית.

אדמנית - ביוגרפיה

צוריאל אדמנית נולד בפוזן שבגרמניה בשנת 1915, וגדל בקהילות 'תורה עם דרך ארץ'. הצטרף לתנועת 'עזרא', ובגיל 15 התייתם מאביו. למד בגימנסיה גרמנית בברלין, ועבר את מבחני הבגרות בהצלחה. את דרכו העצמאית החל בלימוד בישיבה שהקים הרב ירחמיאל אליהו בוצ'קו במונטרה בשווייץ. בישיבה זו הנהיג הרב בוצ'קו דרך חינוכית חדשנית, שבה הוא שילב את רעיונות המוסר מיישיבת נובהרדוק שבפולין עם פתיחות והתמודדות במציאות המשתנה, כפי שראה במערב אירופה. אדמנית הצעיר בלט ביכולותיו הלימודיות והחברתיות, ועוד לפני תום השנה פנה אליו ראש הישיבה להמשיך במסלול סמיכה לרבנות, אך אדמנית העדיף לעבור להכשרה חקלאית ממושכת

ל'שאלת רב' ולציות הקבוצה לפוסקי ההלכה.

לכאורה קיימת סתירה בין שני העקרונות, בין הנאמנות המוחלטת לתורה כגורם יציב ובלתי משתנה ובין חיוב החיים בתוך המודרנה הדינמית. להסבר הגותו המיוחדת הזאת מוצע מודל המתאר את הבנתו דרך פסיקת הלכה במציאות משתנה, וכן את התייחסותו לעולם האידיאות במציאות הדינמית. והנה ההסבר:

מודל פסיקת ההלכה

בבסיס הגותו ההלכתית של אדמנית נמצא מרכיב יציב ובלתי משתנה, והוא 'התורה הקדושה', שהתקבלה במעמד הר סיני ובהמשך בנבואת משה רבנו. התורה היא הבסיס שעליו מתגבשת דרך החיים היהודית באמצעות פסיקות ההלכה. להבנתו, פסיקת הלכה אינה "מכאנית" אלא מתקבלת בשקלול ארבעה מוקדי עיון הלכתיים המסוגלים לשינוי בתגובה לשינוי המציאות. מוקדים אלו כוללים את ניתוח המציאות הדינמית, את לימוד ההלכה הכתובה, את כללי המוסר התורניים ואת החזון האישי של הפוסק. המיוחד בגישה מורכבת זו הוא, ששלושה ממוקדי הכלת השינויים - נלמדים מהתורה עצמה:

הערכת המציאות

המציאות משתנה, וההשתנות משפיעה על תחומים ערכיים, חברתיים, מדעיים וכלכליים. המשמעות היא שהבנת המציאות עשויה להשתנות בהתאם לזמן, למקום ואפילו בהתאם לאדם המתבונן בה. אדמנית היה מודע לכך שבהתבוננות זו, הבדלים אישיים בין פוסקי ההלכה גורמים להבדלים בהערכת המציאות, גם כאשר כל יתר המרכיבים זהים.

החזון האישי

ההתבוננות במציאות והערכתה נעשית במשולב עם חזון אישי ועם הנחות יסוד אישיות שמקורם בתורה עצמה, ובאמצעות פוסק ההלכה מנתח את המציאות. להבנתו לכל אדם ולכל פוסק חזון תורני משלו.

ההלכה הכתובה

גם ההלכה הכתובה אינה קבועה, ומחלוקות על הדרך ליישום מצוות התורה בחיים היהודיים מתועדות כבר במשנת תנאים. לא בכדי רבותינו דאגו לשמר מחלוקות אלו, והן בסיס אפשרי לשינוי ההלכה הכתובה בעת שינוי המציאות. על פי הבנה זו, ההלכה נשענת על קיומם של תנאים מסוימים הנחוצים לקיום המצוות. לכן, כשהתנאים משתנים, אפשר, ולעיתים אף חובה, לשנות גם את ההלכה.

כללים של מוסר ומצפון

בירור ההלכה אינו מוגבל לביורר ההלכה הכתובה בלבד, אלא נעשה בשם "עיצומה של ההלכה ורוחה" ובשם כללי מוסר ומצפון. אדמנית מצא שכללים אלו רמוזים במצוות התורה שאינן מפורשות ומשמשות ככללי מוסר, כדוגמת מצוות "וְעִשִּׂיתָ הַיֵּשֶׁר וְהַטוֹב בְּעֵינֵי ה'". לא רק שאין מניעה לשינוי הלכתי עם שינוי המציאות, אלא ששינוי כזה מחויב עפ"י ההלכה, מכיוון ששיקולים חברתיים וערכיים הם חלק משיקולי ההלכה. בהגותו, עולם ההלכה נשען על עקרונות יסוד הנמצאים בבסיסו כדוגמת 'חוקי היסוד' שבבסיס מערכת המשפט המשמשים כהצהרת כוונות של המחוקק. עקרונות אלו הם "נורמות מנחות" אשר הדינים הם "פירושיהם, היסקיהם, פרטיהם וגדריהם" ואשר "בכוח כל אחד מכללים אלו לשנות דפוסי הלכתיים מקובלים, מן המותר לאסור או מהאסור למותר".³

במודל המוצע להגותו, פסיקת הלכה נעשית בשקלול מושכל של ארבעת מרכיבי לימוד ההלכה, והתורה בבסיסם. תוצאת השקלול אינה ידועה או צפויה, מכיוון שאפשר למצוא מחלוקות בין פוסקי הלכה על הערכת המציאות, הבדלים בחזון האישי, מחלוקות על הדרך שבה משווים את המקרה הנדון להלכות קודמות, וכן ניתוח שונה של ערכי המוסר והמצפון הרלוונטיים. לכל שאלה הלכתית ולכל פוסק קיימת נקודת איוון ייחודית בין ארבעת מרכיבי עיון ההלכה, ולכן במקרה אחד יכריע שינוי המציאות הריאלית, במשנהו תכריע ההלכה הפסוקה, במקרה אחר יגברו כללי המוסר והמצפון התורניים, ולעיתים יגבר החזון האישי. התורה קבועה, אך דרכי יישומה נתונים לעיון מתמיד.

מודל גישתו האידיאית

גם גישתו האידיאית של אדמנית הייתה ייחודית, והתבססה על הטמעת החובה לשנות את עולם האידיאות בהתאם למציאות המשתנה, בצד דבקות ב'תורה הקדושה' המקיפה להבנתו את כל תחומי החיים וממילא גם את עולם הערכים היהודי. לכאורה גישתו פרדוקסלית, מכיוון שהיא מתבססת על קביעות התורה וערכיה מחד גיסא, ועל שינויים אידיאיים הנדרשים עם השתנות המציאות מאידך גיסא. במודל המוצע להסבר גישתו האידיאית המיוחדת יש שני מרכיבים:

שלושה ערכי יסוד תורניים – על זמניים

בעולמו האידיאי של אדמנית, רעיון 'תורה ועבודה' מתבסס על שלושה ערכי יסוד הנלמדים בתורה, והם היסוד הלאומי, היסוד החברתי ויסוד ההגשמה. בפועל אדמנית טרח רבות לחיזוק בסיס תורני זה בקרב חניכי תנועת הנוער של 'תורה ועבודה'.⁴

3 הציטוטים מתוך כתבי צוריאל אדמנית.

4 צ. אדמנית כתב ספרות הדרכה נרחבת עבור מדריכי תנועת 'בני עקיבא', שנחשב לאחד מובילי דרך 'תורה ועבודה'.

בבסיס הגותו ההלכתית של אדמנית נמצא מרכיב יציב ובלתי משתנה והיא 'התורה הקדושה' שהתקבלה במעמד הר סיני ובהמשך בנבואת משה רבנו. התורה היא הבסיס עליו מתגבשת דרך החיים היהודית באמצעות פסיקות ההלכה. להבנתו, פסיקת הלכה אינה "מכאנית" אלא מתקבלת בשקלול ארבעה מוקדי עיון הלכתיים המסוגלים לשינוי בתגובה לשינוי המציאות. מוקדים אלו כוללים את ניתוח המציאות הדינמית, את לימוד ההלכה הכתובה, את כללי המוסר התורניים ואת החזון האישי של הפוסק

על פי המודל שפותח בעבור הגותו של אדמנית, נראה כי אין בהכרח סתירה בין הטענה שהתורה היא 'תורת אמת' ובין הטענה הפוסט-מודרנית, האומרת שהאמת בעולם ההלכה ובעולם האידיאות היא יחסית. הסתירה שלכאורה קיימת בין שני הטיעונים יכולה להתיישב לאור ההבנה כי דרכי ההתחדשות ההלכתית והאידיאית בתגובה למציאות המשתנה נלמדות מהתורה עצמה. בהגותו של אדמנית, גם חידושי ההלכה וגם עדכון סולם האידיאות, מקורם תורני. להבנתו, יכול כל אחד לנסות ולהשפיע על פסיקת ההלכה בהתאם לאמת שלו, וזאת בתנאי שישאר נאמן ל'תורת אמת'. כך גם בעולמו האידיאי.

ההבדל בין גישתו של אדמנית לגישותיהם של חלק מהדבקים בגישה הפוסט-מודרנית הוא בהבנת המצווה "לא תסור מהדבר אשר יגידו לך", בשאלה למי יש לציית בדורנו ובהבנת מקומה של ה'חובה' לעומת ה'רשות' בעולם היהודי האורתודוקסי. בעולמו ההלכתי הייתה מצוות הציות לסמכות ההלכתית לאבן הראשה של אורח חייו ושל הגותו הדתית, ולפיה מקור הסמכות לא יכול להיות ה'אני' או 'ההבנה שלי', הוא חייב להיות סמכות הלכתית חיצונית.

אדמנית נולד אל מציאות מורכבת המשתנה במהירות מהמודרני אל הפוסט-מודרני, ובדרכה מאתגרת הן את עולם ההלכה והן את עולם האידיאות. הוא היטיב להתמודד עם אתגרים אלו. קבלתו כמנהיג הגותי נבעה כנראה בזכות יכולתו לשלב בין הענקת יציבות ו'על-זמניות' לתורה, למצוותיה ולערכיה לבין עולם של מציאות אנושית משתנה. שילוב של יציבות תורנית עם היכולת להכיל שינויים הלכתיים וערכיים בעולמו סללו את דרכו למנהיגות הגותית בתנועת 'בני עקיבא' ובקיבוץ הדתי בשנים המורכבות והמאתגרות של המעבר מחיים של קהילות אל התחדשות הממלכתיות היהודית, מחיים בגולה אל האחריות הנלווית להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.

יואב איתן, חבר קבוצת יבנה.
בעל תואר Ph.D בתורשה של בעלי חיים. עובד
בלול ובמדרגת קבוצת יבנה.

עולם אידיאות - מתעדכן

בהגותו, מטרת האידיאות היא להגשים את שלושת ערכי היסוד התורניים הקבועים, ה'על זמניים', בחיי האדם והעם. יישום ערכי היסוד מתבצע במציאות דינמית, שבה הבעיות משתנות, ואתם האתגרים החברתיים והממלכתיים, ולכן האידיאות חייבות בעדכון מתמיד.

במודל חדשני זה, הגותו של אדמנית מאופיינת בגמישות אידיאולוגית רבה המשולבת ביציבות בסיסית תורנית. וכך לדוגמה, כשהשתנתה המציאות, ופרצופו האמתי של האידיאל הסוציאליסטי התגלה במזרח אירופה, אדמנית לא ראה בכך את סיום דרכו של הקיבוץ, אשר דגל ברעיון הסוציאליסטי. אל מול המבוכה הוא קרא לעדכן את האידיאל הסוציאלי בהתאם לערך היסוד החברתי התורני. בדרך דומה הציע אדמנית לעדכן גם את ערך החלוציות, ואפילו את ערך העבודה במקביל להתפתחות הממלכתיות היהודית ישראלית והשתנות חיי הכלכלה והחברה.

במשנתו, האידיאות חייבות בעדכון מתמיד במטרה לאפשר את קיום ערכי היסוד התורניים, ובלעדיו התורה עלולה לאבד מהרלוונטיות בחיי היום יום. להבנתו, בעקבות שינוי המציאות משתנה גם דירוג האידיאות. לדוגמה, פעם מודגשת הנקודה הדתית, ופעם הנקודה החברתית. על פי הבנות אלו פילס אדמנית באומץ גם את דרכו החינוכית המיוחדת אל מול דילמת הנאמנות למסורת והצורך בשינוי - במקרה אחד הדגיש את הרלוונטי, ובאחר את האוטנטי, בהתאם למבחן תרומתם למטרה העליונה של חיבור חניכיו לתורה.

'תורת אמת' בעולם פוסט מודרני

בהגות הפוסט-מודרנית מתקיים "יחס ספקני כלפי כל טענת אמת",⁵ והיא איננה מתיימרת להגיע למהותם של דברים. לכן, אפילו טענת חכמי ישראל כי התורה היא 'תורת אמת' שנטע הקב"ה בעם ישראל מתקבלת בספקנות. השאלה היא "האם ניתן לחייב לאורח חיים דתי בעולם שאיבד את תביעתו לידיעת האמת" שהרי "כיצד ניתן להמשיך לדבר על חיוב הלכתי, על מותר ואסור, על ייהרג ואל יעבור בעולם ההולך ומאמץ לעצמו הכרה בקונטינגנטיות של מושגי האמת והחובה".⁶

5 הציטוטים מתוך, ג. זיוון "דת ללא אשליה - נוכח עולם פוסט-מודרני", הקיבוץ המאוחד מכון שלום הרטמן אוניברסיטת בר-אילן, הפקולטה למשפטים תשס"ו - 2005 (עמ' 31).

6 שם (עמ' 91)

רבותיי, ההיסטוריה חוזרת

אמנת הקיבוץ-הדתי

יוחנן בן יעקב

האומה ושלמותה; ישראל - מדינה יהודית, ציונית ודמוקרטית; הגדרת המאפיינים החינויים לזהותה היהודית של המדינה; חקיקה דתית נוספת רק בהסכמה לאומית רחבה ועוד.

נבחר צוות חברים, ובהם משה אונא ז"ל (שנפטר במהלך העבודה), יוסקה אחיטוב, אמנון שפירא, חנן פורת (שפרש בראשית הדרך) ויוחנן בן יעקב (שריכז את הצוות). בחודש אלול תשמ"ז (ספטמבר 1987) החל הצוות במלאכה. חברי הצוות הניחו כי תפקידם - חברי הקיבוץ הדתי, שבחרו לחיות בקיבוצים

המועצה העשרים של תנועת 'הקיבוץ הדתי', שהתקיימה בסעד, בשבט תשמ"ז (פברואר 1987), הושפעה השפעה עמוקה ממאבקים ומעיונות אלימים בנושאי דת ומדינה, והחליטה, בין השאר: "הסטטוס קוו... מיצה את עצמו... דרושה אמנה יהודית-חברתית חדשה... הקיבוץ הדתי שולל הפרדת הדת מהמדינה, ורואה באמנה פתרון הולם אשר יקבע בסיס חדש ליחסי הדת והמדינה... האמנה חייבת להיות מוסכמת ומקובלת על מרבית הציבור". המועצה קבעה עקרונות לאמנה: אחדות

חברי הצוות האמינו שאפשר להגיע לאמנה יהודית, שסביבה תתגבש הסכמה רחבה, והם קבעו יעד: **הבאת מסמך מוסכם לחקיקת חוק יסוד בכנסת**, שיפתח דרך להעמקת החינוך היהודי ולטיפוח הזהות היהודית של הציבור היהודי בישראל בכלל, ושל התלמידים ובני הנוער בפרט. כל עניין בתחום יחסי דת ומדינה שלא יוסדר באמנה, יופקד בידי מועצה ממלכתית רחבה וייצוגית על בסיס חברתי ולא מפלגתי

הדת, בטענה שאין צורך באמנה שכוללת ויתורים מהצד הדתי, אך כאשר אותם כוחות פוליטיים היו באופוזיציה, המגמה התהפכה, והגורמים השולטים דחו את הצעות האמנה מנימוקים דומים, אך הפוכים כמובן - שאין צורך באמנה שכוללת ויתורים מהצד החילוני. בחלוף הזמן מתברר שהתעוררו במדינה נושאים שלא ניצבו אז במוקד הדיונים, ואם המועצה הציבורית הייתה קמה, היא הייתה מתמודדת עמם.

כמה שנים לאחר ההחלטה לגנוז את האמנה, לאור התעוררות מחודשת של הנושא במוסדות 'הקיבוץ הדתי', חידש הצוות את פעילותו לפרק זמן קצר, נבדקו הטיטות שגובשו, שולבו בהם תיקונים ושיפורים, והועלה ניסוח מתוקן של "עקרונות לאמנה יהודית" (אדר ב' תשנ"ז, מרץ 1997).

שני המסמכים הללו, שמעולם לא פורסמו באופן מסודר ומלא, חלחלו לידיעת כל המתעניינים והקרובים לנושא, והם היו בסיס לסדרה של ניסיונות ציבוריים ופוליטיים לגיבוש אמנה יהודית. בכל ההצעות הללו, שפורסמו ברבים, נעשה שימוש באותם עקרונות ורעיונות יסוד שהעלה הצוות, והם הותאמו לרוח המציעים החדשים ולנסיבות המשתנות.

להלן העקרונות ונוסח האמנה ככתבן וכלשונו:

הצעת עקרונות לאמנה יהודית, טבת תש"ן

א. יסודות

- א. אחדות האומה ושלמותה מהווים עקרונות יסוד לגיבוש מסכת היחסים בין התורה והמדינה, בין "דתיים" ו"חופשיים".
- א. מדינת-ישראל נוסדה כמדינה יהודית-ציונית, וכך עליה להיות גם בעתיד: "אנו מכריזים בזאת על הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל - היא מדינת ישראל" (מגילת העצמאות).
- א. המשטר הדמוקרטי עליו מושתתת מדינת-ישראל, הינו תנאי בסיסי לקיום המדינה ולעמידתה. יסודות הדמוקרטיה נעוצים עמוק בתורת ישראל, בהגות ובהלכה היהודית.
- א. גישה סובלנית וסבלנית הדדית חיונית לקיום התמודדות רצינית ואחראית.

שמקבלים לחיקם רק אנשים מהציבור הציוני-דתי, ואינם מתמודדים בחצר הקיבוץ עם שלל הגילויים בעיר שמעכירים את היחסים בין "דתיים" ל"חופשיים" - הוא בעיקר בניסיון לתווך, לגשר ולקדם יחסי דתיים-חילוניים במדינת ישראל. תחושתם הייתה שהזמן פועל נגד הווייתה היהודית של מדינת ישראל, ושכל שנודרו להציב גבולות מוסכמים בתחומים אלו, כן ייטב. חברי הצוות האמינו שאפשר להגיע לאמנה יהודית, שסביבה תתגבש הסכמה רחבה, והם קבעו יעד: **הבאת מסמך מוסכם לחקיקת חוק יסוד בכנסת**, שיפתח דרך להעמקת החינוך היהודי ולטיפוח הזהות היהודית של הציבור היהודי בישראל בכלל, ושל התלמידים ובני הנוער בפרט. כל עניין בתחום יחסי דת ומדינה שלא יוסדר באמנה, יופקד בידי מועצה ממלכתית רחבה וייצוגית על בסיס חברתי ולא מפלגתי.

הצוות נפגש עם אישים רבים, ובהם רבנים, ראשי ישיבות, מנהלי מוסדות, עורכי עיתונים, פרופסורים ועוד. בפני הצוות הונחו סיכומים והצעות שנודנו במועצה לענייני דתיים-חילוניים, שהקים שר הדתות דאז, וזולון המר. בחשוון תשמ"ט (אוקטובר 1988) הניח הצוות "שיוטא לאמנה יהודית", הכוללת התייחסות למגוון תחומים. הניסיון לקדם הסכמה ציבורית סביב מסמך תמציתי זה העלה צורך להתקדם בשלבים. לפיכך ניסח הצוות הצעת "עקרונות לאמנה יהודית" (טבת תש"ן, ינואר 1990), ופורטו בה כיווני הפעולה. כמו כן, נכתב מבוא בן שלושה פרקים קצרים: יסודות האמנה, ההנחות הבסיסיות שעליהן היא נשענת ועקרונות האמנה.

באדר ב' תשמ"ט (אפריל 1989), על רקע תהליכים פוליטיים וחברתיים שהתחוללו בישראל, החליט הצוות "לגנוז לפי שעה את הצעת האמנה היהודית".

במבט לאחור אפשר לקבץ כמה תובנות מעניינות: בניגוד לעמדתם של חברי הצוות, שסברו שהאמנה מחזקת את הזהות הדתית של המדינה, המתנגדים למהלך פירשו את ההצעה כסדרת ויתורים של הצד הדתי לזה החילוני. הם סברו כי כל "קו" שיתייצב מתוך נכונות לפשרות יניח בסיס ללחצים חדשים ולדרישות לווייתורים; רבנים שנתנו את הסכמתם לרעיונות שהועלו בפגישות סגורות לא היו מוכנים לתמוך בהם גם בפומבי; כאשר הכוחות הפוליטיים הדתיים היו גורם מרכזי בממשלה, הם דחו הצעות אמנה אשר יש בהן ויתורים בתחומי

ב. הנחות בסיסיות

1. ההלכה היהודית מקיפה את כל מסגרות החיים, הפרטיים, הציבוריים והלאומיים.
2. שמירה על הצביון היהודי של המדינה מחייב אימוץ מרכיבים מתחומי ההלכה והמסורת היהודית כנורמה מחייבת את היהודים בישראל.
3. בכל חקיקה יש ממד כפייתי ידוע. חקיקה שנתקבלה בדרך דמוקרטית מחייבת את הכול מכוח המשטר הדמוקרטי.
4. על מנת לשמור על אחדות האומה ושלמותה חיוני לאמץ נורמות אחידות ומוסכמות במספר נושאים מצומצם למדי, לפי שני עקרונות:
 - נורמות אלו יחולו בעיקר על הפרהסיה של מדינת-ישראל, כדי לשמור על זהותה יהודית.

- נורמות הקשורות לפרט ולצנעת הפרט יצומצמו לאלה המשפיעות בעליל ובאורח קריטי על כלל היהודים בארץ ובחו"ל, כגון בענייני המעמד האישי. בכל השאר ניתן לקיים מערכות מקבילות של אורחות חיים ואופני התנהגות.
5. הידברות של אמת, רב-שיח בין הציבור ה"דתי" לציבור ה"חופשי" יש בכוחם למתן את הקיטוב המאיים על כולנו, ולהוביל להסכמה במרב הנושאים השנויים במחלוקת.

ג. עקרונות האמנה היהודית

1. הגדרת המרכיבים הבסיסיים שיאפיינו את מדינת-ישראל כמדינה יהודית.
2. אבחנה בין החיוני וההכרחי לקיום מדינת-ישראל כמדינה יהודית, וזה עיקר ה'אמנה', למה שמעבר לכך.
3. עיגון מערכת זו בחוק יסוד חסין בפני ערעור וקעקוע אקראי ומזדמן.
4. הפסקת "חקיקה דתית" נוספת, פרט לחקיקה שתיעשה בהסכמה לאומית רחבה ועל בסיס ענייני, ללא מאבקי כוח.
5. פיתוח מסגרות ציבוריות-לאומיות מגוונות לעיון ולימוד. במות להתמודדות רעיונית-ערכית עם מכלול היהדות ומשמעותה במציאות ימינו.
6. הנחלת ערכי היהדות, תכניה ואורחות החיים הנובעים ממנה, בדרך החינוך וההסברה, עדיפה על פני חקיקה כפייתית, ומאבקי כוח פוליטיים.
7. על החינוך הכללי במסגרת בית-הספר הממלכתי לתת תשובה משמעותית יותר מזו הניתנת כיום במסגרות אלו, כדי להבטיח המשך הזיקה הפעילה של הדור הצעיר המתחנך בזרם זה, למסורת היהודית.

ד. כיווני פתרון מוצעים

1. שבת ומועדי ישראל:
 - 1.1. קביעת השבת ומועדי ישראל כימי מנוחה רשמיים ליהודים בישראל. מוסדות המדינה והשלטון יושבתו, להוציא מערכות חינוכיות-קיומיות.
 - 2.1. אבחנה בין פעילות ייצור חקלאית ותעשייתית, פעילות כלכלית ומסחרית, לבין פעילות תרבות, בידור, ספורט ומסחר לצריכה מיידית (כמזון מוכן).
 - 3.1. אבחנה בין פעילות המונית בפרהסיה לבין פעילות מוצנעת, במקום סגור.
 - 4.1. אבחנה בין פעילות גורמים הממומנים מתקציב המדינה, באופן מלא או חלקי, לפעילות ממומנת ממקורות אחרים, שלא מכספי המדינה.
 - 5.1. הענקת סמכויות מוגדרות לרשויות המקומיות, לקביעת כללי התנהגות מוסכמים ביישובים, בשכונות ובאזורי מגורים, על פי רצון רוב התושבים.
 - 6.1. תיעול אירועים המוניים, הכרוכים בחילול שבת ומועד, ליום החופשי שאינו שבת (יקבל עדיפות עם המעבר לחמישה ימי עבודה בשבוע).
 - 7.1. שמירה על זכותו של כל יהודי שומר שבת ומועד לחיות בכבוד על פי דרכו.
 - 8.1. יוזמה לקיום פעילות תרבותית-רוחנית הולמת את רוח השבת ומועדי ישראל, בה ייטלו חלק פעיל "דתיים" ו"חופשיים" יחדיו.
2. אישות - מעמד אישי
 - 1.2. סדרי נישואין וגירושין יישארו בסמכותה של הרבנות הראשית לישראל ובאחריותה.
 - 2.2. יימצא פתרון הולם לפסולי חיתון מכוח איסורי לאווי, באופן שלא תיפרץ מסגרת המשפחה המסורתית בישראל, וימנע יצירת בעיות קשות יותר בעתיד.
 - 3.2. שינויים במעמד האישי (גיר) ייעשו על-פי ההלכה המקובלת מדור דור.
 - 4.2. יש למצוא דרך הולמת לשתף בתהליך ההצטרפות לעם-ישראל את נציגי הקהילות השונות בישראל, על בסיס משותף כאמור לעיל (ד.3.2).
 - 5.2. רבגוניות הגישות למימוש חיים יהודיים בימינו, כפי שמתבטא בקיומם של זרמים וקבוצות שונות בעם, לא תיחסם על ידי המדינה באמצעים מנהלתיים. המדינה תוכל להעניק להם

טיטת ה'אמנה יהודית'

א. שבת ומועדי ישראל:

ימי שבת ומועד יישמרו כימי מנוחה ליהודים בישראל. התעשייה, המלאכה, החקלאות, הייצור והמסחר ייאסרו. מוסדות הציבור והשלטון יהיו סגורים בשבת ובמועדי ישראל. כל זאת על-פי פקודת סדרי השלטון והמשפט תש"ח - 1948. (מוצע ליוזם חקיקת חוק יסוד על פי הנאמר בפקודה זו.)

יש לשמור ולהקפיד על חוק היתרי עבודה בשבת על פי רוחו, ולהבטיח פיקוח נאות. הוועדה להיתרי עבודה בשבת תידרש לתת תשובה לצרכים חיוניים בעולם המודרני במסגרת תורנויות, כגון בתי מרקחת ורופאים.

יהודי לא יאולץ, בחוק או בכל דרך אחרת, לחלל שבת ומועד בניגוד לאמונתו ולאורח חייו.

תחבורה ציבורית: תיבחן אפשרות לפתיחה מבוקרת ומוגבלת של מסלולי נסיעה וסוג כלי הרכב על פי הכרעת הרשות המקומית, בכפוף למגבלות שייקבעו במסגרת האמנה.

בידור וספורט: פעילות בידור בתוך אולמות סגורים לא תיאסר בשבתות ובמועדי ישראל. בסמכות הרשות המקומית להחליט על סגירת אולמות מטעמים מקומיים בהתחשב באופי השכונה.

סיוע קהילתי, בכפוף לקבלתם את כל מרכיבי אמנה יהודית זו.

ד. צ.ה.ל.

ד.3.1 קיום כל ההסדרים הנוכחיים במסגרת פקודות מטכ"ל הנוגעות לעניין.

ד.3.2. תיבחן עמדה מוסכמת באשר לגיוס/שחרור בני-ישיבות. כגון קביעת מכסה שנתית של משוחררים מבין המצטיינים בלומדי התורה. אין להשלים עם השחרור הכוללני והאוטומטי הקיים כיום.

ד. סמלים לאומיים

ד.1.4. תוגדר מערכת הסמלים היהודיים, אשר יעניקו צביון יהודי פומבי למדינה. כגון: סמל, דגל, המנון, לוח-שנה, שפה עברית, ירושלים ועוד.

ד. מועצה יהודית-לאומית

ד.5.1. הקמת מועצה יהודית-לאומית, שתפקד על טיפוח האופי היהודי של מדינת ישראל ושל החברה היהודית בה.

ד. צ.ה.ל:

יישמרו כל ההסדרים הנוכחיים במסגרת פקודות מטכ"ל הקיימות. יש לבחון גיבוש עמדה מוסכמת באשר לגיוס/שחרור בחורי ישיבות, כגון קביעת מכסה שנתית של בחורים משוחררים מבין המצטיינים בתלמידים.

ה. סמלים לאומיים:

הסמל, הדגל, ההמנון, לוח השנה, השפה העברית, ירושלים המאוחדת - בירת ישראל, פרקים יהודיים בסיסיים בחינוך - כלא אלה יישמרו ולא ייפגעו.

חזיר, חמץ בפסח - איסורם בפומבי ייעשה אך ורק בהסכמה לאומית. אנו רואים בהם סמלים לאומיים מסורתיים. לקטגוריה זו של סמלים לאומיים יש לצרף גם את: יום הכיפורים, ט' באב, יום העצמאות, יום ירושלים, ברית מילה.

ו. מועצה לאומית-יהודית:

תוקם מועצה ציבורית רחבה, אשר מתפקדה לשקוד על טיפוח האופי וההווי היהודיים של מדינת-ישראל בכל תחומי החיים הציבוריים. כמו כן, תעסוק המועצה בעיצוב הסמלים הלאומיים. במידת הצורך תגבש נושאים אלו, ותגיש אותם כהצעות חקיקה בכנסת.

כפר עציון

יוחנן בן יעקב, בן וחרב קיבוץ כפר עציון. מקדיש את עיקר זמנו לעריכת הדוקטורט. מרצה, חבר הנהלת עמותת בני גוש עציון, חבר הנהלה ארצית של בני עקיבא, חבר ועד ראשי המכינות הקד"צ. בעבר - מזכ"ל בנ"ע, יו"ר מועצת תנועות הנוער, יועץ שר החינוך והממונה במשרד החינוך על העלייה והקליטה, מייסד תוכנית חפצי"ב וממונה על מיזם המכינות הקד"צ במשרד החינוך, שליח מטעם הסוכנות היהודית בברה"מ ומדריך מסעות זיכרון. אב ל-6 וסב ל-19.

בכל מקרה הפעילות כולה תיעשה בתוך אולם סגור, ותימנע פעילות ופרסומת שיש עמן חילול שבת ופגיעה בצביונה הציבורי של השבת מחוץ לאולם.

לנוכח העובדה שיש נטייה גוברת לעבור לחמישה ימי עבודה בשבוע, יש לחתור שקביעת יום המנוחה הנוסף תיעשה לאור המגמה של שמירת השבת והמועדים, ותנצל זאת על מנת לתעל משחקי ספורט המוניים ליום החופשי שאינו שבת.

בשבתות ובמועדי ישראל לא יתקיימו מופעים המוניים בגנים ציבוריים וכדומה.

בתי קפה ומסעדות - מסחר לצריכה מיידית - הפתיחה תצומצם. קביעת הסדרי פתיחה וסגירה שלהם באחריות הרשות המקומית. תיבחן אפשרות ליוזם הפעלה מסחרית של מכונות אוטומטיות למכירת תוצרת מגוונת לצריכה מיידית, כגון: משקאות, ממתקים וכו'.

תופנה תביעה ליוזם ולקיים פעילות תרבותית רוחנית הולמת את רוח השבת והמועדים על פי מסורת ישראל, באופן שיהודים שומרי תורה ומצוות ושאינם שומרי תורה ומצוות יוכלו להשתתף בהם יחדיו.

ב. אישות:

נישואין וגירושין יישארו בסמכות הרבנות הראשית. פסולי חיתון מאיסורי לאוין (פרט לאיסורי עריות ונישואי תערובת) יוכלו להקים משפחה במסגרת אזרחית, על פי חוקי המדינה. זוג שנישא על פי ההלכה במסגרת הכפופה לרבנות הראשית, תישלל ממנו האפשרות החוקית להיפרד שלא על פי ההלכה - במסגרת הכפופה לרבנות הראשית.

ג. מעמד אישי:

שינויים במעמד האישי (גירור, נישואין וגירושין) ייעשו על פי ההלכה ועל ידי מי שיוסמכו לכך מטעם הרבנות הראשית. זאת, בלי לשים לב להשתייכותם הקהילתית.

בכפוף להסכמה כי שינויים במעמד האישי ייעשו באחריות ובסמכות הרבנות הראשית, תיבחן האפשרות שהקונסרבטיבים והרפורמים יזכו למעמד קהילתי מוכר.

המלצה לשיר

'ניגונים' מעיד על היותי שקוע בשנים האחרונות במאמץ לחשוף את שורשיהם של מייסדי כפר עציון, דור ההורים שלנו. הניגון שלהם מקסים ולואי והיינו מאזינים לו בקשב ולומדים ממנו דבר מה.

כעבור 30 שנה...

הרהורים על 'אמנה יהודית' של הקיבוץ הדתי בנושאי דת ומדינה

אמנון שפירא

יודה בקימו של כלל זה, יפסיד במאבק בכל תחומי החיים. אמנם נחוצה חקיקה בענייני דת ומדינה, והיא חיונית כשלעצמה, אבל יש לקבלה ככל האפשר "על דעת הקהל".

מחקרים (כמו 'מחקרי גוטמן') שנערכו באופן שיטתי לאורך השנים הוכיחו שרוב הציבור הישראלי רוצה במסורת ישראל, ושיש לו יחס חיובי לערכים יהודיים. כך, למשל, רובו רוצה להתחתן כדת משה וישראל. אבל אותו רוב מבטא גם תודעה של חופש ושל רצון לבחירה חופשית, ולכן הוא דורש לצמצם את החקיקה בנושא. ושוב עולה המסקנה, שעדיף להגיע להסכמה לאומית, רחבה ומוקדמת, ולא לחוקק חוקים מכוחו של רוב פוליטי בכנסת. חברי הוועדה של הקב"ד נפגשו גם עם פרופ' רות גביון (ככור, כעשור לפני 'אמנת מדין-גביון'), והיא טענה בפנינו בערך כך (המילים - שלי; ה'מנגינה' - שלה): "אני מכירה בצורך של יום מנוחה שבועי לכל עובד במדינה, ואני גם מבינה, שאם כל אחד מבני המשפחה יבחר יום מנוחה אחר, לפי בחירתו החופשית, אז פעמים הרבה לא תוכל להתקיים אפילו יום אחד, או ערב אחד, סעודה משפחתית משותפת, ואני בעד המשפחה כערך אישי והומניסטי. לכן, יש היגיון שהיום החופשי בשבוע יהיה יום קבוע במדינה, משותף לכולם. אני אמנם אינני דתייה, אבל אני יהודייה, ולכן אין היגיון שיום המנוחה השבועי הזה יהיה אחר מאשר יום השבת. לכן אני מסכימה שהמסחר במדינת ישראל יהיה סגור בשבת, כי יש בזה ערך משפחתי-סוציאלי-לאומי מן הדרגה הראשונה. אבל, בבקשה, תאפשרו לי לקנות באיזו שהוא מקום, ולו צדדי, קופסת סיגריות אם ארצה." כשהיא אמרה את הדברים האלה, הבשילה בי ההכרה, כי אפשר להגיע להסדרים רחבים של פרהסיה יהודית גם בחקיקה; בתנאי שאלה יבואו בהבנה ובהסכמה לאומית. דברים דומים שמענו מפרופ' יצחק זמיר ומ'חילונים' אחרים.

אבל אישי ציבור ורבנים התנגדו ל'אמנה'. הם טענו ש'האמנה' הידועה של נחמיה מימי הבית השני באה לחזק את התורה, ואילו 'האמנה היהודית' שלנו באה להחליש את התורה. כל ניסיונותינו לשכנעם שהם טועים, וכי ההיפך הוא הנכון, עלו בתוהו. חזרנו אל מזכירות 'הקיבוץ הדתי', ואמרנו כי אמנם הכנו תכנית

בעקבות הדוחות המצורפים כאן על אודות 'האמנה' ביחסי דת ומדינה, שהכינה 'ועדת האמנה' של הקיבוץ הדתי בשעתו (תשמט-1989), ובמבט של 30 שנה לאחור, אציג כמה תובנות שהיו לפנינו אז, ושהן תקפות אף היום.

ראשית לכול, וכדי להוציא מלבם של רבים, ה'אמנה' לא באה להציע כל פשרה בדת ישראל, והיא אינה מוותרת על קוצו של יוד של ההלכה. 'האמנה היהודית' היא תולדה של תובנה בסיסית, שרוב היהודים בישראל אינם שומרי-מצוות, ולכן יש להודות בחוסר הטעם, וגם בחוסר היכולת שלנו, לכפות עליהם אורח חיים דתי.

אדגים זאת בסיפור ששמענו מהרב שלמה דיכובסקי, מבכירי הדיינים בציונות הדתית.

בתל אביב, בכיכר רבין של היום, היה פעם גן-חיות שהיה פתוח בשבת, ואלה שאינם דתיים ידעו, שבבית קרוב, בחצר, מתחת לעץ, יושב ערבי מטעם העירייה, ומוכר כרטיסים בשבת. כשנכנסו החרדים לקואליציה העירונית בת"א, הם דרשו להפסיק מציאות זו, וראש העיר אכן נכנע - מעתה, הגן נפתח בשבת, חופשי וחנים... כשהדבר התפרסם, התחילו להופיע בשבת משאיות ואוטובוסים מכל רחבי הארץ לביקור חנים בגן החיות, והמקום, שהיה עד אז שקט ופסטורלי, הפך באחת לאתר של חילול שבת המוני, בפרהסיה. מקרה זה הוא בניין אב לכל סוגיית יחסי דת ומדינה: מי שלא רוצה להתפשר על מעט וחלקית בהתנהלותם של החילוניים (כמו בשבת, בגיור ובאישות) - יאלץ להתפשר על הרבה יותר, וסופו לטשטש את זהותה היהודית של המדינה. לכן, הסכמה לאומית, רחבה ככל האפשר, היא תנאי הכרחי לכל הסדר ראוי של יחסי דת ומדינה.

קיים חוק אוניברסלי מוצק, הקובע כי במדינה דמוקרטית אי אפשר לקיים חוק לטווח ארוך אם רוב הציבור אינו רוצה בו. כך בשעתו היה חוק שקבע ששני גברים שקיימו ביניהם יחסי אישות, יישפטו ויורשעו. מכיוון שהציבור הסתייג מהחוק, סופו שבוטל כליל. המסקנה היא, שבנושאי דת ומדינה יש להגיע להסכמות לאומיות מוקדמות, ולא לכפות אותן בכוח. מי שלא

אישי ציבור ורבנים התנגדו ל'אמנה'. הם טענו ש'האמנה' הידועה של נחמיה מימי הבית השני באה לחזק את התורה, ואילו 'האמנה היהודית' שלנו באה להחליש את התורה. כל ניסיונותינו לשכנעם שהם טועים, וכי ההיפך הוא הנכון, עלו בתוהו. חזרנו אל מזכירות 'הקיבוץ הדתי', ואמרנו כי אמנם הכנו תכנית ראויה אך לחזק את הדת ואת המסורת במדינה, אבל הציבור, ובייחוד נציגיו הדתיים, מסרבים לקבלה

לדעתי, פשט הדברים טמון בדברי חז"ל עצמם בכמה מקומות, ש"חי בהם, ולא שימות בהם", ו"פעמים, שביטולה של תורה הוא קיומה". זכריה בן אבקולס היה צריך לשקול את המצב הכללי, הלאומי והפוליטי, ולהחליט ששלום האומה ושלום המדינה כולה גובר על דקדוק אחד בדיני קרבנות, והיה עליו להקריב את הקרבן, גם אם היה פסול מדינא. חוששני, כי יבוא יום, ובת קול תצא חלילה מן השמים, ותכריז על כמה מגדולי הדור בימינו - חרד"ליים וציונים-דתיים, ובוודאי חרדיים - שהנהגתם הציבורית דומה לזו של זכריה בן אבקולס.

ועם כל זאת, האם ב-2020 אפשר לחזור ל'אמנה היהודית'?

בינתיים המצב הורע, הן בגלל התחזקות החרדים והפוליטיקה הבדלנית שלהם, והן בגלל העלייה מרוסיה, שאמנם יש בה הרבה ברכה, אבל הדיכוי הסטליניסטי במשך שנים עשה את שלו, והמתח הפוליטי בין ליברמן לליצמן לא משפיע לטובה.

בפועל, יש על זה ויכוח, ואני חושב שיש סיכוי, כי אני רואה תהליכים שקורים בחברה החילונית - כגון הקמת בתי-מדרש ומכינות קדם-צבאיות - המלמדים שהשער עוד פתוח.

אמנון שפירא, חבר טירת צבי, מחנך והוגה דעות ציוני דתי. שימש פעמיים מזכ"ל בני עקיבא. משמש יו"ר "מעלה" - המרכז לציונות דתית ופרופסור חבר מומחה במחלקה למורשת ישראל באוניברסיטת אריאל.

ראויה אך לחזק את הדת ואת המסורת במדינה, אבל הציבור, ובייחוד נציגיו הדתיים, מסרבים לקבלה. (והתכנית אכן נגנזה.) הוספנו ואמרנו, כי אנחנו משערים שבעתיד ניווכח שהמציאות רק תחמיר, ומי שירצה לחזור אל האמנה, ייווכח שכבר אחר את המועד. ואכן, זה מה שקורה היום בפועל, כשה'סטטוס קוו' נפרץ מכל הכיוונים. את מחיר ההחמצה באי-מימוש האמנה אפשר לראות היום למשל בהתרחקותה של מערכת החינוך הכללית מעיסוק בתכנים יהודיים בשל היקשרותם בתודעה לכפייה דתית. מה עוד, שכוחם של החרדים מתחזק בגלל הדמוגרפיה, וההרעה ביחסי דת ומדינה רק גדלה ומחריפה, במיוחד בגלל אי השתתפות הוגנת של החרדים בעול הכלכלי במדינה ובהשתמטותם מצה"ל, וכל אזהרותינו מלפני שנים - מתאמתות לנגד עינינו.

לסיום, אעלה לתודעה את זכריה בן אבקולס. הסיפור מוכר היטב: בסיום האירוע של קמצא ובר קמצא נזכר גדול הדור דאז, רבי זכריה בן אבקולס. הוא סבר שבקרבן לשלום הרומאים יש מום הפוסל אותו מהקרבה, ומכיוון שהוא דקדק בהלכה, הוא סירב להקריב אותו, וכך נגרם אסון כבד. עליו אמר רבי יוחנן: "ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו, והגליתנו מארצנו." (גטין נו, ע"א) לא פחות.

הרבה קולמוסין נשתברו בספרות התורנית והמחקרית כדי לפענח את הסיפור ואת פשר ה"ענווה" בהקשר זה.

מה נשתנה מאז?

על שינויים בקיבוצים ועל השפעותיהם לטווח ארוך

יתרו יעקבס

את הכוס ואת הסכו"ם, להביא אותו לשטיפת כלים, ורק אז היינו מתיישבים ונהנים מן האוכל!! כך יום יום, שלוש פעמים ביום, במשך כמה חודשים... עד שנשברנו. ומאז השלמנו עם המגש, ואנו ממשיכים לאכול כמו במוסד...

המשבר השלישי היה בעניין הכלכלי. אני זוכר שבשבוע הראשון שלי בלביא לימדו אותי שבכל פעם שאני יורד לטבריה וקונה משהו, אני צריך לשאול את המוכר האם הוא נותן הנחה לקיבוצניקים, ואם אפשר לרשום את הקנייה על חשבון הקיבוץ. בימים אלו נחשבו חברי הקיבוצים לאידיאליסטים שעובדים קשה במשך שעות רבות, בלי משכורת, לטובת המדינה. ובאמת, 95% מהזמן הסתובבו החברים בלי אגורה בכיס. כל התחשבות עברה דרך הנהלת החשבונות. כסף? מי צריך כסף מזומן בקיבוץ? ואז קם קפיטליסט חבר קיבוץ (אותו האחד, או אחר) והציע לתת לכל חבר כרטיס אשראי אישי! איך יסתובב חבר קיבוץ סוציאליסט עם כרטיס אשראי אישי? הרי זה ניגוד עניינים!!

אינני משוכנע כלל וכלל, שלא בזה התחילה ה'התאבדות' של התנועה הקיבוצית - הדתית או הכללית - אינני יודע מתי שורות אלה יופיעו ברבים, ואינני יכול לדעת אילו שינויים (אם בכלל) הקיבוץ הפרטי שלי יעבור עד אז, אך כמי שיש לו בנים ונכדים בשלושה קיבוצים דתיים, ושומע כבר כמה שנים על שינויים שהקיבוצים בכל הארץ עוברים, אני יושב ותוהה: אם אכן תורתנו היא תורה נצחית, ואם החיימק'ה הנהדר הזה, שהוא היום כבוד הרב חיים דרוקמן שליט"א, צדק באומרו שוב ושוב שהדרך הראויה ביותר שבה עלינו לחיות את חיינו היא דרך תורה ועבודה בחיים חברתיים קיבוציים במדינת ישראל, אז מה השתנה מאז?

עלומים

יתרו יעקבס, פנסיונר, נשוי לשרה, ממיסדות עלומים, לשעבר חבר לביא (20 שנה) וכבר יותר משלושים שנה חבר עלומים.

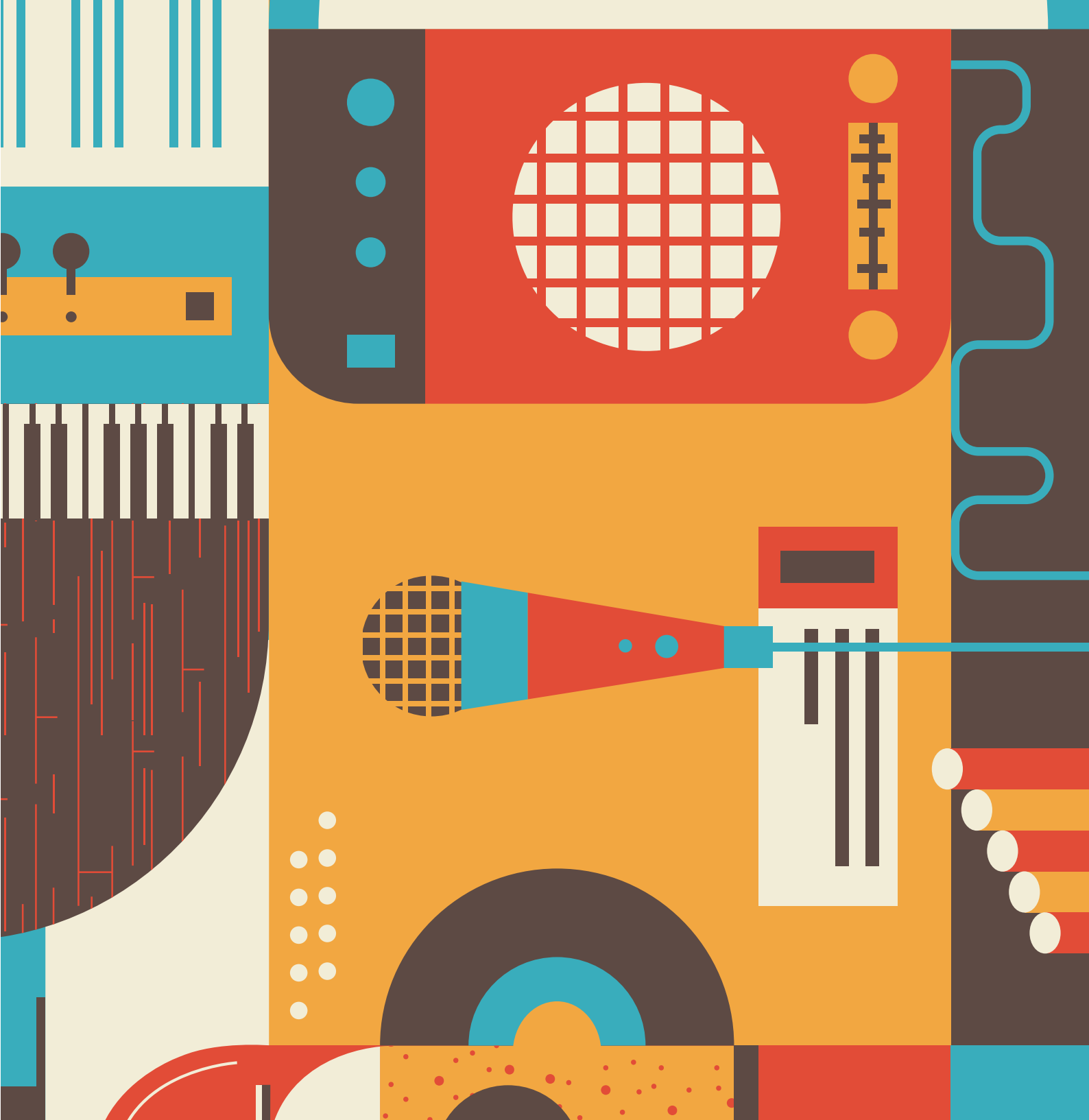
בשנת 1963 עליתי ארצה מארה"ב היישר ללביא. למה? כי בחו"ל הייתי ב'בני עקיבא', ושם קיבלתי מעין 'שטיפת מוח'.

בין השליחים המרכזיים שהיו בשנים ההם ב'בני עקיבא' היה מי שקראנו לו "חיימק'ה". חיימק'ה לא השאיר לנו מקום לספק - הוא דיבר על כך שלפי התורה הקדושה כל יהודי צריך לחיות במדינת היהודים, הלא היא מדינת ישראל. הוא גם טען שהמקום שהכי מתאים לחיות בו חיי תורה ועבודה בישראל הוא קיבוץ דתי, משום שבקיבוץ הדתי גם שומרים את המצוות התלויות בארץ, וגם יש בו חיי חברה המבוססים על עקרונות היושר והצדק של התורה. במשך עשרים שנה הייתי חבר קיבוץ לביא, וכבר יותר מ-35 שנה - חבר קיבוץ עלומים.

במשך השנים הקיבוצים הללו עברו שינויים מהותיים, ובכל אחד מהם הייתי משוכנע שסוף הקיבוץ הגיע.

המשבר הראשון קרה כמה חודשים אחרי שהגעתי ללביא - המקלחת הציבורית בוטלה! הלא הקיבוץ מושתת על חיי חברה, ואיך נדע את אשר קורה בחברתנו אם אין מקלחת ציבורית?! אחרי כחמש מקלחות במקלחת הפרטית, (שלא באמת הייתה פרטית, כי היא הייתה משותפת לנו ולמשפחה שגרה לידנו...) הצלחתי איכשהו להתגבר על המשבר הרציני הזה.

המשבר השני התרחש כמה שנים אחרי שהגעתי לקיבוץ. בשנים שלפני המשבר, כאשר רצית לאכול את אחת משלוש הארוחות של היום, נכנסת לחדר האוכל, נטלת ידיים, והתיישבת, ואז אחד מעובדי חדר האוכל (חבר או חברה - לא שכיר חלילה!) הגיש את המנות לשולחן. רצית עוד? הרמת יד, ועובד חדר האוכל הביא לך את מבוקשך. אפילו את קנקנן המים! כך אכלנו במשך שנים! ופתאום קם איזה קפיטליסט, חבר הקיבוץ, והציע לשנות את השיטה: הגשה עצמית! מגשים! כל אחד לוקח לעצמו! שומו שמים! הרי חדר האוכל הציבורי הוא חלק מהבית שלי! אני אוכל בו שלוש פעמים ביום! והמגש הוא סימן מובהק למוסד. באיזה בית פרטי בעולם אוכלים ממגש? זכור לי שאני, יחד עם עוד כמה חברים, (בעיקר אמריקאים, אך לא רק) התעקשנו להניח את הצלחת על השולחן, לפנות את המגש שעליו הנחנו את הצלחת,

מנגינות החיים

חשיבותה של המוסיקה בעיצובו של האדם

ליקטה וערכה: רינה גלסנר

לדיבור יש מקום חזק ובטוח במרחב הציבורי והאישי של כולנו. הגיליון הזה מזמין אותנו לפנות קצת יותר מקום לשירה, לניגון, לצליל שמתחבר אל הלב - חיבור ישיר, בלי הסברים ובלי פיתולים. כל עוד יש לנו שיר בלב, כל עוד הניגון מתנגן, יכול נוכל לכול.

המוסיקליים ובהרמוניות. היא מושתתת על חלוקה מתמטית של משכים ושל מקצבים, של יחסים מתמטיים בין תדירויות ועוד. **פיתגורס**, שחי ביוון הקדומה לפני כ-2500 שנה, היה הראשון שהצביע על הקשר בין צלילים למספרים - הוא הראה כי כאשר יחסי האורך בין מיתרים בכלי מיתר הם כיחס פשוט בין שני מספרים שלמים, מתקבלים ציורפי צלילים ערבים לאוזן - הרמוניות מוסיקליות.

המוסיקה היא פיסיקה - היא עוסקת בדרכים של תנועת הקול בחלל, בטיפול בדרכים שבהן נוצרים ציורפים צליליים תואמים או מתנגשים, במבנה של כלי הנגינה המאפשר הפקת גוונים שונים ועוד.

המוסיקה היא היסטוריה וסוציולוגיה - היא משקפת תקופות, סגנונות חיים, השלכות חברתיות ומאפיינים של עמים ושל ארצות.

המוסיקה היא גיאוגרפיה - יצירות מוסיקליות משקפות תנאים גיאוגרפיים הבאים לידי ביטוי ביצירותיהם של מלחיני כל התקופות.

המוסיקה היא חינוך גופני - היא תובעת קואורדינציות מורכבות של הידיים, של הרגליים, של האצבעות, של הפה, של הראש, של הסרעפת, ולמעשה, של כל חלקי הגוף. כמו כן, היא מעוררת תגובה מיידית לגירויים המוסיקליים.

המוסיקה היא שפה זרה, אך בינלאומית - אף שמרבית המונחים המקובלים במוסיקה לקוחים מאיטלקית, מצרפתית, מגרמנית ומאנגלית, הרי ששפת התווים מושתתת על סימנים גרפיים המקובלים על מרב האנשים על פני כדור הארץ. לא קיימת בעולם שפה בינלאומית כה מושלמת ומוסכמת.

את המוסיקה אפשר לראות כערוץ התפתחות חיוני, שמשלים את ערוצי ההתפתחות האחרים של האדם בשנות התעצבותו.

"המוסיקה היא אחת מצורות המבע האנושיות הטבעיות, העשירות והמורכבות ביותר. היא חלק בלתי נפרד מחיינו, ובאמצעות צלילים היא נותנת ביטוי הן לחוויית העולם הסובב אותנו והן לעולם החוויית הפנימי האישי. המוסיקה היא צורך אנושי בסיסי שיש לו ביטוי חשוב ועמוק בחיי הפרט ובחיי החברה גם יחד." (מתוך **תכנית הלימודים במוסיקה 2011, משרד החינוך**)

המוסיקה היא תחום עשייה אמנותי הכורך מגוון עשיר של פעילויות ושל מיומנויות, ואלו תובעות ומפתחות כישורים רבים, ובתוכם: פיתוח הרגלי למידה: תרגול, אימון ושינון; ריכוז ומשמעת מרביים - שליטה עצמית וכושר ללימוד עצמי; הסמלה והפשטה - כושר קריאה; קואורדינציות מורכבות; מתיחת זיכרון; יוזמה ותושייה; דמיון וכשרים יצירתיים; עיצוב טעם אמנותי אישי, הערכה ושיפוט; פיתוח הצד הריגושי - איוון נפשי; ביסוס המורשת התרבותית לדורותיה, הכרת תרבויות אחרות והערכתן, הבנה טובה יותר של טבע האדם ועוד...

פעילויות מוסיקליות מטשטשות לחלוטין הבדלים ברמות משכל ובמעמד סוציו-אקונומי - הן מתאימות גם לברוכי כישרונות מוסיקליים וגם לסובלים מרמות פיגור שכלי או מבעיות פיזיולוגיות ונפשיות.

זאת ועוד; מחקרים רבים מצביעים על כך שעיסוק פעיל במוסיקה תורם גם לקידום של כישורי למידה בתחומים שלכאורה אינם קשורים למוסיקה. נוסף על כישורי הלמידה, העיסוק במוסיקה בגישה בין-תחומית תורם גם להעשרה של חוויית הלימוד כמעט בכל תחום, ולהפיכתה למהנה יותר ולמעמיקה יותר.

מה הופך את המוסיקה לבין-תחומית?

המוסיקה היא מדע - היא מדויקת, ספציפית ותובעת נתונים אקוסטיים מוגדרים. **פרטיטורה**¹ של המנצח אינה אלא מפה או גרף המציין תדירויות, עוצמות, מהירויות, ציורפים כליים או קוליים, רציפי תדירויות (היוצרות מלודיות) וציורפי תדירויות (היוצרים הרמוניות) ועוד נתונים מדעיים מדויקים, שכולם מבוצעים בעת ובעונה אחת בנתוני זמן מוגדרים.

המוסיקה היא מתמטיקה - מוסיקה קשורה קשר הדוק למתמטיקה ולמספרים, בעיקר כשמדובר במגוון הסולמות

¹ **פרטיטורה**, או **תקליל**, היא ספר תווים הכולל את כל תפקידי הכלים והקולות המשתתפים ביצירה מוסיקלית. התפקידים בפרטיטורה כתובים או מודפסים בשורות נפרדות זה מעל זה, בסדר קבוע. מתכונת זו מאפשרת למנצח לעקוב אחר ביצוע היצירה. (ויקיפדיה)

רינה גלסנר, חברת קיבוץ עין הנצי"ב, בעלת תואר שני בחינוך מוסיקלי, שימשה במשך 30 שנה מורה למוסיקה בביה"ס שק"ד בשדה אליהו, וב-12 השנים האחרונות הייתה מדריכה מרכזת מחוזית מטעם הפיקוח על החינוך המוסיקלי במחוז צפון. זכתה בפרס החינוך המחוזי לשנת הלימודים תשע"ח כאות הערכה על עשייה חינוכית ראויה לשבח.

איציק וייס, מנהל בית ספר "מזמור"

צלילי ההבל שהם העיקר

להכיר מקרוב את בית ספר "מזמור"

ריבה פריד עם מנהל בית ספר "מזמור" - איציק וייס

מצד התלמידים והן מצד המורים, אין בה שמץ של 'מרפקנות' ותחרות שמאפיינים כל בית ספר לאמנות, ויחד עם זה, יש שאיפה למצוינות. כלומר, זה לא בא על חשבון המקצועיות. אל מול אג'נדה שאומרת - תוציא מעצמך את המיטב שלך, כדי שתהיה הטוב מכולם, והמשמעות היא, ש'תקרע' את עצמך, האג'נדה שלנו אומרת אותו דבר, רק באופן שונה, כלומר - תוציא מעצמך את הכי טוב שאתה יכול כדי למצות את מי שאתה, ולא כדי להיות הטוב ביותר מכולם. זה הבדל עצום בסוגיית הכוח המניע שלך - האם הכוח המניע הוא לעקוף ולהשיג את כל השאר, או שהכוח המניע הוא להביא לעולם את הכי טוב שאתה יכול. בדומה לגישה החב"דניקית, המטרה היא למלא את השליחות שלך באופן הטוב ביותר. הדרישה שלי מהתלמידים היא להתאמץ להיות במקום של עשייה ונתינה, ולשם אני מכוון אותם. הנתינה היא לעשות בשביל לעשות, בשביל לאהוב את מה שאני עושה, לא כדי להשיג."

ואתה מרגיש שהתלמידים אכן שותפים לכוונות האלה, לדרך הזאת?

"לחלוטין! והעדות לכך היא, שכל מורה שמלמד כאן, ומלמד גם במקומות אחרים, (ורוב המורים כאן הם לא מהמגזר) מעיד באופן חד משמעי, ש'מזמור' הוא המקום שהכי כיף להגיע אליו בזכות האווירה ובזכות הרצון של התלמידים לדעת. הם מגיעים לכאן כדף חלק, ככלי קיבול שבא לקבל ולשתות בצמא, ובלי תפיסת עולם ביקורתית כלפי ההוראה, והגישה הזאת יוצרת תחושה מאוד נעימה. אנחנו מצליחים לשמור כאן על אווירה מאוד ביתית, שמתבטאת לדוגמה ברצון לחגוג שבת ביחד או לטייל ביחד. למועשה, הממד הזה של בית מדרש, שעליו חלמתי בתחילת הדרך באמת מגיע, תוך כדי תנועה. יש פה יצירה שבאה מלימוד. למשל, בקורס ה'דגל' שלנו, שמעלה מדי שנה מופע שהוא תוצר של שנה שלמה של לימוד, חקירה, כתיבה, יצירה, הלחנה, ובסוף גם הפקה מוסיקלית. באופן כללי, יש פה דגש רב על יצירה אישית - אנחנו מעודדים את זה מאוד, ומחפשים איך כל שיעור, גם התיאורטי ביותר, יכונן ליצירה, ויגיע לפסים מעשיים.

כל האסכולה של הלימודים עצמם היא לא אסכולה של מוסיקה קלאסית, שכמעט אין בה מקום לפרשנות, אלא אסכולה שנותנת כל הזמן מקום ליצירה אישית, מביאה את התלמיד לנקודה שבה הוא יחפש איך להביע את עצמו. וכדי להעשיר את עולם היצירה באים הכלים. לשם המחשה, אפשר לדמיין למשל שאני צריך לצבוע את חדר העבודה שלי, ואני מכיר רק שלושה או ארבעה צבעים, ולכן אבחר מתוכם אחד שמתאים לי, ואצבע בו את החדר. אבל אם פתאום אכיר עוד 20 צבעים, יכול להיות שעדיין אבחר את אותו הצבע, אבל הוא ייבחר מתוך בחירה רחבה יותר, ולא מתוך ברירת מחדל. ורוב הסיכוי שאותו צבע לא יהיה בדיוק באותו גוון, ואוכל אולי לתת לו 'נגיעות' מצבעים אחרים כדי לבטא את האופי שלי.

לפני 11 שנים קם בית ספר "מזמור" - בי"ס למוסיקה בקריה האקדמית גבעת וושינגטון - בית ספר ראשון מסוגו, המגדיר עצמו כבית גידול לאמנים בתחום המוסיקה מתוך שאיפה לעודד יצירה יהודית-ישראלית מקורית בת זמננו

כדי להכיר מעט לעומק את בית הספר ואת הנעשה בו, ובראש בראשונה להבין איך הכול התחיל, ומה הביא להקמתו של בית ספר 'מגזרי', יצאתי לפגוש את איציק וייס, מנהל בית הספר מיום הקמתו ועד היום, וממקימו.

"הכול התחיל לפני 11 שנים, כשניהלתי את התזמורת 'איילת השחר' (שאני מנגן בה כבר 20 שנה). הגיטריסט בני שוורץ שאל אותי: 'תגיד, איך זה שאין רימון לדתיים?' אמרתי שהוא צודק, ופניתי לאבי, אביעזר וייס, שהיה אז ראש המכללה לחינוך בקריית החינוך גבעת וושינגטון, בהצעה להקים מסלול כזה. אבא חשב שזה באמת רעיון יפה, הציע את הרעיון להנהלה הציבורית, וגם הם אמרו שזה רעיון טוב. אבי בדיוק פרש לפנסיה, אז המשכתי לקדם את הרעיון מול מנהלי קריית החינוך, וגייסתי אליי גם את המוסיקאי דניאל זמיר ואת הרב מרדכי ורדי, שהיה אז הרב של בית הספר לקולנוע 'מעלה'. התחלנו במעין סיעור מוחות כדי להבין מהם הצרכים, ומה אנחנו רוצים להגיד בהקמת בית ספר כזה. האם זה בעצם הולך להיות 'רימון' עם כיפה, או שיהיה פה משהו אחר? החזון שלי היה להקים בית מדרש למוסיקה. דמיינתי מקום שלומדים בו תורה, יוצרים, וגם לומדים מוסיקה. מהר מאוד הבנתי שמבחינת הצורך והרצונות הכיוון צריך להיות אחר, שצריך 'לשים אורות בכלים'. אנחנו, הציבור הציוני-דתי, חזק מאוד ב'אורות', ברוח, אבל חזקים פחות מבחינה פרקטית. יש לנו בעלי כישרון, ויש אנשים עם הרבה רצון להביע, אבל אין להם את הדרך להביע; הצורך שזיהינו היה בחיזוק ההתייחסות למוסיקה כאל מקצוע חשוב מצד עצמו, ביחס הפוך לתרבות ה'יהיה בסדר' והמנהג 'לעגל פינות'. הבנו שנדרש חינוך למקצוענות ולחידוד ההבנה שמוסיקה היא מקצוע לכל דבר, שהיא לא מתחילה ונגמרת בלנגן צלילים ולהיות נגן בחתונות, אלא יש פה עולם גדול, עולם של הבעה, ובעיקר - עולם גדול של נתינה. אפשר להגיד שהיחוד הגדול של 'מזמור' הוא, שאכן לכאורה התחלנו כ'רימון' עם כיפה, אבל כיום הוא כל כך שונה מההגדרה הזאת בעיקר בגלל האורות שבפנים, בזכות האנשים שמרכיבים אותו, הן מצד התלמידים והן מצד צוות ההוראה - אנשים של נתינה."

מה זה אומר?

"ראשית, כל המוסיקאים שמלמדים פה הם מוסיקאים פעילים שמתפרנסים ממוסיקה. ההוראה היא לא הפרנסה העיקרית שלהם. הם מלמדים פה כי הם אוהבים את זה, והם נותנים את הלב והנשמה. מוסיקאי, פרנסתו היא ליצור ולנגן, ואם הוא מקים לעצמו כל הזמן מתחרים תחתיו (התלמידים), לכאורה יהיה לו קשה יותר להתפרנס, אז למרות הדיסוננס שהיה אמור להיות פה, בפועל קורה ההיפך. כל האווירה בבית הספר, הן

זה נראה לי הדבר הכי מדויק שאפשר ליצור כאן - להעשיר את הידע, ולכוון כל אחד מהתלמידים למצוא כל הזמן את הקול הפנימי שלו. זו הדרך, וזה הכיוון של בית הספר.

אני אוהב לראות את הדרך העצומה שהתלמידים עושים - מרגע שהם נכנסים לכאן, ועד שהם יוצאים בסוף המסלול - דרך של שלוש שנים שמשנות חיים, ממש כך, מכל בחינה שהיא. בעיניי, השינוי המשמעותי בתפיסת החיים הוא השאיפה למקצוענות וההתייחסות ליצירה ולכל מה שהם עושים כאן כאל משהו מהותי לחיים. התלמידים לומדים כאן שפה חדשה, תקשורת אחרת. כשאני נוכח ברסיטלים של הבוגרים, אני נדהם כל פעם מחדש - חלק מהתלמידים לא ידעו איפה נמצא ה'דו' על הפסנתר. אלה התלמידים שהכי מרשימים אותי, שמגיעים כמו דף לבן, רק עם כישרון, ויוצאים בסוף המסלול משהו מיוחד."

איך אתם מתמודדים כאן עם סוגיות של שירת נשים ושל צניעות בכלל?

"יש 'אישו' אינסופי באשר לצביון של בית הספר, כי מגיעים לכאן תלמידים מכל גוני הקשת - מחרד"לים - ואפילו כמה מהמגזר החרדי - ועד דת"ל"שים, ואפילו חילונים 'מבטן ומלידה'. כולם צריכים לחיות פה ביחד ולהרגיש טוב, כי המטרה של בית הספר היא לתת לכל אחד את היכולת ללמוד כאן מוסיקה מבלי להתפשר על הערכים שלו, וזאת אומרת שבית הספר נותן מקום לכל אחד לבחור מה שמתאים לו. הכיתות שלנו מעורבות, ויש לנו הרכבים מעורבים, אבל למשל בעניין שירת נשים יש לנו כללים שמאפשרים למי שמעוניין להקפיד על זה מאוד, לא להיחשף לזה. המשמעות היא, שלא תהיה פה שירת נשים בפרהסייה, ואם בהופעות בין כותלי בית ספר יש שירת נשים, היא תהיה רק לנשים. לעומת זאת, אם המופע יוצא החוצה, אנחנו מפרסמים שזה מופע לנשים, אבל לא שמים 'סלקטור' בכניסה, כך שאם זו שמופיעה רוצה להזמין בני משפחה או חברים - היא יכולה. גם אם יש גבר שיעדיף לנגן בהרכב שאין בו נשים או אישה שתעדיף לנגן בהרכב שאין בו גברים - אנחנו מאפשרים את זה, אפילו שאין בזה איסור הלכתי. אנחנו מבינים שיש אנשים שמגיעים מ'פס ייצור' שהוא כמו חממה, ושהאינטימיות עם נשים באותה כיתה והקשר הקרוב הנובע מכך מפריעים להם, ואנחנו מכבדים את זה.

יחד עם זה, חשוב לציין שלא מעט מהתלמידים שלנו חווים פה מעין 'סטירת לחי' מול המציאות שעליה הם גדלו. חלקם עוברים פה תהליכים נפשיים לא קלים, וחלקם משתנים תוך כדי הלימודים פה. יש שטוענים שכמות לא מבוטלת של תלמידים נחלשים פה מבחינה דתית, אבל אני טוען שזה לא המקום שעושה את זה, אלא הגיל והסיטואציה - מי שיצא מה'חממה', ולא המשיך באופן ישיר למסלול המצופה - מכללה, חתונה - זה מה שיקרה לו באופן טבעי, מכיוון שהוא מתמודד עם המציאות שמחוץ למסלול. כמו כן, ללא ספק, הנפש של אנשים

שנוגעים יותר ביצירה, היא באופן טבעי יותר תועה ותוהה, ולכן יש אנשים שיכולים לצאת מפה מחזוקים, אבל יש גם כאלה שיצאו מפה בכיוון ההפוך. אנחנו מנסים לחזק את מה שאפשר, ומציעים כאן שיעורים תורניים לבחירה. אנחנו מנסים כל הזמן להוסיף אור, אנחנו מנסים לתת, כך שמי שרוצה לבוא לקחת, האפשרות הזאת קיימת בעבורו, אבל אין כאן כפייה ברוחניות. יש כאן את כל התנאים הטכניים להתחזק, אבל בסוף זו בחירה אישית של כל אחד."

האם במהלך 10 השנים שבהן אתה מנהל את "מזמור" אתה מזהה שינויים באופי התלמידים, בסוגיות שעולות?

"האמת היא שזה די חוזר על עצמו. התהליכים שקורים פה הם מראה גדולה לחינוך הלא פשוט שהנוער שלנו עובר בחממות שבהן הוא גדל - אין מוכנות; אין הכנה לחיים שמחוץ לחממה. אני חושב שצריך לחנך למורכבות יחד עם הקפדה. זו הנקודה בעיניי. אני לא חושב שיש מספיק אנשים שמנסים את זה. יותר מדיי אנשים הולכים על שחור-לבן במקום לחפש את המורכב. מורכב זה קשה."

השאלה היא אם בגילים האלה אפשר להכיל מורכבות. הם עצמם בתקופה של חיפוש שחור או לבן. אם אתה אומר מורכב, אתה מאבד את הנוער.

"אני יודע, אבל אני לא מחנך כך את הילדים שלי. אני מחנך אותם למורכבות עם הגבלה. אני נותן להם חופש לבחור, ונותן להם את כל הכלים להבין את ההגבלה, ולהחליט אם הם רוצים לבחור בה או לא, ואני לא אצייר את המגבלה כשחורה, כי בעבור מי שבחר בה היא לא שחורה. היא שחורה רק בעבור מי שלא בחר בה. אז זה מורכב, אבל אני לא מפחד ממורכבות. לפעמים אנשים כועסים עליי כאן בגלל המורכבות, בעיקר אלה שבאים מאסכולות של שחור-לבן. קשה להם להכיל את האישיות המורכבת שלי. אני באמת שואף למורכבות. לא כי אין ברירה, אלא כי בעיניי היא המצב האידיאלי. אני שואף לכך שהמצב לא יהיה שחור-לבן, ואני יודע שזה קשה, ושלא כולם יכולים להכיל את זה. אותי חינוך למורכבות - למדתי בצייטלין, שבהחלט היה אז בית ספר שחי את המורכבות הזאת, כי זה בית ספר מעורב, אבל יש בו כיתות נפרדות וגם אוכלוסיות מגוונות, מצפון ומדרום - המון מורכבות. יחד עם זה, הדרכתי ב'בני עקיבא', והלכתי לישיבת ההסדר במעלות, שגם שם היה בעיניי חינוך למורכבות, כי תורת ארץ ישראל היא תורה מורכבת. תורתו של הרב קוק מסתכלת על המציאות לא בשחור-לבן. יכול להיות שהרחקתי לכת יותר ממה שכיוונו אותי בשיבה, אבל הרגשתי שהכינו אותי לחיים. אני רואה את האחריות שלי, שהן ליברליות יותר ממני, אז ייתכן שזה השילוב של ההורים ושל מגוון מוסדות החינוך שבהם למדתי."

שלך היא להעניק ממנו הלאה, לתת אתו, ובנתינה הזאת אתה צריך להיות הכי טוב שאתה יכול. ואם אתה עושה את התהליך הזה - יבואו לקחת, ובאיזשהו שלב גם ישלמו לך על זה. יכול להיות שזה לא יקרה בהתחלה, וגם זה בסדר. כל הדברים הטובים שאני עשיתי, מה שהפך אצלי אחר כך לפרנסה טובה, הם דברים שעשיתי בהתחלה בלי לקחת כסף. עשיתי אותם בשמחה ובאהבה, ולא חשבתי אפילו לרגע כמה משתלם לי וכמה כדאי לי. משתלם לי עצם העניין שזה מה שאני הכי רוצה לעשות. כל השאר זה בונס. וזה מה שאכן קורה, בוודאות. ניהלתי להקת חתונות, שכיום אני רק מנגן בה, ואני מנגן בשביל הכיף, או מקליט באולפן או עושה מיקסים, או מעבד או מלמד, או יושב עם תלמידים אחד על אחד, בלי שישלמו לי על שעות הוראה - ואת כל העיסוקים האלה אני עושה רק מתוך רצון פנימי שלי. כשפונה אליו תלמיד, ואומר לי שהוא מנגן כבר הרבה זמן ולא משלמים לו, אני אומר לו - 'ופי. או תלך לעבוד. אתה לא עושה מוסיקה כדי שישלמו לך. אם עדיין אין לך פרנסה מזה, תלך לעבוד. העיקר שתמשיך ליהנות מהמוסיקה'."

זו עמדה שכל כך מנוגדת לעולם המודרני שמדבר על 'לעשות כסף'

"נכון. לפני כמה ימים התקשרה אליי פנסיונרית שהיא מנחת מקהלות, ואמרה שהיא רוצה להפיק שירת המונים אצלה, באחד הקיבוצים ליד הכינרת, ומכיוון שזה תחום שאני עוסק בו הרבה לאחרונה, היא רצתה לשאול אותי כמה שאלות. במהלך השיחה היא התנצלה כל כך הרבה פעמים על כך שהיא מבקשת ממני את כל הפרטים, כי אולי אלה סודות מקצועיים, ואני המשכתי ופירטתי לה על כל מה שהיא ביקשה, ואפילו יותר מכך, והסברתי לה שאצלי בכלל לא ציץ הפחד הזה שמישהו

האם יש לכם קשר עם הבוגרים שלכם מתחילת הדרך ועד היום? האם באמת סללתם להם דרך למקום שבו המוסיקה משתלבת בחיי היום יום שלהם?

"יש לנו קשר, ואני יודע שכמעט כולם עוסקים במוסיקה, חלקם אפילו עובדים פה. היום בדיוק הייתה לי שיחת טלפון עם אחד הבוגרים שרצייתי שיבוא ללמד פה, ואפילו שקיבלתי 'לא', זה היה ה'לא' הכי טוב שקיבלתי - כשאני מבין שלבוגר שלי אין זמן לנשום מרוב עיסוק במוסיקה, אין מאושר ממני. ולא חסרים בוגרים כאלה. יש גם אנשים שסיימו פה, ועושים משהו אחר, וגם זה לגמרי בסדר גמור.

להיות מוסיקאי זה לא כמו להיות עו"ד. זה משהו שאת חי אותו 24/7, זה במהות שלך. זה כמו ההבדל בין השאלה 'מה אתה רוצה לעשות כשתהיה גדול' לבין השאלה 'מה אתה רוצה להיות'. מוסיקאי זה מי שאתה, ובתור מוסיקאי אתה יכול להיות מפיק מוסיקלי, לנגן או להיות יוצר, ואולי גם לא לעסוק בכלל במוסיקה למחייתך, אבל עדיין להיות מוסיקאי, זה לא סותר.

הסוד הוא להבין שמה שאתה עושה זה לתת. ברגע שאתה מבין שאתה נותן, יבואו לקחת. אם תהיה עסוק כל הזמן בלנסות להרשים בכישרון שלך, או שתהיה עסוק בשאלה מה יצא לך מזה, זה לא יעבוד, לפחות לא לטווח ארוך, וגם רוב הסיכויים שלא יהיה לך סיפוק אמתי מזה."

זה משהו שאתם מנחילים לתלמידים פה?

"זו ה'שריטה' שלי, אני לא יכול להפסיק לדבר על זה. אני מאמין שברגע שאדם שואף להיות משהו ולא לעשות משהו, כל מה שהוא יעשה ייגזר מהמהות שלו. ואז זה לא משנה ממה הוא מתפרנס. אני מאמין שאם הקב"ה נתן לך כישרון מסוים, המטרה

התלמידים לומדים כאן שפה חדשה, תקשורת אחרת

התחלנו במעין סיעור מוחות כדי להבין מהם הצרכים, ומה אנחנו רוצים להגיד בהקמת בית ספר כזה. האם זה בעצם הולך להיות 'רימון' עם כיפה, או שיהיה פה משהו אחר? החזון שלי היה להקים בית מדרש למוסיקה. דמיינתי מקום שלומדים בו תורה, יוצרים, וגם לומדים מוסיקה

לנסות להרשים, רק מתוך כך שהן עשו את מה שהן אוהבות, ורצו לתת אותו לאחרים. זה הסוד של הכול. כל יוזמה מצליחה בעולם מתחילה ככה - לא במחשבה של 'איך אני עושה כסף', אלא בשאלה 'מה אני תורם לעולם'."

לקראת סיום, האם יש לך מסר כלשהו למי שעדיין מתייחס לאלה שבוחרים להתמקצע בתחומים האלה בהרמת גבה או בשאלה 'מה יצא לך מזה?'

"הדבר האחרון שצריך לשאול הוא 'מה יוצא מזה?'. ואני אגיד כאן לסיום איזה דבר תורה על קין והבל - שני אחים שנולדו לאותם הורים, קין נולד ראשון, ומקבל את שמו כי - 'קניתי איש את ה', ואחריו הבל, שנקרא כך כי הוא התוספת, שלכאורה אינה נצרכת. קין הוא עובד אדמה - דואג שיהיה אוכל, עובד וישן. זו המהות שלו. הבל, כשמו כן הוא - מחלל בחליל ורועה צאן. למה צריך לרעות את הצאן? הרי הבשר היה עדיין אסור באכילה. הצאן

'יתיישב לי על המשבצת'. אני מאמין שאם אני עושה את זה טוב, יהיה תמיד מי שיבוא ויקבל ממני. אני אף פעם לא חושש שמישהו יבוא וייקח לי את הפרנסה, כי אין סיבה שזה יקרה. זו נקודה שאנשים טועים בה. לא צריך למנוע מאחרים להגיע למקום שבו אתה נמצא, אלא להתמקד בלהיות הכי טוב שאתה יכול. לא צריך להשוות בכלל - במקום להסתכל לצדדים, צריך ללכת ישר, ולהגיע בדרך שלך למקום שלך. אין סיבה שלא ירצו לקבל ממך אם אתה נותן. אבל אם אתה מבקש, זה כבר אחרת. היום, בכל שיטת הפרסום כבר מבינים שאם אתה מנסה לבקש, הסיכוי שלך 'לכבוש' את הציבור קטן, ולעומת זאת, אם אתה מציע, רוצה לתת, אנשים יבואו. גם בפוסטים בפייבסוק רואים את זה. אם תפרסם משהו רק כדי לקבל לייקים, תקבל פחות, אבל אם אתה כותב משהו 'מדם לבך', אנשים רוצים לשמוע. ויש לי דוגמה לזה: שלוש תלמידות שעשיתי להן עיבוד לשיר 'היא שעמדה' העלו את הסרטון בתמימות לרשת, ותוך זמן קצר זה הגיע לחצי מיליון צפיות, ואפילו ל YNET. כך בפשטות, בלי

מגיעים לכאן תלמידים מכל גוני הקשת - מחרד"לים - ואפילו כמה מהמגזר החרדי - ועד דתל"שים, ואפילו חילונים 'מבטן ומלידה'. כולם צריכים לחיות פה ביחד ולהרגיש טוב, כי המטרה של בית הספר היא לתת לכל אחד את היכולת ללמוד כאן מוסיקה מבלי להתפשר על הערכים שלו, זאת אומרת שבית הספר נותן מקום לכל אחד לבחור מה שמתאים לו

בדיוק הנקודה. האם תוכל לשאת את ההבנה שדווקא הדבר הלא קיומי הוא הדבר העיקרי בעולם הזה? 'כי מותר האדם מהבהמה אין, כי הכול הבל'. האם תוכל להבין כי רק ההבל הוא זה שמבדיל בינינו לבין הבהמה? ולא כי הכול הבל, אלא כי כל המהות שלנו בעולם הזה, כל מה שהופך אותנו לשונים מהבהמה, הוא ההבל שלנו. לבהמה אין הבל - בהמה אוכלת וישנה. כל מה שיש בעולם שלנו שהוא מעבר לזה, הוא בדיוק ההבל - הדברים ש'פורחים באוויר', שאין להם אחיזה במציאות. וזה יכול להיות אמנות, חינוך או מוסיקה, כל דבר שהוא לא קיומי הוא העניין והעיקר.

'אליך תשוקתו' זה הרצון תמיד לדעת 'מה יצא לי מזה'. אבל הקב"ה אומר - תמשול בזה! תבין שאתה לא אמור לחתור לזה. תבין שהדבר חשוב מצד עצמו, שזה המותר שלנו, בני האנוש, בעולם הזה, ושזו בדיוק המהות שבגללה הקב"ה נתן לנו את העולם הזה. אז ההבל - הוא העיקר!

הוא בשביל הגבניות, בשביל הצמר - כלומר, בשביל המותרות! קין חושב מחשבה מאוד אלטרואיסטית לכאורה, ואומר לעצמו - 'אני אתן מהקיומיות שלי, מפרי אדמתי, מהאוכל שלי, מנחה לקב"ה'. הבל רואה את קין, אומר לעצמו שזה רעיון מגניב, וגם הוא מכין מנחה 'מבכורות צאנו ומחלביהם'. הקב"ה שועה למנחתו של הבל, ולא למנחתו של קין, 'וייחר לקין, וייפלו פניו', כי איך יכול להיות שהוא זה שחשב על הרעיון ראשון, והוא זה שעושה דברים חשובים בעולם הזה, ובכל זאת הקב"ה בחר לקחת מהמנחה של הבל? הקב"ה שואל אותו: 'למה נפלו פניך?' ומוסיף משפט לא כל כך מובן: 'הלא אם תיטיב שאת, ואם לא תיטיב, לפתח חטאת רובץ, ואליך תשוקתו, ואתה תמשול בו'. יש לי הרגשה שגם קין לא הבין מה הקב"ה אמר לו פה, כי אם הוא היה מבין, כנראה שלא היה הורג את הבל...

יכול להיות שמה שהקב"ה אמר לקין הוא - אתה לא צריך להבין הכול, ואתה גם לא יכול. ולמה שעיתי למנחתו של הבל? כי זו

מ'קול באישה' לקולה של אישה

מפגש פנים אל פנים עם התורה

רבקה נריה בן שחר

שהייתי בת מצווה, אי שם בסביבות גיל 9, בשלב שבו חשבתי שהכנה מוקדמת לבת מצווה כוללת שמירה על שש שעות בין בשר לחלב ולבישת שרוולים עד המרפק, החלטתי להיות גדולה, ולהתנהג כמו אמא. גם אני, כמוה שומרת על ה'קול באישה' הזה. אם אמא לא שרה כשיש אורחים, גם אני לא. מה רע בתנועות שפתיים? אפשר לשיר זמירות בדיוק כמו שמתפללים תפילת שמונה עשרה - כמו חנה, ששפתיה נעו וקולה לא נשמע, לא?

ה'קול באישה' הזה ליווה אותי לכל מקום. בבית הספר לבנות שבו למדתי, בעצמונה שבגוש קטיף, האבות אפילו לא הוזמנו להופעות. כך יכולנו לשיר, לרקוד, להציג ולהופיע בחופשיות רבה - מול האימהות הנרגשות. כאשר למדתי בכיתה ח' ב'נועם' בירושלים, בית הספר התורני הזה היה נראה לי מעצמה של ליברליות - האבות הוזמנו למסיבת סוף כיתה ח'! כמוכן שבזמן הופעת המקהלה הוציאו אותם להתפלל ערבית. אבל אבות? במסיבת סיום של בנות?

האולפנא בכפר פינס הייתה בעבורי מעצמה פמיניסטית - בקבלת שבת 500 בנות שרות בבית המדרש, בעוד שעשרה גברים יושבים מאחורי וילון בספרייה הקטנטונת. נכון שהם אלה שקראו בתורה, אבל אנחנו היינו הרוב, בבית מדרש גדול ומואר. לסעודה השלישית אני מתגעגעת עד היום. הבדיחה הייתה שיש חושך בחדר האוכל כדי שלא נראה כמה האוכל נורא. המציאות הייתה שממית: אותן 500 בנות שרות שירי נשמה, שירי סעודה שלישית, במשך 40 דקות. לא רציתי שזה ייגמר, והתנחמתי בעובדה שזה יחזור שוב בעוד שבועיים. ידעתי שהעובדה שאנחנו שרות בקבוצה ענקית ליד גברים מתבססת על הפסיקה שכאשר ישנם כמה קולות ביחד, אי אפשר לזהות איזו אישה שרה, ואיזה קול שייך לאיזו אישה. אני חושבת שלא היינו מעלות על דעתנו לשיר לבד בקול.

הייתי גאה כל כך להיות במחזור הראשון של האולפנא (ל"א, אם תהיתם) שלא הוזמנו בו גברים להצגה של ההכרתה. ראש

קהילת 'שירה חדשה', שבה אני חברה, חוגגת בימים אלו את יום הולדתה השמונה עשר. אף שכבר הגיעה לגיל חופה... אנשים שואלים שוב ושוב: "ומה עם 'קול באישה'?" אם אהיה כנה, השאלה היא לא רק הלכתית, והתשובה היא לא רק הלכתית. גם השאלה וגם התשובה עמוקות מ"מותר או אסור" - הן נובעות מתפיסות מהותיות בנות אלפי שנים בנוגע ליחס בין נשים לגברים. והסיפור האישי שלי יכול אולי ללמד משהו על תפיסות אלו.

גדלתי במשפחה חרדית-לאומית (כך מכנה קהילת החוקרים את הקבוצה שנמצאת בתווך בין הדתיים הלאומיים החרדים, ומכנה את עצמה "הציבור התורני" או "הציבור האמוני"). משחר ילדותי נשאתי את עיניי למודל הנערץ: בנות דודתי החרדיות. הן נראו לי מושלמות: צדיקות, צנועות, מתנהגות תמיד יפה, עושות כל מה שנדרש. מכיוון שלא פעם ולא פעמיים שאלו אותי למה אינני מתנהגת כמותן, עשיתי את כל המאמצים להשיג את המטרה (הלא כל כך מושגת, בהתחשב באורח החיים השונה שבו גדלתי).

כשהייתי ילדה צעירה, ליוויתי אותן בשבתות לפעולות ב'בתי', תנועת הנוער (נעורת) של 'בית יעקב'. הפעולות היו חינוכיות, הסיפורים - מרתקים, אבל אני חיכיתי בקוצר רוח לחלק האהוב עליי - השירה. קבוצה של 30-40 בנות, שרות יחד בשעות אחר הצהריים של שבת, זהו עונג שבת אמתי. אני זוכרת שהיו בנות שניגשו לסגור את החלונות בכיתה שבה התקיימה הפעולה. בת דודתי הסבירה לי שאנשים העוברים ברחוב עלולים חלילה לשמוע את קול שירתן, וגם בבית הן סוגרות את החלונות כשהן שרות. "זה 'קול באישה'", היא אמרה.

כן, 'קול באישה'. לקח לי הרבה שנים להבין שלאמרה הזאת יש המשך - 'קול באישה ערווה'. אבל האמרה כנראה קוצרה כדי לא לומר את המילה הלא צנועה הזאת. ובכלל, אם הקוד ברור, למה צריך לומר הכול? 'קול באישה', וזהו. אני זוכרת שעוד לפני

ל'שירה חדשה'. לעולם לא אשכח את השבת הראשונה שלנו ב'שירה חדשה', שהייתה השבת השנייה לקיומו של המניין. מאיר, בן זוגי, שמע עליו מחבר שהוא הכיר מהצבא. אני כמובן התנגדתי. "זה מקום של רפורמים", פסקתי לאחר שהוא תיאר לי את הדברים בקצרה. כמעט כל הקורסים שלמדתי באותה שנה במסגרת התואר השני שעליו עמלתי במחלקה לתקשורת עסקו איכשהו בפמיניזם, אבל זה לא הפריע לי להפריד בין תיאוריה לפרקטיקה, בין אידיאולוגיה למעשה.

תפילת מנחה הייתה "רגילה", למעט הארגון הפיזי של האולם הקטן שבו התפללנו, שהדהים אותי - הרעיון שנשים יושבות בצד אחד, גברים בצד שני, כולם מול ארון הקודש, ומחיצה באמצע, היה נראה לי מוזר ומפתיע. אבל תפילת מנחה הסתיימה, ואישה - ממש אישה - צעדה לעבר הבימה, פתחה סידור שהיה מלא בפתקיות ובסימונים, והחלה להתפלל. אני זוכרת איך חשתי שאני רוצה לברוח משם, ובו בזמן הרגשתי שאני נדבקת לכיסא. הקול שלה היה גבוה וצלול. היא התפללה כמו שנשים מתפללות - מכל הלב. מודעת לגודל הרגע והזכות, לא 'כמצוות אנשים מלומדה'. היא בחרה שירים שמחים, ואני, אחרי היסוס קל, הצטרפתי לקהל השרים והשרות.

האולפנא דיבר אתנו, ואמר שיש לנו הזדמנות לחולל מהפכה. היו כמה בנות שאמרו שאבותיהן התרגלו לבוא להכרות של האחיות הגדולות, אבל הי, לא כל יום אפשר לחולל מהפכה! הוא אפילו לא הזכיר את המילים 'קול באישה'.

כי ה'קול באישה' הזה היה כל כך חזק, שנראה שחוקו הממשי טמון בכך שלא היה צריך לדבר עליו. משהו מובן מאליו, כמו כשרות, כמו שבת. עוצמתו נבעה מכך שגם אם כילדות היינו שומעות את ה"ששש", יש כאן גברים", בהמשך לא היה צריך להכביר מילים. לפעמים אפילו מבט הספיק. מבט שאחרי שנים למדתי לזהות את המופעים השונים שלו בקהילות החרדיות, החרדיות לאומיות, ובקרב ה'אמיש' בפנסילבניה, שאותם אני חוקרת. מבט מוכיח, מבט שקשור לצניעות. זה מבט שונה מתוכחות אחרות. זה לא כמו המבט שמביטים בך אחרי איחור או אחרי שבירת צלחת, אלא מבט מיוחד, שגורם לך להצטנף ולחזור מהר למקומך הראוי.

חלפו שנים רבות, שבהן 'קול באישה' לא הטריד אותי. זה פשוט היה עוד חלק מהקיום שלי כאישה יהודייה. עד שהגענו

ה'קול באישה' הזה היה כל כך חזק... לא היה צריך לדבר עליו... לפעמים אפילו מבט הספיק. מבט שאחרי שנים למדתי לזהות את המופעים השונים שלו בקהילות החרדיות, החרדיות לאומיות, ובקרב ה'אמיש' בפנסילבניה, שאותם אני חוקרת... זה לא כמו המבט שמביטים בך אחרי איחור או אחרי שבירת צלחת, אלא מבט מיוחד, שגורם לך להצטנף ולחזור מהר למקומך הראוי

תפילת מנחה הסתיימה, ואישה - ממש אישה - צעדה לעבר הבימה, פתחה סידור שהיה מלא בפתקיות ובסימונים, והחלה להתפלל. אני זוכרת איך חשתי שאני רוצה לברוח משם, ובו בזמן הרגשתי שאני נדבקת לכיסא... נקרעתי לגזרים: הרגשתי שאני לגמרי לא שייכת, ויחד עם זה, שזה המקום שלי; שזה אסור, ושזה מותר

ואני שומעת מהחדר השני: "הכי חשוב להקפיד על סוף פסוק ואתנחתא". בניסיוני להקל על בת ה-11 המתוסכלת, נכנסתי לסלון, ואמרתי: "למה אתה סתם מלחיץ אותה? אתנחתא באמת צריך ללמוד, אבל סוף פסוק - זה תמיד כתוב! הנקודתיים האלו תמיד נמצאות בסוף כל פסוק." קשה לתאר את המבט הנדהם על פניו של בן זוגי. "לא ראית ספר תורה מקרוב?" הוא שאל ברוך. "אין שם סוף פסוק, אין אף סימן. צריך ללמוד הכול..." כנראה שכשראיתי ספר תורה, עיניי היו מצועפות בדמעות, כך שלא ממש שמתי לב לסימנים שיש או שאין.

בשבת בת המצווה בתי עמדה שם, ליד הבמה, וקראה פרשה שלמה והפטרה, וערכה סיום מסכת. היא, כנראה, לא הוטרדה לרגע מהשאלה של 'קול באישה'. קולה הערב והבטוח נישא בחלל בית הכנסת, ונראה לי שלא נותרו הרבה עיניים יבשות כשהיא עמדה בשמלה ורודה ובקול של בת מצווה, וקראה: "הדרן עלך מסכת תענית, והדרן עלך".

כאשר בתי השנייה חגגה בת מצווה, קולה הצלול כפעמונים לא הצליח להסתיר את הקולות הפנימיים שבתוכי. זה נפלא, אבל האם זה שווה? הכאב העצום על כך שרוב בני משפחתי לא נכחו נמהל במבט על אמא שלי הגיבורה, שעמדה בחוץ והקשיבה. אמרתי לעצמי שאנחנו הדור של הנשים ש"שוכבות על הגדר". לנו הכאב, לבנותינו התקווה. יום אחד אף אחד לא ישאל אם הן עולות לתורה, רק מתי הן עולות לתורה.

ובתוך כל זה אני עדיין לא השמעתי את קולי. למידה מעמיקה בשיעורים ובהרצאות בנושא 'קול באישה', וכן במקומן של נשים בבית הכנסת, הבהירה לי שלכאורה זה מותר, אבל "לא נהגו ישראל". ראשי הבין שזה מותר. לבי לא נתן לי לשנות מהמנהג. אבל התחושה הזאת, שאני לא באמת חלק מבית הכנסת בלי לקרוא בתורה, לא נתנה לי מנוח. בנותיי הצעירות מצליחות בקלות לזהות את הטעמים, ואני? ובכלל, לא נהגו ישראל שלנשים תהיה קריירה, כי לא הייתה אפשרות כזאת. אני תוהה אם מישהו חשב על הפער הבלתי נתפס שנשים חשות בין מיקומן המקצועי לבין ירכתי בית הכנסת.

כשהגעתי לגיל 40, החלטתי שיום הולדת עגול הוא סיבה לעבור את המשוכה ולקרוא בתורה. הצהרתי שהשבת שאחרי יום ההולדת היא שבת 'מעין בת מצווה גיל 40 שלי, ו'מה שיוצא אני מרוצה'. בהחלטה נחרצת ניגשתי ללוח השנה: השבת הייתה שבת פרשת 'תזריע'.

במשך חמישה חודשים למדנו יחד, בן זוגי ואני - שישי, שביעי

נקרעתי לגזרים: הרגשתי שאני לגמרי לא שייכת, ויחד עם זה, שזה המקום שלי; שזה אסור, ושזה מותר; שעם ישראל לא נוהג כך, אבל אולי הגיע הזמן שינהג; שההורים שלי לא יאהבו את זה, אבל התינוקות שלי, בת השנה וחצי, סוף סוף מצאה בית כנסת שהכיל אותה ולא זרק אותה (ואותי) החוצה. כנראה שהסופר-אגו השתלט עליי, כי תוך כדי 'לכה דודי' הרגשתי שזה באמת מקסים, אבל שאנחנו לא נבוא לפה יותר. ההחלטה התחזקה כאשר המחיצה נפתחה בסוף התפילה, וגבאית - אישה! - הודיעה כמה הודעות.

מאז, למרות הכרזתיי החוזרות ונשנות שאני לא חוזרת לשם, חזרתי. משהו עמוק, כן ואמתי קרא לי. משהו שלא היה יכול להכיל יותר את הפער הבלתי נתפס בין הדמות המקצועית שלי או - סטודנטית לתואר שני, מתרגלת, עובדת סוציאלית, פעילה ומעורבת - לבין הדמות הדתית, זו שיושבת בירכתי בית הכנסת, אי שם למעלה, צופה מהצד... הפשרה שהשגנו הייתה שנלך בערב, אבל לא בבוקר, כי לשמוע נשים קוראות בתורה היה הרבה מעבר לכוחותיי. עד שהסכמתי לנסות, רק פעם אחת...

בפעם האחת הזאת הוציאה אישה ספר תורה. היא לא רק הוציאה אותו, אלא גם אמרה את הפסוקים שלפני, וצעדה אתו לאורך עזרת הנשים. זו הייתה הפעם הראשונה מאז גיל 4, שנגעתי בספר תורה אמתי. זו גם הייתה הפעם הראשונה ששמעתי קול צלול ונשי קורא: "ויעזור ויגן ויושיע לכל החוסים בו..." ועוד ועוד פסוקים ואמירות שמעולם לא הבנתי. באמת שאלתי את עצמי תמיד מה קורה שם... מעורות הנשים שבהן הייתי הכול היה נשמע כמו מלמול אחד ארוך ולא ברור.

לקח לי עוד הרבה מאוד שנים להעז לעלות לתורה. לא לקרוא, חלילה, רק לעלות. אמנם אמרתי כמה וכמה דברי תורה. אבל לעלות לתורה? הגעתי למדרגה רק אחרי הלידה השלישית. הרגשתי צורך אמתי לעלות לתורה, לברך "הגומל" מול ספר תורה פתוח, ולחגוג עם הקהילה את לידת התינוק. אני זוכרת את הרעד בידיים ואת התחושה שהרגליים לא מחזיקות אותי, אבל חשבתי שאני פשוט עדיין חלשה מהלידה, ולא שזו פעם ראשונה שאני רואה ספר תורה מקרוב...

במבי שלג ז"ל כתבה לפני שנים רבות מאמר שכותרתו הייתה "בתי תקרא בתורה". אף שכבר היינו שנים רבות ב'שירה חדשה', אני זוכרת שאמרתי לעצמי שאולי הבת שלה תקרא בתורה, אבל הבת שלי... בחיים לא. אבל השנים חלפו מהר, ובתי הבכורה החלה ללמוד לקרוא בתורה עם אביה. הם לומדים את הטעמים,

דף ממחברת חשבון ומוסיקה 1958, דניאלה מלר

כאשר בתי השנייה חגגה בת מצוה, קולה הצלול כפעמונים לא הצליח להסתיר את הקולות הפנימיים שבתוכי. זה נפלא, אבל האם זה שווה? הכאב העצום על כך שרוב בני משפחתי לא נכחו נמהל במבט על אמא שלי הגיבורה, שעמדה בחוץ והקשיבה. אמרתי לעצמי שאנחנו הדור של הנשים ש"שוכבות על הגדר". לנו הכאב, לבנותינו התקווה. יום אחד אף אחד לא ישאל אם הן עולות לתורה, רק מתי הן עולות לתורה

ואז הגיע הרגע. בית הכנסת כולו הסתובב סביבי, וסירב לעצור. בקושי הצלחתי להגיע אל הבמה. מרוב רעד אפילו לא הצלחתי לאחוז את היד הכסופה. ספר תורה, בלי אף סימן, פתוח לפניי. "וראה הכהן, אחרי הכבס את הנגע..." קולי, קולה של אישה, הדהד ברחבי בית הכנסת. קול שמסוגל להתמודד עם שתי וערב, עם צרעת ונגעים. קול של מהפכה, קול של קדושה ושל טהרה.

הפטרה. חוויתי אינספור רגעי ייאוש ותסכול. השוויתי את עצמי לרבי עקיבא, שלמד לקרוא בגיל 40. כנראה המוח כבר לא משהו בגיל הזה. היו ימים שבהם קראתי את אותו פסוק 15 פעמים רצוף, עם הטעמים מול העיניים, ועדיין טעיתי. ולמה, למה הטעמים של הפרשה ושל הפטרה נראים אותו הדבר אם הצליל הוא אחר?

ד"ר רבקה נריה-בן שחר, מרצה בכירה וחברת סגל במחלקה לתקשורת במכללה האקדמית ספיר. חוקרת דת, מגדר ותקשורת, ופרסמה שורה של מאמרים העוסקים בנושאים אלו. עבודת הדוקטורט שלה נערכה באוניברסיטה העברית בירושלים, בנושא: "הנשים החרדיות ותקשורת ההמונים בישראל: דפוסי חשיפה ואופני קריאה". מלגת פולברייט לפוסט דוקטורט בשילוב מלגת ממכון הדסה ברנדייס אפשרה לה לחקור רישואלים שנשים יוצרות ומחדשות לעצמן. מחקרה האחרונים עוסקים בהשוואה בין נשים מהאמיש לנשים חרדיות.

המלצה לשיר

חמול על מעשיך' בביצוע של אודליה ברלין. כשאשה מתחננת: "חמול על מעשיך" אני מרגישה שה' מקשיב וחומל

צמאה לך נפשי

דיצה הרשקוביץ (לייזר) מספרת על המשמעות העצומה של המוסיקה בחייה: מהקמת להקת החתונות בקיבוץ ועד הניגונים מעוררי הנפש של חסידות חב"ד.

שרית יודקה-אוקון

בסופו של דבר הגענו לכל מיני אירועים שכבר לא התאימו לחיי. היו חתונות שבהן התחלנו לנגן מנגינות לריקודים חסידיים, והחתונה המשיכה עם מוסיקה שונה לגמרי..."

ההרכב המוסיקלי שדיצה סיפרה עליו בערגה הוא כבר היסטוריה. את מקומו בנוף הצלילים המקומי החליפה להקת 'כלים שלובים', ההרכב הנפלא שגם אותו הקימו אנשי קיבוץ עין צורים. אף כי דיצה כבר מזמן עברה לעסוק בעולמות תוכן אחרים, הנציגות המשפחתית של ה'לייזרים' בהרכב הקיבוצי לא תמה - עזרי, אחיה הצעיר, הוא הגיטריסט המוכשר של 'כלים שלובים'.

"הלהקה שלהם נכנסה יופי לשוק!" מפרגנת דיצה, "כשההרכב שלהם התחיל לרוץ, כבר היו כלי נגינה טובים ומקצועיים יותר. כיף להם שהם יכולים להשתמש כיום בכל מיני אפקטים. אורגן משוכלל? למי היה אז... אני מאוד נהנית לשמוע מעזרי על ההופעות של הלהקה, ולפעמים גם מקבלת מהם פה ושם ד"שים. לא מזמן חברה חב"דית סיפרה בהתרגשות על חתונה 'מזרחניקית' שהופיעה בה להקה נהדרת, ששכחה את שמה. היא תיארה בפניי בחורה שניגנה בחלילית, ובחור שניגן בגיטרה. שאלתי אותה אם לגיטריסט היו תלתלים, והיא ענתה 'כן, אהה, את מכירה אותם?' ואני עניתי: 'התלתלים זה אח שלי!'"

קודם הזכרת מוסיקה חסידית. איך ומתי התרחש החיבור שלך - בת הקיבוץ הדתי - לעולם החסידות?

"החיבור שלי עם הבעל-שם-טוב, מייסד תנועת החסידות, התחיל כבר בכיתה ז', בזכות ספר חסידי שמצאתי בבית הילדים שלנו בקיבוץ. תמיד אהבתי לקרוא ולהעמיק בנושאים שעוררו בי עניין, ואפשר לומר שהסקרנות לקרוא וללמוד טבועה בי עד היום. אחרי תקופה ארוכה בילדות, שבה התעניינתי בהודו, נחשפתי לספר על הבעש"ט. אני לא יודעת להסביר בדיוק איך ולמה זה קרה, אבל זו הייתה ממש "איתערותא דלעילא". הספר תפס אותי מאוד. אני זוכרת שבתום הקריאה הכרזתי בקול גדול:

צמאה לך נפשי
כמה לך בשרי
בארץ ציה ועיף
בלי מים.
כן בקדש חזיתיך
לראות ענה וכבודך.
(תהלים ס"ג, ג')

דיצה הרשקוביץ, לבית משפחת לייזר מקיבוץ עין צורים, חיה כבר לא מעט שנים בקהילת חב"ד שבביתר עילית. משחר ילדותה חייה נעו סביב ניגונים: היא גדלה בבית מוסיקלי, למדה לנגן בפסנתר, בחלילית, באורגן, בגיטרה ובאקורדיון. היא ניגנה בהרכב החתונות של הקיבוץ, לימדה מוסיקה בבתי ספר של חסידות חב"ד, ובעיקר - מאמינה גדולה בכוחה של המוסיקה ובהשפעתה בעולם.

את החיבור הראשוני למוסיקה ינקו ילדי משפחת לייזר בביתם. האם היא מורה לחלילית ולפסנתר עד היום, ובמהלך ילדותם התנגנו שירים ומנגינות ברחבי הבית. במסגרת לימודי המוסיקה במגוון כלי הנגינה נהנתה דיצה לנסוע יחד עם תלמידי המוסיקה מהקיבוץ לקונצרטים ולאופרות בהיכל התרבות. "אהבתי במיוחד את האופרה 'כרמן', מעידה דיצה, "את המוסיקה שלה הכרתי היטב".

בנעוריה הצטרפה להרכב מוסיקלי שהקימו החברה מהקיבוץ: "אחד ניגן על תופים, אחד על קלרנית, אחד על סקסופון, ואני על אורגן. ניגנו יחד בכל אירועי הקיבוץ, ובעיקר בחתונות. לפעמים ביקשו מאתנו לנגן בהתנדבות בכל מיני מסגרות מיוחדות, כמו מוסדות חינוך, עמותות חברתיות, ואפילו בבית סוהר. בזכות הלהקה הגעתי לכל מיני מקומות מעניינים בארץ. אחת החתונות הזכורות לי לטובה נערכה ביישוב עצמונה בסיני. זו הייתה חתונה של אחד מבני המשק, שהלך ליישב את המקום. בעבורי זו הייתה חוויה מאוד מיוחדת לנגן בחולות סיני! גם לאחר שעזבתי את הקיבוץ, השתתפתי בהרכב המוסיקלי לתקופה מסוימת. אבל

'עשור למדינה' - הופעת חליליות בנתיבות עם המורה צילה רון ז"ל, שמן על בד, דניאלה מלר, 2018

בדיעבד, היה לי נס גדול בכך שקראתי במקביל גם על החסידות וגם על השואה. ספרי החסידות פשוט איזנו אותי, הצילו אותי. ההתעמקות בטקסטים של החסידות אפשרה לי להבין שמהו אתי לא בסדר. אני מתכוונת, שלצד האטימות והנוקשות שיצרו בתוכי זוועות השואה, החסידות סיפקה לי מחשבות של שמחה, של חום ושל אהבה. החוויה המטלטלת בהלוויה גרמה לי לעזוב בבת אחת את ספרי השואה, ומאותו רגע המשכתי לקרוא רק על החסידות. ברגע שהופיע הבכי הראשון, הבנתי שאני בסדר, שחזרתי לעצמי! אחרי ארבע שנים של קריאת כל חומר אפשרי על הבעש"ט החלטתי שהגיע הזמן לחפש לי רבי! חיפשתי רבי מיוחד, רבי שיהיה כמו הבעל שם טוב. אחד שמבין בנשמות."

ואיך מוצאים אחד כזה?

"מחפשים. חיפשתי כמה שנים עד שהגעתי לרבי מלובביץ'. טסתי אליו, פגשתי אותו, ומיד ידעתי - זה הרבי שלי! המפגש אתו היה עוצמתי במיוחד. העיניים שלו... וואו, עיניים שאי אפשר להסתכל עליהן. עיניים שגורמות לך להסיט מיד את המבט. מבט אחד שלו מצלם את כל כולך מבפנים. העיניים שלו מביעות את האהבה הענקית שיוצאת ממנו. זאת אהבת ישראל מיוחדת במינה.

'וואו, איזה סיפור מרתק!' חברות הילדות שלי שהיו סביבי באותו רגע שאלו אותי מיד 'מה קראת, דיצה?'"

"התחלתי לספר להן על הבעש"ט, דיצה נזכרת וצוחקת, והן חזרו ושאלו: 'מה כל כך יפה ומעניין בזה?' אבל אני המשכתי להתלהב, ועניתי: 'זה ממש נהדר, איזה יופי!' מאותו רגע המשכתי לקרוא עוד ועוד חומרים על הבעש"ט ועל משפחתו, ובכלל על כל החסידות. אפשר לומר שמכיתה ז' ועד כיתה י"א היו לי ארבע שנים שבהן צברתי שעות קריאה רבות על החסידות. בד בבד נשאבתי גם לקריאת ספרים רבים על השואה. חלק מהספרים שקראתי היו נוראיים ביותר, כמו ספריו של ק.צטניק. אלה היו ספרים שהיום, עם הרגישות שפיתחתי, לא הייתי קוראת אפילו את הצד האחורי שלהם. אבל באותה עת צללתי ונסחפתי לתוכם. כשאשתו של אחד המורים שלנו נפטרה, הלכנו כולנו להלוויה, וכשהמורה שלנו הספיד, כולם סביבי בכו, ואני עמדתי שם ובכלל לא בכיתי. אני זוכרת שחשבתי לעצמי, 'שיגיד תודה שיש לו קבר בשבילה ושהיא לא מפוזרת בויסלה, בנהר שבו היו זורקים את אפר המשרפות באושוויץ'. וכך, באמצע ההלוויה, פתאום תפסתי את עצמי, והבנתי שהגעתי למצב לא נורמלי! הבנתי שהקריאה המרובה על השואה פשוט הקפיאה לי את הלב. באותו רגע החלטתי שאני מפסיקה לקרוא ספרים על השואה.

ממנו. כששרים אותו כולם ביחד בהתוועדויות, זה מאוד מאחד ומחבר. זאת לא חוויה קרה ומנוכרת כמו קונצרט בהיכל התרבות."

איך הקיבוצניקות שעליה גדלת מסתדרת עם חיי החסידות שיש בהם אלמנטים שונים לחלוטין?

"חב"ד היא לא חסידות סגורה. היא חסידות שמקבלת, משתפת ומקרבת בין כולם. למשל, כמי שבאה מקיבוץ, ומעולם לא נחשפה קודם לעניין הזה של מוצא ושל עדות, מאוד דיבר אליי שגם בחב"ד אין את החלוקה הדיכוטומית של 'אשכנזי-ספרדי'. נכון שיש משפחות חב"דיות שיחפשו שידוך בהתאם לעדה שלהם, כי המנטליות קרובה יותר, אבל רבים מאוד 'מתערבבים' עם כל העדות. יש בתוכנו גם הרבה מתחזקים וחוזרים בתשובה, והם חלק בלתי נפרד מהחסידות. ובהיבט הזה אנחנו שונים מאוד מקבוצות מקרבות אחרות, שבהן כל פלח מייצר קהילה עצמאית, עם רב ובית כנסת נפרדים. רעיון האחדות נוצר בזכות הרבי, שהוא נשמה כללית שבאה לחבר את כל עם ישראל לקב"ה."

אני לא בטוחה שזה קשור לרקע הקיבוצי שלי, אבל אני מאוד מחוברת לרעיון האחדות והשיתוף של חב"ד. בשונה מחסידויות אחרות, שיש אצלן את הקהילה הסגורה שלהן וזהו, בחב"ד אנחנו רוצים להאיר ולהשפיע על כל עם ישראל. מה אשם ילד שנולד במשפחה לא דתית, ושלא אפשרו לו מעולם להיחשף לתורה ולמצוות? לנו חשוב לחשוף את כולם לדרכה של תורה, ושלאנשים יהיה את הידע ואת היכולת לבחור. הרבי אומר: 'להפיץ! לאפשר לכולם! מי שרוצה - ייקח, ומי שלא - לא!' לפחות תהיה לכל יהודי זכות בחירה האם לקיים את מצוות ה'."

בואי נחזור למוסיקה. מתי החלטת שזה הכיוון שלך בחיים, ואיך זה בא לידי ביטוי?

"תמיד היה לי ברור שאלך ללמוד מוסיקה. תמיד דיברו אתי על כך, כיוונו אותי לשם, וגם אני הרגשתי בתוכי שזהו הכיוון הנכון לי. למדתי מוסיקה בסמינר למוסיקה 'תלפיות', שלמדו בו רק בנות, פלוס בחור אחד. כשבנות 'כמוני', כלומר כאלו שמקפידות לא לשיר בפני גברים, היו צריכות לבצע תרגיל בשירה - הבחור התבקש לצאת מהכיתה. שם, בסמינר, קיבלתי כלים מצוינים

בחרתי בחב"ד גם משום שזו חסידות שבה הנשים פעילות. אדמו"רים אחרים משמרים את מה שהיה פעם, ואין אצלם כמעט שיתוף של נשים. האישה בחסידויות אחרות היא 'אשת חסיד', ואילו חסידות חב"ד נותנת מקום מרכזי לנשים. לרבי יש שיחות מיוחדות על תפקידן של הנשים, ועל היותן עיקר הבית. יש לנו בקהילה נשים חב"דיות מאוד דומיננטיות, רבות מהן מוסרות שיעורים. בכלל, מצאתי בחב"ד הרבה מושגים ורעיונות שדיברו אליי מאוד."

ואיך מתחברים שני העולמות - החסידות והמוסיקה?

"לא התחברתי לחסידות רק דרך הקריאה, אלא גם בזכות המוסיקה. חסידות בלי ניגונים אינה חסידות. המוסיקה מאוד נוכחת בחסידויות, ובמיוחד בחסידות חב"ד, שבה מאחורי כל ניגון יש עומק, כוונות וסיפורים. התפקיד של הניגון החסידי הוא להפיץ בעולם את דרכה של התורה, והוא מוביל להתחזקות בעבודת השם. הניגונים החסידיים מעוררים את הנשמה. חשוב מאוד לדעת מאיזה כיוון מגיעה כל מוסיקה שאנחנו שומעים. אם שומעים מוסיקה לא טהורה, היא עלולה להשפיע על הנפש."

אדמו"ר הזקן - רבי שניאור זלמן מליאדי - מייסד חסידות חב"ד ומחבר ספר התניא, הלחין עשרה ניגונים, שחלקם מוכרים מאוד. המפורסם בהם הוא ניגון 'ארבע בבות', מנגינה נפלאה ויוצאת דופן ששרים אותה בהתוועדויות

שנערכות בתאריכים מיוחדים. י"ט כסלו, שבחסידות חב"ד נקרא גם 'חג החגים', הוא היום שבו קרה הנס הגדול של אדמו"ר הזקן. באותם ימים מתנגדי החסידות הלשינו על אדמו"ר הזקן בפני הצאר, שהוא כביכול מורד במלכות, כל זאת כדי לעצור את תנועת החסידות. הוא נעצר, הוכנס לכלא, וכמעט הוצא להורג. ברוך השם קרו לו הרבה נסים, והוא שוחרר וניצל. מאז ועד היום מציינים את יום שחרורו ביום התוועדות מיוחד וגדוש בניגונים. ביום חג זה אנחנו מתפללים ומודים על כך שבנסי נסים נמנעה גדיעת חסידות חב"ד, שהמשיכה ופיתחה את דרכו של הבעש"ט.

ניגון ארבע בבות, שחיבר אדמו"ר הזקן, מכוון כנגד ארבעת העולמות הרוחניים: אצילות, בריאה, יצירה ועשייה. מדובר בניגון שמושמע בזמנים מיוחדים: בחתונות, בחגים ובתאריכים המסמלים ציוני דרך בחסידות חב"ד. הוא מתחיל נמוך, ולאט לאט מתגבר... הוא כל כך חזק ועוצמתי, שאפשר ממש לדמוע

'תווים ושברים פשוטים' - עד שיגיעו החליליות, סימנה המורה צילה רון ז"ל עיגולים על הסרגל, שמן על בד, דניאלה מלר 2018

הבחננו אצלה בתופעות לא מוסברות. הראש שלה היה מסובב לצד אחד, והעיניים שלה לא היו ממוקדות. בדיעבד התברר שהיה לה טורטיקוליס חמור בחוליות (תופעה של הטיית צוואר). באותה עת עוד לא ידענו שהפתרון הטוב ביותר הוא ללכת לאוסטיאופת, ושהוא יודע לפתור את הבעיה בכמה מפגשים. לא ידענו אפילו איך מבטאים את זה... המצב הבריאותי של חני דרש ממני התמסרות של יום ולילה, ונאלצתי לעזוב את ההוראה. בשנה הראשונה ללידתה רצנו אתה מרופא לרופא. אבל רק בגיל שנתיים, כשהבנו באמת את חומרת המצב, הגיעה אוסטיאופתית מלונדון, וטיפלה בה. אלא שבזמן שחלף מהלידה ועד תחילת הטיפול הנכון היא פרכסה המון, ומאוד נפגעה. המציאות החדשה הובילה אותי להגשים חלום ישן, שהיה לי עוד מימי התיכון, והוא לעסוק ברפלקסולוגיה. כיום אני מעניקה שירותי רפלקסולוגיה מהבית, וכך יכולה להיות זמינה לחני".

להוראת המוסיקה.

מקובל בבתי הספר של חב"ד שיש בתוך סדר היום גם שיעור למוסיקה?

"בוודאי! אבל אצלנו קוראים לזה 'שיעור ניגונים'. דרך הניגונים לימדתי את התלמידות שלי על צורות מוסיקליות. השיעורים היו מאוד מעניינים: למדנו להקשיב לצלילים ולזהות אותם, ובעיקר להבין את הניגון ולהתחבר לתוכן שלו. השיעורים כללו גם היכרות נרחבת עם הסיפורים שמאחורי הניגונים. ולא מדובר בסתם סיפורי 'היה היה', אלא בהקשרים העמוקים שמתוכם נוצרו הניגונים. כל ניגון מחולק לכמה חלקים, ומאחורי כל חלק יש רעיון."

האם המוסיקה עדיין מלווה אותך ביומיום? את ממשיכה לנגן?

"כן... אבל רק בבית, ורק בתנאי שאני מוצאת את הזמן לכך. בין לבין אני שומעת מוסיקה חסידית, ובעיקר את 'קול חי מיוזיק' (תחנת המוסיקה החסידית של ישראל). אצלנו בבית 'שלושת השבועות' הם זמן לא קל! יש לי בת שבשבילה ההימנעות ממוסיקה בשלושת השבועות היא סוף-העולם! היא 'יוצאת מדעתה'... ונרגעת רק בחצות היום של י' באב. באותו רגע היא מדליקה את המוסיקה, וחוזרת לשמוע. אין ספק שמוסיקה היא דבר מאוד מחיה."

את שומעת גם מוסיקה ישראלית?

"לא. כיום אני לא מוצאת בזה עניין. פעם אהבתי מאוד לשמוע את 'סיימון וגרפונקל' ואת להקת 'אבבא'. מבחינה מוסיקלית הם מצוינים. לא תשמעי הרבה להקות רוק כל כך טובות. גם אחרי שהתחתנתי עוד שמעתי אותם מדי פעם, אבל היום כבר לא. כיום אני מתמלאת ומתחזקת בעיקר מהאזנה למוסיקה חסידית. מוסיקה ישראלית אף פעם לא דיברה אליי יותר מדי... חוץ משירים עבריים, כאלה ששומעים בתוכנית הרדיו 'ארבע אחר הצהריים'... תמיד חיפשתי את התוכן, ולא רק בטקסטים, אלא גם בלחן. למשל, השיר 'עטור מצחך' של אריק אינשטיין (דיצה פוצחת בשירה...) הוא בעיניי שיר מיוחד ומורכב גם בהרמוניה וגם במלודיה. אבל כשבאות המילים, זה פחות מתאים לי... כיום מבחינתי, אם המוסיקה לא באה לשרת משהו שהוא התכלית של העולם, כלומר חיזוק בעבודת השם, אז אני מאבדת בזה עניין מהר מאוד. מעולם לא אמרו לי בחב"ד 'אסור לך לשמוע את זה או את זה', ובזמנו גם האזנתי לשירי ארץ ישראל בערוץ 7. אבל ככל שנכנסתי עמוק יותר לחסידות, וככל שהתמלאתי בתוכן חסידי, ובניגונים, זה הלך ודעך."

את כל כך מחוברת למוסיקה, ובכל זאת עזבת את ההוראה. מה גרם לך?

"יש לי ילדה מיוחדת. בתי חני נולדה כילדה רגילה, אך בגיל קטן

הגעתי לרבי מלובביץ'. טסתי אליו, פגשתי אותו, ומיד ידעתי - זה הרבי שלי! המפגש אתו היה עוצמתי במיוחד. העיניים שלו... וואו, עיניים שאי אפשר להסתכל עליהן. עיניים שגורמות לך להסיט מיד את המבט. מבט אחד שלו מצלם את כל כולך מבפנים. העיניים שלו מביעות את האהבה הענקית שיוצאת ממנו. זאת אהבת ישראל מיוחדת במינה

בביצוע היפה והמרגש של חב"ד. הניגון הזה מושמע בחתונות כשבאים לכסות את הכלה, כמו שהיה בחתונה שלי בכפר חב"ד. אם תתרכזי בו, תוכלי להרגיש עד כמה הוא עמוק וחזק."

היום את יודעת בוודאות שאם הידע היה אצלך, הכול היה נראה אחרת?

"כן. היום ברור לנו שהטורטיקוליס הוא זה שגרם לה לפרוכוסים. המוח 'צעק', ואף אחד לא הבין למה. כיום, בהיותי רפלקסולוגית, אם אני מחזיקה תינוק, ורואה שיש לו בעיה לסובב את הראש, אני מיד שולחת את המשפחה לאוסטיאופתיה. זה קרה לי למשל עם הבת של השכנה שלנו, שנולדה עם טורטיקוליס. הרופאים שלהם שלחו אותה לטיפול פיזיותרפיה, אבל אני שכנעתי אותם שילכו לאוסטיאופת. צדקתי! אחרי הטיפול הראשון של האוסטיאופת היה שיפור ניכר במצב התינוקת. כשהם חזרו אל הפיזיותרפסטית, היא הייתה בהלם מהשינוי, ושאלה 'זו אותה ילדה? את בטוחה?' היא הנחתה אותם להמשיך בתרגילי שחרור, אבל אחרי שלושה טיפולים אצל האוסטיאופת התינוקת הבריאה לחלוטין. כיום, כשאני רואה את הילדה הזאת מתנהלת כמו כל בני גילה, אני מתרגשת מהנס המהלך. לעומת זאת, חני שלי, שכיום היא כבר בת 17, נותרה ילדה מיוחדת. אם אפשר למצוא נחמה כלשהי, אני רואה שליחות גדולה בהפניה לאוסטיאופתיה כטיפול הכרחי, ולהציל מקרים אחרים."

רגע לפני סיום דיצה מחזירה אותי שוב לניגון האהוב עליה - ארבע בבות - ומבקשת: "תחפשי את הניגון הזה, ותקשיבי לו רק

המלצה לשיר

ניגון ארבע בבות, שחיבר אדמו"ר הזקן. "הוא כל כך חזק ועוצמתי, שאפשר ממש לדמוע ממנו. כששרים אותו כולם ביחד בהתוועדויות, זה מאוד מאחד ומחבר (דיצה הרשקוביץ).

שרית אוקון (יודקה), חברת קיבוץ עלומים. דוקטורנטית במחלקה לתקשורת באוניברסיטת בן-גוריון, מרצה ומדריכת טיולים. נשואה לאיתן, ואמא לתבורה מדליקה.

התווים של חיינו

תעלומת כוחה של המוסיקה

אסף סוברי

השמיעה היא מערכת מופלאה ומורכבת באנטומיה שלה ובתהליכים העצביים המתחוללים בה. כאשר פורטים על מיתר של גיטרה, המיתר נע במהירות, ויוצר גל קול. האוזן קולטת את גל הקול, ובתהליך פלאי, שאינו ברור לגמרי, ממירה אותו באמצעות שורת תאי שיערה עדינים לאות עצבי המועבר למוח, ובמוח מתבצעות רמות עיבוד גבוהות יותר, המאפשרות את החוויה המוסיקלית.

צלילי המוסיקה מעובדים במוח, ומעוררים בנו טווח רחב של רגשות: עצב, נוסטלגיה, מתח, שמחה, רוגע ועוד. סקירות מוח (fMRI) מעידות על כך שחלקים מתוך המערכת הלימבית (האמיגדלה וההיפוקמפוס) פעילים בעת האזנה למוסיקה, וגורמים להפרשת דופמין. דופמין הוא חומר המופרש כחלק ממערכת התגמול, ומטרתו לחזק התנהגות שלנו. כך עולה הסיכוי שנחזור על אותה התנהגות שוב בעתיד. זו מערכת שפועלת כחלק ממנגנון העונג גם כשאנחנו אוכלים שוקולד או מקיימים יחסים אינטימיים, וגם כשאנחנו שומעים שיר שאנחנו אוהבים במיוחד. כאשר אנחנו מאזינים למוסיקה שקטה ורגועה, ולפתע העוצמה משתנה, או שצירוף הצלילים הוא דיסוננטי (צורם) חריף, מופעל מנגנון אחר הגורם לתגובה בגוע המוח, שהוא האחראי על צורך בסיסי אבולוציוני להגן על עצמנו. חוויה כזאת יכולה להיות מסמרת שיער ממש. זהו אותו מנגנון הישרדותי המכין אותנו להתמודד עם אימים, (גם אם מדובר באיום סרק או רק ברצף של צלילים) וגורם לנו לעור ברווז או לצמרמורת לאורך חוט השדרה. התחושה הזאת יכולה להופיע לדוגמה כאשר אנחנו שומעים חריקה בבית ריק, או כשאנחנו צועדים בסמטה חשוכה.

קרה לכם שהאזנתם ליצירה, והרגשתם שאתם בחוף הים? אם כן, אתם לא היחידים. מוסיקה משפיעה על הדמיון שלנו. יצירות מסוימות מעוררות דמיון ויזואלי של נוף כפרי, מרחבים, מדבר או פרדס. אנשים לעתים 'מספרים' במילים את מה שהמוסיקה מביעה באמצעות המצאת נרטיב. שיר מסוים מתקשר בתודעה לאירוע ספציפי ולתחושות הזכורות ממנו. (חשבו למשל על השיר ששרתם במסיבת הסיום בתיכון או סביב המדורה עם חברי התנועה או על השיר שנכנסתם אתו בהתרגשות תחת החופה).

מהו סוד כוחה המסתורי של המוסיקה? בימינו המוסיקה מצויה בכל מקום: בבית, בעבודה או בחדר הכושר. אנחנו שומעים אותה בחיי החול ובחיי הקודש: במרכזי קניות, בפרסומות, בבתי קפה ובמסעדות כמו גם בהתוועדויות חסידיות, בבית הכנסת וסביב שולחן השבת. אנשים מוציאים כסף רב על בילוי בהופעה מוסיקלית או בקונצרט, אפילו שאפשר בקלות להאזין לאותן היצירות בבית באמצעות רשת האינטרנט. האזנה למוסיקה נחשבת לאחת החוויות האנושיות המהנות ביותר. אך כיצד מוסיקה מעוררת בנו רגשות? מדוע וכיצד היא משפיעה עלינו כל כך?

נפתח בנקודה היהודית. בספר הכוזרי ריה"ל מציע תשובה אחת, וטוען כי המוסיקה מאפשרת ריפוי לנפש ותיקון המידות. המוסיקה "מעוררת הנפשות... מעתקת את הנפש ממדה אל הפכה". כלומר, היא יכולה להמיר עצב בשמחה, סערת נפש במרגוע, ואולי אף להוביל את האדם בדרך המלך אל תיקון המידות. אם כך, לא פלא שהגאון מוילנה טען שאילו לא היה עוסק בתורה, היה עוסק במוסיקה.

בסוגיה זו דנו גם פילוסופים ביוון העתיקה. היוונים סברו כי למוסיקה יש השפעה על הרצון, על האופי ועל ההתנהגות, וזאת מתוך אמונתם כי מוסיקה מסוגלת לחקות מצבים רגשיים ולייצג אותם. לדוגמה, סוקרטס הכיר בקשר שבין מבנים מוסיקליים, כמו מודוסים (סולמות מוסיקליים), לתכונות אנושיות. מנגינות במודוס יוני ולידי נקשרו עם בטלה ועם פחדנות, ואילו מנגינות במודוס דורי או פריגי נקשרו עם אומץ ועם נחישות.

במהלך מאה השנים האחרונות חוקרים, מלחינים, פסיכולוגים, מומחי מוח, מחנכים ומטפלים במוסיקה ממשיכים לנסות לפצח את תעלומת הקשר בין מוסיקה לרגשות - כיצד צליל משפיע על המוח הרגשי שלנו? למה מתחשק לנו לרקוד כשאנחנו שומעים מוסיקה? מחקרים רבים נוקטים במגוון שיטות: סקרים, שאלונים, יומנים, מחקרי מוח וניסויים קוגניטיביים במעבדה. בשורות שלהלן אנסה להציג על קצה המזלג טעימות מתוך עבודתם של חוקרים מתחום הפסיכולוגיה של המוסיקה.

חוש השמיעה מאפשר לנו להאזין לדיבור ולצלילי המוסיקה.

המוסיקה באמצע משפט מוסיקלי, סביר להניח שתדעו לנחש כיצד הוא יסתיים או מה יהיו הצלילים שממשיכים אותו. זה נובע מהעובדה שבמשך החיים צברתם מאות או אלפי שעות האזנה למוסיקה, הפנמתם את המבנה התחבירי שלה, ואתם מפתחים ציפיות להמשך. אם הציפיות שלכם מתממשות במלואן, זה עשוי להיות משעמם. אם הציפייה להמשך נדחית או מופרת, נוצרת הפתעה הגורמת לתגובה רגשית. מערכת הציפיות פועלת גם כאשר אנחנו שומעים שיר שמוכר לנו. למשל, דמיינו את המשפט מתוך השיר של הביטלס "She loves you" – מיד אנחנו משלימים את הצלילים שאנו מצפים להם – "ya ya" או את המנון בני עקיבא "ק-די-מה בני עקיבא" מיד אנחנו נסיים בציינת "הידד במעלה!"

סיפור מפוקפק באמינותו על המלחין פליקס מנדלסון ממחיש בהומור את עניין הציפייה במוסיקה: למנדלסון הגיע אורח. כשאמר לו שהוא לא יוכל להיפגש עם המלחין כי הוא מתקלח, הוא ניגש לפסנתר, וניגן שוב ושוב את שבעת הצלילים הראשונים בסולם דו מז'ור (דו-רה-מי-פה-סול-לה-סי). לאחר כמה חזרות הופיע לפתע מנדלסון בחלוק אמבטיה, והשלים את הצליל הבא של הסולם (דו). סי, הצליל האחרון בסולם (הקרוי 'הטון המוביל') יוצר ציפייה גבוהה אצל המאזינים, כך שאצל רובנו הצליל הבא (דו) מעורר תחושה של 'סגירה'. במקרה של מנדלסון, הסגירה המנטלית לא הספיקה להשלמת הסולם, והוא נאלץ לנגן אותו בפסנתר כדי לפתור את המתח, ולהגיע לפורקן.

הציפיות לסיום של מנגינה מקבילות לאחד מעקרונות התפיסה האנושית על פי פסיכולוגיית הג'סְטָלְט (מגרמנית, דפוס או תבנית). עקרונות אלה מתארים את האדם כיוצר מבנים תפיסתיים מאורגנים בעקבות הגירויים הפיסיים שבסביבתו.

חוקרים מבחינים בין שני סוגי יחסים בין מוסיקה לרגש: מוסיקה כמעוררת רגש (כלומר, מה שאנחנו חשים), ומוסיקה כמביעה רגש (האופן שבו אנחנו תופסים את המוסיקה). מחד גיסא, מוסיקה עשויה לעורר תגובה רגשית חזקה, ולעתים אף תגובות פיזיולוגיות הקשורות אליה, כמו דופק מואץ או הזעה. מאידך גיסא, אנו מסוגלים לתפוס מוסיקה כמביעה רגש כזה או אחר – מ'עצב' ועד 'שמחה' – גם אם אין בהכרח מעוררת בנו רגש זה. לעתים מוסיקה 'עצובה' עשויה לגרום לנו להרגיש נחמה, ולפעמים היא כלל לא תשפיע עלינו. ההערכה היא שמוסיקה מעוררת בנו רגשות בכ-60% מהמקרים.

מתברר שישנם מבנים מוסיקליים המשפיעים על האופן שבו אנחנו תופסים את המוסיקה כשמחה או כעצובה יותר, או כמבטאת רגשות כמו כעס או פחד. מלחינים משתמשים באלמנטים אלה כדי להשיג ביטוי רגשי כזה או אחר. מלחינים ומעבדים מוסיקליים בוחרים בקפידה את כלי הנגינה, את הצלילים המסוימים שהם ינגנו, את העוצמה שלהם ומתי הם ינגנו ומתי יפסיקו לנגן לאורך יצירה שלמה. לדוגמה, אקורדים מינוריים בעלי עושר צלילי בטווח הצלילים הנמוך (הבאסים) יישמעו לנו כמבשרים טרגדיה (האדג'ו מאת המלחין תומאסו אלבינוני); מוסיקה קצבית, מהירה, ולרוב בסולם מז'ור נשמעת לנו שמחה (או-בלה-די-או-בלה-דה של הביטלס); מוסיקה אטית נשמעת רגועה, שלווה ולעתים משעממת.

הפתעות וציפיות במוסיקה הם גורם חשוב המעורר רגשות. דמיינו לעצמכם שאתם נכנסים למכונית שלכם, מפעילים את תחנת הרדיו האהובה עליכם, ומקשיבים לראשונה לשיר חדש שזה עתה יצא לאוויר העולם. אתם מזהים את הסגנון המוסיקלי המתנגן (רוק, זמר עברי או מוסיקה ים תיכונית). אם תפסיקו את

שהם מצפים לו עם רגש חיובי. ילדי בית הספר היסודי בשלים להשתתף בפעילות אמנותית-מוסיקלית המעשירה את עולמם החברתי והרגשי.

לסיום, בנימה אישית אציין שבעשורים האחרונים פעלתי בתחום המוסיקה כמוסיקאי, גיטריסט, מנחה ערבי שירה בציבור, מורה למוסיקה ונגן בלהקת החתונות "ממעמקים". הבחירה שלי לעסוק במוסיקה נבעה מתוך חוויות רגשיות משמעותיות שחוויתי בעקבות האזנה למוסיקה בגיל צעיר מאוד. בתקופת גיל ההתבגרות הסוערת נמשכתי לנגינה בגיטרה חשמלית, והקמתי את להקת הרוק הראשונה שלי. אט אט גיליתי את כוחה של המוסיקה ליצור קשב פנימי, לחבר בין אנשים, להנכיח בפשטות צלילים רבגוניים, ולהוקיר ערכים כמו כבוד הדדי וסולידריות. מסעותי המוסיקליים עברו תחנות מגוונות בעולם: הודו, יוון, אפריקה וחזרה לישראל. בתחום החינוך המוסיקלי אני עוסק בהוראת מוסיקה בבתי ספר יסודיים ובניצוח על מקהלות ילדים, בדגש על הוראת פיוטים ושירי זמר עברי. מדי יום אני עד לאופן שבו מוסיקה יוצרת 'דבק' בין אנשים – ריקוד עם חברי הסניף בשבת ארגון, חיבור עם בן/ בת זוג, עם חברים לנשק בפלוגה בצבא, בריקוד מעגלי סוחר באירועי שמחה או בשירה משותפת בכיכר בימי זיכרון. אני מאמין שמוסיקה היא כלי ופשוט ונפלא לחיבור רוחני, תוך-אישי ובין-דורי בין חברי הקיבוץ.

אסף סוברי, חבר קיבוץ סעד, נשוי להדר, ואב לארבעה. מוסיקאי, נגן כלי מיתר, מורה למוסיקה, וחוקר. גיטריסט בהרכבים אתניים ובתזמורת לאירועים. דוקטורנט בחוג המשולב למדעי החברה באוניברסיטת בר-אילן.

כפי שאלמנטים חזותיים הקרובים זה לזה נוטים להיות משויכים זה לזה ולהיראות כקבוצה, כך גם בגירויים אודיטוריים, ובעיקר במוסיקה. באיור אפשר לראות את עקרון הסגירה על פי תאוריית הגשטלט.

במסגרת לימודי ערכתי ניסוי שבו השתתפו ילדי 'הקיבוץ הדתי'. ילדי הקיבוץ חשופים למגוון סגנונות מוסיקליים: שירי פופ-ישראלי, שירי זמר עברי ושירה בבית כנסת בנוסח אשכנז. השירה הדתית בקיבוץ משלבת ניגונים חסידיים, שירי הרב קרליבך, קטעי חזנות מודרנית ממערב אירופה (לעתים אף שילוב מקהלה) ושירה של זמירות שבת במשפחה ובקהילה. כל אלה משפיעים על התפתחות התפיסה והטעם המוסיקלי. בניסוי הילדים שמעו רצף של כמה אקורדים, ונתבקשו לבחור בין שני אימוג'ים (שמח או עצוב). מתברר שילדים בגיל 8 מפנימים את עקרונות התחביר של המוסיקה, ומקשרים סיום

המנגינה של אברהם

סיפור קצר

יניב איילון

הרעיד את קירות בית הכנסת, והפיל את מחיצות לבי. "אם יאדימו כתולע כצמר יהיו..." בעיניים דומעות נמלאתי כיסופים לשוב ולשמוע שוב את אברהם מתפלל שחרית של ראש השנה, שר ביחד עם סבי את "ה' מְלַךְ ה' מְלַךְ ה' ימלוך לעולם ועד". כבר כמה שנים שאברהם אינו עובר לפני התיבה, ובשדה אליהו יש חזנים רבים וטובים, וקולם ערב ופרקם נאה, אך חסרונו של אברהם עדיין מורגש, והמתפללים מתגעגעים לקולו המרטיט. אברהם אורן כבר איננו, אך ניגוניו הרבים עודם מתנגנים, מרגשים, ומזכירים נשכחות.

בבית הכנסת בשדה אליהו ישנה אווירה מיוחדת, שלושה, יש שיאמרו רוחנית. מי שהיה אחראי במידה רבה על אווירה קסומה זו, היה אברהם אורן ז"ל - מברך לשלום את המתפללים, דואג להזכיר לכל אחד מתי תורו לומר קדיש, אך יותר מכול - אברהם היה ידוע ביכולתו המופלאה לעבור לפני התיבה. כשאברהם היה שליח ציבור, ידעו כל המתפללים שחזן בעל שיעור קומה ניצב לפניו. קולו הערב היה מרגש את המתפללים, ומזכיר להם נשכחות. הוא ידע לשמור על המנגינות המסורתיות של הייקים, אך יחד עם זאת, לא חשש להכניס מנגינות חדשות. זכור לי במיוחד איך שר בערגה את תפילת הקדושה במוסף של שבת "שמע ישראל ה' א-לוהינו ה' אחד", והקהל עונה לו בשירה רמה "הוא א-לוהינו, הוא אבינו, הוא מלכנו והוא מושיענו..."

מי שהיה אחראי במידה רבה על אווירה קסומה זו, היה אברהם אורן ז"ל - מברך לשלום את המתפללים, דואג להזכיר לכל אחד מתי תורו לומר קדיש, אך יותר מכול - אברהם היה ידוע ביכולתו המופלאה לעבור לפני התיבה

סיפור קטן משירותי הצבאי מלווה אותי עד היום. עת הייתי חייל המוצב בגבול הצפון. נוסף על הגעגועים הביתה, למשפחה ולחברים, בחגי תשרי נוספו גם געגועים עזים לתפילות הימים הנוראים של הקיבוץ - לפרוכת הלבנה, לקול השופר, ויותר מהכול - לקולו הערב של אברהם. המנגינות המוכרות הרטיטו את לבי בכל שנה מחדש. ראש השנה הולך ומתקרב, ואני משתוקק לשמוע שוב את קולו. באחת החופשות מהצבא לקחתי עמדי אל הבסיס קלטת חזנות של אברהם אורן לימים נוראים. במוצב בהר דוב בית הכנסת היה קרוואן רעוע הנמצא מחוץ למוצב, ובשל כך גם חטף לא מעט פגיעות. בזמני הפנוי הייתי נכנס לבית הכנסת המופגז, ומאזין לתפילות הימים הנוראים של אברהם. "אם יהיו חטאיכם כשנים, כשלג ילבינו..." קולו של אברהם

יניב איילון, נשוי ואב לארבעה, בן קיבוץ שדה אליהו, דור שלישי למייסדי הקיבוץ. כיום מתגורר בבית יתיר, מהנדס תוכנה, ובזמנו הפנוי כותב פוסטים בפייסבוק.

המלצה לשיר

'אבינו מלכנו' בביצוע משפחת ואך. אחרי אחת התפילות ניגשתי לאברהם אורן, ואמרתי לו כמה התרגשתי מהמנגינה הזאת, ואז הוא אמר לי בענווה "תודה, זה של משפחת ואך."

צעדים קטנים בין תווים

מעט מעולם הטיפול במוסיקה

ציפי חיות

אחרי שנים של הוראה ושל ניהול בבית הספר היסודי בקבוצת יבנה חיפשתי שינוי. היה לי צורך למצוא דרך לבטא חלקים אחרים באישיותי. חיפשתי תחום שאוכל להמשיך להתפתח בו, וגם... רציתי לעסוק במוסיקה. ההחלטה ללמוד טיפול במוסיקה בגיל חמישים הייתה החלטה נועזת, שהתבררה כנכונה מאוד בעבורי. למדתי בסמינר לווינסקי טיפול במוסיקה ובתנועה, ומאז אני ממשיכה ללמוד, ומרחיבה את ידיעותי המקצועיות ואת הטכניקות הטיפוליות שברשותי, לא רק בתחום המוסיקה.

מה זה בעצם טיפול במוסיקה?

טיפול במוסיקה הוא טיפול רגשי, שנמנה בין מקצועות הטיפול ביצירה ובהבעה. אני עובדת מטעם משרד החינוך, שהוא המעסיק הגדול ביותר של מטפלים בהבעה וביצירה, וביניהם גם של מטפלים במוסיקה. אני עובדת בעיר אשדוד עם נוער על הרצף האוטיסטי ועם הורים וילדים בגיל בית ספר יסודי המתמודדים

בשנים עשרה השנים האחרונות אני מטפלת במוסיקה.

אמנם אינני מוסיקאית, אבל המוסיקה נוכחת בחיי מילדותי. אבי, שמחה ידידיה ז"ל, היה חובב מוסיקה, והיה לו אוסף תקליטים של יצירות בטהובן ושטראוס. נולדתי וגדלתי בקיבוץ סעד. למרות האמצעים הדלים שהיו אז נעשו מאמצים להעניק לנו חינוך מוסיקלי. כרמלה קום, המטפלת שלנו, הייתה משמיעה לנו שוב ושוב את "שחרזדה" של רימסקי קורסקוב, את "פייר גינט" של גריג ואת החזנות של משפחת מלבסקי. לא היו לה יותר תקליטים. הניסיון המעשי שלי בנגינה התחיל עם יפה מלצר, שהייתה נחלאית בסעד, ולימדה את הילדים חלילית. אתה ניגנתי שנה, ותקופה קצת יותר ארוכה ניגנתי במנדולינה עם בני בילסקי, (המפורסם מראש העין, לפני שהיה מפורסם) שהקים תזמורת מנדולינות בסעד.

רק בגיל שלושים, כשהייתי חברה בקבוצת יבנה ואם לשניים, התחלתי לנגן בפסנתר.

כדי לקבל טיפול במוסיקה לא צריך להיות מוכשר במוסיקה. טיפול במוסיקה מתאים במיוחד למי שקשה לו לדבר על עצמו, למי שקשה לו להתבונן פנימה, ולמי שקשה לו לבטא את מה שהוא חווה במילים. לכן זה טיפול שמתאים לתינוקות ולאימהות, לילדים, לנוער, לבעלי לקויות תקשורתיות כמו ילדים, נוער ובוגרים על הרצף האוטיסטי, לאנשים חולים מאוד ולקשישים

עם חרדות, עם דימוי עצמי נמוך ועם בעיות התנהגות. הטיפול במוסיקה מתבצע בקבוצות, במפגשים פרטניים ובמסגרת "דיאדי" של הורה וילד, לפי המטרות הטיפוליות שנקבעות לכל אחד מהילדים.

למי מתאים טיפול במוסיקה?

כדי לקבל טיפול במוסיקה לא צריך להיות מוכשר במוסיקה. טיפול במוסיקה מתאים במיוחד למי שקשה לו לדבר על עצמו, למי שקשה לו להתבונן פנימה, ולמי שקשה לו לבטא את מה שהוא חווה במילים. לכן זה טיפול שמתאים לתינוקות ולאימהות, לילדים, לנוער, לבעלי לקויות תקשורתיות כמו ילדים, נוער ובוגרים על הרצף האוטיסטי, לאנשים חולים מאוד ולקשישים.

כמו בכל טיפול רגשי, בטיפול במוסיקה יש חיבור בין המטפל למטופל, חיבור שמאפשר תיקון של יצירת קשר עם העולם. כמו בכל טיפול קבוצתי, לקבוצה בטיפול במוסיקה יש כוחות ריפוי עוצמתיים בהיותה מסגרת השתייכות, מקום לקבלת אישור מהקבוצה ומקום להשתקפות ה'עצמי' במראות של המשתתפים האחרים. כמו בכל טיפול רגשי, לטיפול במוסיקה יש מטרות של הפחתת סבל הנובע בין השאר מחוסר מיומנות ליצור קשר, מחרדות ומדימוי עצמי לקוי.

המיוחד בטיפול במוסיקה הוא שיש בו מוסיקה.

מראשית ההיסטוריה האנושית שימשה מוסיקה לריפוי, לחיבור בין אנשים, להרגעת פחדים ומתחים ולהטענת כוחות והמרצתם. בטיפול במוסיקה משתמשים בכל התכונות הנפלאות המיוחדות לה. המיומנות שמטפלים במוסיקה צריכים לפתח היא לחוש ולזהות איזו מוסיקה תתאים למטופל המסוים שהם מטפלים בו כרגע, ואיך נכון להשתמש בה.

לפעמים המוסיקה עצמה "עושה את העבודה". לעתים עצם ההאזנה למוסיקה או יצירה ספונטנית של מוסיקה מרפאת, ולעתים המוסיקה משמשת רקע למדיטציה, לציור, לריקוד ולתנועה. בטיפול במוסיקה משתמשים הרבה בשירים, והם אכן

מסייעים בהשגת תוצאות טובות. והנה כמה דוגמאות:

שירים הם בסיס לגילוי הפרט בתוך קבוצה - לפני כמה שנים עבדתי בבית ספר יסודי בכיתה ו'. היה שם ילד פרוע במיוחד, שכל בית הספר פחד ממנו. במסגרת פעילות קבוצתית, שבה כל ילד בתורו הביא שיר שמדבר אליו במיוחד, אותו ילד בחר להשמיע לחבריו שיר שכתב אשר ביטון, שאביו הידרדר לסמים.

"אבא, לא הבנת מעולם שזה אני.

בלילות קורא לך בכל כוחי.

תבין אותי... תשמור עליי... תהיה שם בכל צעד בחיי..."

זה מסובך מדי... מה שעובר עליי

גם הנפש עייפה קצת לפעמים...

זה קצת גדול עליי... אולי יותר מדיי

לו רק היית לידי..."

כך הוא הביא לידיעת חבריו לכיתה שהוא מתגעגע אל אביו, שהורחק ממנו בגלל עבריינות ואלימות.

שירים הם טריגר לשיחה על משהו אישי -

בקבוצה של הורים עם ילדות הסובלות מחרדה חברתית השמענו את השיר של יענקלה רוטבליט ומיקי גבריאלוב "לשרוק בחושך".

"כל אחד קצת פוחד לבד בחושך,

כל אחד קצת בודד בתוך החושך.

שום דבר באמת, רק טיפה לא שקט.

תיכף זה יעבור,

תיכף ידליקו אור.

מחשבות לא טובות באות בחושך,

לא מרפות, לא עוזבות אותך בחושך.

על רוחות ושדים ודברים מפחידים..."

בעקבות השיר ציירו הילדות מה שמפחיד אותן, ולאימהות המופתעות התברר שחוץ מהחרדה החברתית, שבגללה הן הופנו לטיפול, יש עוד דברים שמפחידים אותן, שהן לא העוז לספר לאמא.

שירים ותנועה מכוונת עשויים לגרום לתהליכים של התקרבות -

בקבוצות הורים וילדים שסבלו מקשיים ביחסי הורה-ילד השתמשנו בשיר הילדים "שותפים" של שלומית כהן אסיף ויוני רכטר.

"יונתן ואני כבר לא שותפים.

יונתן לקח לי את כל הקלפים.

יצאתי לחצר, לחפש חבר אחר.

רק בנות שיחקו בחצר,

ואתן אני לא מסתדר..."

יצרנו צעדים פשוטים של ריקוד שיש בו התרחקות והתקרבות, והילדים וההורים, שהחוויה העיקרית שלהם הייתה חוויית אכזבה וכעס הדדיים, מצאו את עצמם בקרבה פיזית מלווה

בחיוך ובהנאה.

"במקום הבטוח שלי אני לא לבדי,
במקום הבטוח אני עם כל משפחתי.
במקום הבטוח שלי גלים עדינים מלווחים,
במקום הבטוח שלי אנחנו שמחים.
במקום הבטוח שלי אני יושבת ברוגע בחול,
המקום הבטוח שלי הוא חוף ים כחול."

במהלך השנה שרנו את השיר, ולכל אחת מהמשתתפות בקבוצה היה בית מיוחד משלה.

עם הזמן גם הבנות שסבלו מדימוי עצמי נמוך ומחוסר ביטחון העזו לשיר בקול רם את השיר, ואפילו לשיר סולו במיקרופון את הבית האישי שכתבנו להן.

מוזר לכתוב על טיפול במוסיקה כששום צליל לא נשמע.

כשאני כותבת, ואתם קוראים, אינכם יכולים לשמוע את הצלילים.

דמיינו צלילי גיטרה, אקורד פשוט, שקט.

דמיינו שמישהו שר לכם.

כך אני מסיימת טיפול.

חברה לימדה אותי שיר סיום:

"כאן מתחת לשמים הכחולים, אלכס מרגיש..."

אני שרה לאלכס, והוא משלים: "רגוע"/ "שמח" ולפעמים "עצוב"/ "עייף".

נערה אחת ביקשה ממני בסיום טיפול: "תשירי לי את השיר: "כאן מתחת לשמיכה..." - היא חוותה את השיר כשמיכה חמה.

למעלה משני עשורים עסקתי בהוראה ובניהול. הייתי מכוונת לתהליכים שבהם משתתפים כל הילדים; שאפתי להצלחה ולהצטיינות ולעמידה במדדים חיצוניים; עסקתי בפרויקטים גדולים. בטיפול במוסיקה, לעומת זאת, אני ממוקדת בתהליכים הפנימיים של המטופלים. אני לומדת עוד ועוד כדי לדעת איך לכוון אותם לשינוי. השינויים בטיפול הם אטיים, כשביל להבחין בהם צריך זכוית מגדלת. הטיפול במוסיקה ממקד אותי בילדים שבשולי העשייה הרגילה בבית הספר. במשפחות חלשות יותר. בטיפול אני נחשפת לקשיים גדולים שהורים וילדים מתמודדים אתם יומיום, ואני מנסה לסייע. הטיפול במוסיקה מזמן לי רגעים קטנים של סיפוק כשקשר דק נרקם; כשהורה מבין משהו שלא ידע קודם על בנו, שגורם לו כל כך הרבה צער ועוגמת נפש; כשילדה מעזה להשמיע את קולה - רגעים שיש בהם צעדים קטנטנים, אישיים וחשובים כל כך.

עוד שיר שסייע לנו לחזק את הקשר בין ההורים לילדים ולבטא תוקפנות בדרך מהנה היה השיר "חד גדיא" בעיבוד מילולי של בנימין כספי ובמנגינה של משה ביק. השיר פורסם ב-1937, ועד היום שרים אותו בקיבוצי 'השומר הצעיר' בלילות הסדר המוסיקליים שלהם. בשיר המסורתי יש טורף ונטרף, ויש אלימות של החזק נגד החלש, בקיבוצי 'השומר הצעיר' ממחזיזים את ההתנפלות של החזק על החלש, וכל בית מסתיים בריקוד משותף של המכה עם המוכה. חברה טובה שלי, שטיפלה יחד אתי בקבוצות, חשפה אותי לגרסה הזאת שלא הכרתי, גרסה המסתיימת במילים:

"בְּשָׁמַיִם קוֹל יִקְרָא:
קֶץ לְרִשְׁעַ קֶץ לְרָע
מִן הָאָרֶץ שֶׁד יָתֵם
וְשָׁלוֹם עַל הָעוֹלָם!"

לקראת פסח אני מביאה תחפושות לקבוצה, וההורים והילדים מתחפשים לגיבורי השיר העתיק, קמים "להכות" את החלש מהם, ולרקוד אתו בפזמון החזור. הרבה תוקפנות עצורה משתחררת, וכולם מאושרים.

בטיפול במוסיקה גם יוצרים מוסיקה. המוסיקה יכולה לשמש כלי לתקשורת קבוצתית, כמו מעגל קצב, שבו כל משתתפי הקבוצה שותפים, או דו-שיח קצבי, שבו אחד מנגן, יוצר קשר עין, והאחר משיב לו באותו קצב. וגם מאלתרים במגוון כלי נגינה ובקול, כולם יחד - המטפלת נותנת בסיס של קצב ושל הרמוניה, וכל חברי הקבוצה מקבלים מקום, ונותנים מקום לחבריהם בקבוצה.

ילדה שאינה מדברת כלל, המשתתפת בקבוצה של ילדות הסובלות מחרדה חברתית, מצליחה "לשוחח" עם חברה לקבוצה באמצעות מעגל קצב ודו שיח מוסיקלי; נערה מגמגמת מאוד, המשתתפת בקבוצה של נערות המתקשות למצוא את מקומן בחברה, מצליחה לתקשר באמצעות המוסיקה, ולעקוף את הגמגום.

בטיפול במוסיקה יוצרים שירים. אפשר להשתמש בשירים כדי לבטא את הכוחות של הילדים המטופלים ולחזק אותם.

לפני כשנתיים טיפלתי עם עוד מטפלת בקבוצה של ילדות מתבגרות. כל ילדה התבקשה לצייר מקום שבו היא מרגישה בטוחה ומאושרת, ולתאר אותו. את התיאור המפורט כתבתי בחרוזים, וחברתי להחינה:

המלצה לשיר

שכב בני/ עמנואל הרוסי
השיר שאמי שרה לי בהיותי פעוטה.
שיר שממצה את חרדת הילדים
בלילות ואת תחושת השליחות של
ההורים.

ציפי חיות, בת קבוץ סעד, חברת קבוצת יבנה,
נשואה למישאל, אם לארבעה. מטפלת במוסיקה.
בעלת תואר ראשון בחינוך מיוחד ותנ"ך, תואר שני
בטיפול באמנויות. ניהלה את בית הספר היסודי
בקבוצת יבנה.

השירה אצלו בדם

מה"טיש הגדול" לטיש של מודז'יץ

ריבה פריד עם עדו עפרוני

עדיין המשכנו להגיע לכל מופע יחד עם חבורה קבועה שבאה מכל קצווי הארץ. בעבור כולנו זה היה מפגש חברתי לכל דבר – 'משפחת הטיש', וזה כלל גם טיולים משותפים ומפגשים חברתיים."

ומה קורה כיום?

"בשנים האחרונות התחלתי להתחבר גם לעולם החזנות. לא הייתי מהנערים שעוברים לפני התיבה, ופתאום בגיל 40 התחלתי להתעניין בחזנות, וכבר התחלתי להתחזן בקיבוץ. החזרה שלי אל החזנות קרתה יחד עם תופעה כלל ארצית מדהימה בעיניי, של סופ"שים של חזנות בבתי מלון ואירועי חזנות שממלאים אולמות. בדיוק אז שמעתי על מקהלת החזנים 'בת רון' שמתאספת במזכרת בתיה, והצטרפתי אליה. זו הייתה מקהלה שהוקמה לכבוד סמינר שבת ניגונים בחסיפין, וכשהחבר'ה חזרו מהשבת, הם החליטו על הקמת ההרכב. זה שבע שנים שאני שותף למקהלת החזנים הזאת. החבורה משתפת פעולה עם החזן החסידי אב"י טיילור, שהוא במקור מהצינונות הדתית, ובגיל 17 החליט להיות חסיד מודז'יץ. היום הוא מוביל בארץ סמינרים ושבתות בסגנון מודז'יץ. לפני כשנה וחצי התחלנו לעבוד עם המנצח דודי ברים, שהוא מחסידות בויאן. שניהם גרים בביתר

עדו עפרוני, חבר קבוצת יבנה, מעיד על עצמו שהג'וק המוסיקלי התחיל אצלו כנראה עוד בבית הוריו. "שמענו המון מוסיקה קלאסית, ההורים נסעו לקונצרטים. אז לא הייתי חלק מזה, והמוסיקה הקלאסית הייתה זרה לי, אבל בגיל בוגר יותר, אחרי צבא, התחלתי להתחבר לתחום המוסיקה בדרך שלי, דרך שירה ארץ ישראלית. אז החל גם החיבור הראשון שלי ל'טיש הגדול'. נחשפתי אליו פעם אחת, ומהר מאוד נשביתי בקסם, והצטרפתי לחבורה הקבועה של הטיש, של המשוגעים לדבר.

מה זה 'הטיש הגדול', ומה המשמעות של השתתפות בחבורת ה'טיש הגדול'?

"ה'טיש הגדול' הוא מופע של שירים ישראלים בהובלתו של משה להב. להיות בחבורה של ה'טיש' זה אומר להגיע לכל מקום שבו ה'טיש' מופיע. בשנים הראשונות ההופעות התקיימו בדרך כלל במועדון 'הצוללת הצהובה' בירושלים, אבל מאוחר יותר נסענו לכל מקום בארץ, מצרעה ועד אגמון החולה. היינו אז חבורה של שניים-שלושה מקבוצת יבנה שמכורים ל'טיש', ומכיוון שהמופעים היו נגמרים בדרך כלל בסביבות ארבע בבוקר, היינו מגיעים לקיבוץ, לובשים בגדי עבודה, וממשיכים ליום עבודה רגיל. אחר כך התחלנו למתן קצת ולהירגע, אבל

זכינו להכיר הרבה משפחות בארץ, וזו חוויה בפני עצמה.”

ומה קורה אצלך בבית, בקבוצת 'בנה'?

”גם בקבוצת 'בנה' הצלחתי להכניס פעם בחודש תפילת קרליבך, ובקיבוץ ייקה זה לא עניין פשוט... יש אנשים שמשתפים עם זה פעולה לגמרי, אבל מההתחלה הייתי מודע לעובדה שההצלחה תלויה בכך שהניסיון להשפיע יהיה עדין ואטי. הציבור ביבנה הורגל לסגנון מסוים, וקשה 'להנחית' עליו משהו שונה לגמרי. אני גם מודע לכך שלא כולם אוהבים חזנות, ויש כאלה שב'שבתות קרליבך' המתקיימות בשבתות מברכין יעדיפו להתפלל ב'בית סביון', בדיוור המוגן שלנו, והם יודעים על כך מראש. האירוע היותר מצחיק היה שבאחת השבתות האלה, התברר שגם הבחור הצעיר שהיה בעל תפילה בבית המוגן בחר להתפלל בסגנון קרליבך, כך שלכל הבורחים מבית הכנסת כבר לא היה לאן לברוח...”

לפני כעשר שנים התחלתי להביא מקהלה וחזנים לבית הכנסת ביבנה, ולשמחתי, מאז אני מקפיד להביא לפחות פעם אחת בשנה מקהלה וחזן. אנחנו מפרסמים זאת מראש, כך שמי שרוצה לנסוע – נוסע, ולעתים יש מניין מקביל. אני מביא מקהלה שתתאים לרוב הציבור, ומקפיד שלא תהיה חזנות כבדה. בשבת כזאת אנו

פותחים בקבלת שבת מוסיקלית על הדשא לפני כניסת שבת, ואליה מוזמן כל הקיבוץ. חוץ מהתפילות, גם בסעודה שלישית אנחנו נפגשים עם כל הציבור בבית המוגן למעין קונצרט קטן, והדיירים מגיבים לכך בשמחה גדולה. אחת לשנה אנחנו מזמינים לסליחות את יצחק מאיר, ואני שמח שהיום כבר יש ביבנה קהל שאוהב את זה. את שבתות החזנות אני מגביל לעד פעמיים בשנה, ואני חי בשלום עם כל מי שנוסע לשבת כי זה לא מתאים לו.

לאחר שהחזנים הקבועים והוותיקים של יבנה התחלפו, התחלתי לשמש גם בעל תפילה בימים נוראים. לפעמים אני מתפלל ביחד עם עוד חזן, ואנחנו שרים את התפילה בדואטים. אני מרגיש שזה מכניס חיים לתפילה. שיש יותר 'אקשן', וזה משמעותי מאוד בעיניי. כשראיתי כמו עיניי איך לאורך הזמן אנשים התחילו לא ליהנות מהתפילה בימים נוראים, וחלקם היו אפילו נוסעים מהקיבוץ רק בגלל זה, חשבתי שצריך לנסות להכניס חיים לתפילה דרך ניגונים חדשים שלא היו רגילים אליהם

עילית, ובהחלט אפשר לומר על המקהלה שהיא סוג של שבת אחים: החזן מחסידות מודו'ץ, המנצח מחסידות בויאן, וחברי המקהלה מ'חסידות' הפועל המזרחי.”

מה זה אומר להיות חלק ממקהלת חזנים?

”חברי המקהלה שאני שותף בה נפגשים פעם בשבוע במזכרת בתיה. אנחנו תשעה חברים: ממזכרת בתיה, מיד בנימין, מרחובות, ממיתר ומשדרות. פעם בחודשיים אנחנו מתארחים בקהילות, כולל ביישובי התנועה (היינו כבר בסעד, בטירת צבי, בשדה אליהו ועוד), ומובילים שם את תפילות השבת ואת הסעודות, כולל טיש או עונג שבת. המוטו שלנו הוא תפילה בהשתתפות קהל, לא 'שואו'. ברוב המקומות זה מצליח. תמיד אני מרגיש את הכוח ששבת כזאת נותנת לקהילה. הניגונים המרכזיים שלנו הם ניגוני מודו'ץ, שהיא חסידות פורה מאוד, ושרבים מהניגונים בבתי הכנסת הגיעו ממנה. אף שניגונים אלה השתרשו בבתי הכנסת, הקהל לא מודע לכך, ואנחנו מעלים את זה למודעות, ובסעודה שלישית מספרים על החסידות הזאת. כמוכן שאנחנו משלבים בכל קהילה גם מנגינות של קרליבך ולחנים של משפחת מלבסקי.”

האם חשת הבדל בין

שבתות כאלה בקיבוץ

התנועה לבין שבתות שבהן התארחתם בקהילות

ובבתי כנסת אחרים?

”באופן טבעי בשבתות בקיבוצי התנועה הרגשתי יותר בית, חברות. שבתות כאלה הן בעלות אופי מיוחד. כמפיק של המקהלה אני משתדל לדאוג לכך שבמהלך השהות שלנו נערוך סיור, ונשמע קצת היסטוריה ורקע על המקום מפי אחד החברים.

אחד האירועים המרגשים ביותר בעבורנו, כמקהלת חזנים, התרחש בקיבוץ טירת צבי לפני כשנתיים. אחד החברים היה חולה מאוד. סיפרו לנו שהוא חובב מקהלות, וביקשו שלפני תפילת קבלת שבת נבוא לשיר לו. היינו אתו בשעותיו האחרונות, ושרנו לו כשילדיו ואשתו מסביבו. זו הייתה חוויה שהמקהלה לא תשכח כל החיים – מחזה שאין כמותו. כשסיימנו, הלכנו לבית הכנסת לתפילת ערבית. בשבת בבוקר התבשרנו שהחבר נפטר.

חוץ מהשירה יש עוד חוויות שאנו לוקחים אתנו מהנסיעות בארץ. לרוב אנחנו מתארחים אצל משפחות, וכך זוכים להכיר הרבה אנשים, ותמיד נהנים מהאירוח. כמשך השנים שבהן אנו מופיעים

ביבנה. אני חושב שזה לא מאפיין רק את קבוצת יבנה. בכל הארץ מבינים שצריך להוסיף משהו מהגוון החסידי לחוויה של התפילה, ובבתי כנסת אשכנזיים בעיקר. משמח לראות שרבים השכילו להכניס אל התפילה חוויה מוסיקלית, ריקודים ושירה.

בקבוצת יבנה יש באופן עקרוני הקפדה על קיום מניין מרכזי. פעם בחודש מתקיים מניין משתף-שווינוני, ויש גם מניין בדיור המוגן, אבל כל שאר התפילות מתקיימות בבית הכנסת המרכזי, ולכן המשימה היא שתהיה תפילה חווייתית בעלת משמעות.

בעיניי, בית כנסת בלי שירה ובלי השתתפותו של הקהל הוא בית כנסת שחסר בו משהו חיוני. בשבתות שבהן השותף שלי ואני חזנים תמיד נעמוד באמצע, כי חשוב לנו שהקהל יהיה אתנו. רצוי לא לגלות, אבל לפעמים אפילו רוקדים ביבנה בתפילה...

לצערי, אצל הילדים עניין התפילות עדיין קצת יותר קשה. ילדים צעירים עד סוף היסודי באים עם ההורים לתפילה, אבל מהנוער בגיל החטיבה והתיכון מגיעים מעטים. שם עוד נדרשת עבודה. אני חושב שאפשר לאתר חבר'ה מוסיקליים, וליצור מקהלת נערים שתלווה את החזן. אמנם דובר על כך במהלך השנים, אבל זה עוד לא קרה."

איך מקבלים את 'ג'וק' החזנות במשפחה?

"משני הצדדים אנחנו משפחה מוסיקלית - גם אביה של אשתי היה ועודנו משליחי הציבור המובילים בקבוצת יבנה. אשתי מאוד מתחברת לזה. גם ילדינו הם מוסיקליים, וחלקם שרים ומנגנים, כך שבדרך כלל גם הילדים נהנים."

המלצה לשיר

ב'ניגון' של ר' לוי יצחק מברדצ'ב יש משפט אחד קצר, "ואני קרבת א-לוהים לי טוב" (תהילים ע"ג, כח), שהפך לניגון מרגש של מבצע שאהוב עליי במיוחד - יצחק מאיר.

עוד עירוני, חבר קבוצת יבנה, נשוי ואב לחמישה. בוגר בית הספר למשחק ובימוי בסמינר הקיבוצים, קורס הפקת אירועים בבר אילן ושנת לימוד בבית הספר לחזנות במגמת שליחי ציבור. עובד במטבח הקיבוץ. עוסק ב-25 שנים האחרונות בהפקות אירועים ומסיבות בקבוצת יבנה וב-5 שנים האחרונות משתף במקהלת החזנים 'בת-רון', שעורכת שבתות חזנות בקהילות ברחבי הארץ.

עכובית הגלגל / ללי אלכסנדר

איך היינו הולכים
אחר־ך
מכי אהבה וחולות,
עלעולי סופה
מתגלגלים,
עכוביות גלגל.

מיטיבים חסדים ראשונים,
קלים, מקלקלים.
מתגלגלים
כעכוביות הגלגל.

מיצועי המישורים הגדולים
קראת לנו:
זאת.
ושאלנו מי.

מי
כי הנה יד הפחד הויה
בנו, שנתגלגל ונפל
אל לועו של רקיע.
שלנצח
עכוביות גלגל.

ובלילות החלה הספירה הגדולה
הנכוס וחמדת הקים.
שופכות אשה אל ברכי אישה
נפך ספיר וארגמן,
עוטפות עריה בעורות תחשים
ויחפות בשמן המשחה.
מלכדת חלומות
מעשה חושב.
מטת כרובים
שנזכר לפניך
רצועים עלי פתח.

בחוף, עם הרוח הגדולה,
עוד סבבה,
מאתנו והלאה,
עכובית הגלגל.

שרים הללויה

על השירה במסגרת מקהלת "העמקים"

אורה רינות

מיהם אותם מתמידים מזמרים, ומהו סוד המשיכה שלהם אל עולם המוסיקה והצלילים?

ובכן, ה"הם" הם בעצם "אנחנו" – חברי מקהלת "העמקים" ("גלבו" לשעבר). כולנו זמרים ותיקים, אשר במשך שנים רבות מתמידים בהשתתפות בחזרות ובהופעות, ורואים בכך מעין מאחז של קבע ואי של יציבות ושלווה בתוך תהפוכות החיים וטלטלותיהם. השירה מעניקה לנו שעה של התרוממות רוח ושל התעלות מעל לשגרת היום יום, ולמרות העבודה האפרורית והשוחקת לעתים, אנו מצליחים בסופו של דבר להפיק ממנה סיפוק רב וגאווה לא מועטה.

המקהלה נוסדה לפני כ-38 שנה בידי חובבי שירה מקיבוצי המועצה האזורית גלבו. אליהם הצטרפו עם השנים חברים מכמה יישובים בעמקי הצפון, החל מטירת צבי במזרח, וכלה בקיבוץ גבת במערב. המנצחת הראשונה הייתה צלילה צח,

כולנו שרים מדי פעם – בתפילה, בערבי תרבות, בחוג המשפחה, ואפילו במקלחת... אך יש כאלה שאינם מסתפקים בשירה מעת לעת או באירועים חגיגיים במיוחד. הם הופכים את הזמרה לעיסוק כמעט יומיומי, ורואים בה לא רק תחביב, כי אם מנגינת חיים המנתבת בצליליה את דרכם ומעצבת את השקפת עולמם.

מדי שבוע הם מתייצבים מיוזמתם בשורת המקהלה, ובמשך כמה שעות מאמנים את קולותיהם, מלטשים את הגייתם, מנסים להפיק מגרונם צלילים נקיים ככל האפשר, עובדים על אינטונציה נכונה ועל סיומות אחידות, מחדדים את שמיעתם המוסיקלית ועוד.

נשמע פשוט? כלל וכלל לא. העבודה אינה קלה, והיא דורשת מוטיבציה, משמעת עצמית ובעיקר: התמדה לאורך זמן וויתורים על תכניות פרטיות לטובת המחויבות לקבוצה.

הדבר המייחד אותנו יותר מכול איננו העובדה שאנו מקהלה "מזדקנת" - שהרי רוב מקהלות החובבים בארץ מורכבות מזמרים בני הגיל השלישי - אלא טיב היחסים הבין-אישיים הנרקמים בין חברי המקהלה. כל אחד מאתנו מגיע ממקום שונה ומרקע אחר, אך יחד אנו מתלכדים למעין משפחה אחת מורחבת, שהמשותף לה הוא עולם הצלילים והתווים, ושאינה זונחת גם את ההיבטים האנושיים של השירה

אני שואלת את חבריי למקהלה מעין הנצי"ב, וחגי ישראלי עונה ללא היסוס: "בשבילי שירת המקהלה היא שעה של התרוממות רוח. מאז ילדותי נמשכתי לנושא המוסיקה והשירה. אמנם למדתי לנגן מתווים, אך עד שהגעתי למקהלה, לא ידעתי לשיר מתווים, וגם לא הצלחתי להפיק צליל כמו שצריך. שרתי 'שטוח'. מבחינה זו עברתי מהפך של ממש, כשיישמתי את מה שלמדתי במקהלה גם בתחום החזנות."

אריה פלטיאל מאשר את דברי חגי, ומוסיף: "ממקום מושבי ליד החזן אני עוקב אחרי תפילתו של חגי, שומע את ההתקדמות שלו, ומזהה כיצד הוא מפעיל במסגרת החזנות את תרגילי פיתוח הקול שלמד במקהלה." לדברי אריה, תרומתה של השירה בעבורו היא בכך שהגוף כולו משתתף בתהליך הפקת הקול, דבר ההופך את השירה לבעלת אפקט חזק הרבה יותר. אריה גם מציין (ואני מאשרת) כי אחרי שהוא שב מחזרת מקהלה, מתנגן במוחו במשך כל השבוע קטע מסוים שמצא חן בעיניו במיוחד. כך המוסיקה מלווה אותו לכל מקום שילך, ובכל שעה משעות היום.

אילן גלסנר מוצא עניין דווקא בהיבטים האינטלקטואליים של עבודת המקהלה. הוא מדגיש את הרחבת האופקים ואת העשרת הידע המוענקים לו במסגרת השירה המשותפת, לצד השיפור ביכולת השירה ובדיוק הנדרשים מבחינה מקצועית.

אחריה ניצחה על המקהלה יעל וגנר-אביטל במשך כ-20 שנה, ולפני שלוש שנים נקרא לתפקיד מנצחנו הנוכחי - זולי פרנק.

הרפרטואר של המקהלה מגוון, והוא כולל שירים ישראליים; מוסיקה למילים מן המקורות; שירי עמים; מוסיקת גשמה; קטעים ממחזות זמר; אופרות ויצירות גדולות למקהלה, לסולנים ולתזמורת.

הרפרטואר נקבע בתחילת השנה על פי תכנית הקונצרטים המתוכננת לשנה זו. לקראת הופעה ב"זמריה" או לפני נסיעה לכנס מקהלות בחו"ל אנו עובדים בעיקר על יצירות ישראליות ויהודיות, ואילו בשאר הזמן אנו מגוונים ביצירות מאת מלחיני העולם.

הדבר המייחד אותנו יותר מכול איננו העובדה שאנו מקהלה "מזדקנת" - שהרי רוב מקהלות החובבים בארץ מורכבות מזמרים בני הגיל השלישי - אלא טיב היחסים הבין-אישיים הנרקמים בין חברי המקהלה. כל אחד מאתנו מגיע ממקום שונה ומרקע אחר, אך יחד אנו מתלכדים למעין משפחה אחת מורחבת, שהמשותף לה הוא עולם הצלילים והתווים, ושאינה זונחת גם את ההיבטים האנושיים של השירה.

"מה תורמת לכם השירה? במה היא מעשירה אתכם?"

את השנה הנוכחית אנו פותחים בפרויקט משותף עם מקהלת "נועם" מרחובות בליווי סולנים ונגנים, שיבצעו יחד אתנו את ה"סטאבט מאטר" מאת רוסיני, והפעם – ב'לבוש' צעיר ורוקי. מבצע מעין זה מצריך חזרות רבות, נסיעות למרחקים, וכמובן – מכירת כרטיסים לפני המופע, כדי שלא נתרושש מעלות הפקתו...

ואת העובדה שהם אינם נותנים למחלוקות הפוליטיות והדתיות לחדור אל בין שורותינו. בכל זאת, בנסיעות לחו"ל עלינו לוותר על חלק מן התכניות המתקיימות בשבתות, ומובן שאנו נדרשים גם להביא מזון מהבית, שכן אין אוכל כשר במקומות שאנו לנים בהם.

זה המקום להזכיר את כנסי המקהלות הרבים בארץ ובעולם, שבהם המקהלה משתתפת. לצד ההשתתפות ב"זמריה", שהיא כנס מקהלות המתקיים בעכו, המקהלה נפגשת למופעים משותפים עם עוד מקהלות מהארץ ומחו"ל. בשנה שעברה, למשל, השתתפנו בקונצרט מקהלות מגרמניה ומישראל, שהתקיים במרכז 'אלמא' בזיכרון יעקב. בקונצרט כל אחת מהמקהלות שרה יצירה מהרפרטואר שלה, ולבסוף שרו כל המקהלות יחד מיסה מאת דבוז'אק. זה היה ביצוע עוצמתי ומרשים לכל הדעות.

גם את השנה הנוכחית אנו פותחים בפרויקט משותף עם מקהלת "נועם" מרחובות בליווי סולנים ונגנים, שיבצעו יחד אתנו את ה"סטאבט מאטר" מאת רוסיני, והפעם – ב'לבוש' צעיר ורוקי. מבצע מעין זה מצריך חזרות רבות, נסיעות למרחקים, וכמובן – מכירת כרטיסים לפני המופע, כדי שלא נתרושש מעלות הפקתו... ובכל זאת, השכר העיקרי הוא בהופעות מול הקהל, בהתקדמות שלנו מבחינה מוסיקלית ובחוות הדעת החיובית שאנו זוכים לה.

בנוגע לשאלה האם כיהודים דתיים אין להם קושי לשיר פרטואר נוצרי השייך לכנסייה, חבריי למקהלה חלוקים בדעתם: אילן משיב כי הוא משתדל לשיר את המילים בלי להבין את משמעותם. אריה, לעומתו, מציין כי הוא דווקא כן מנסה להבין את המילים שהוא שר, אך זאת כדי להעביר את המסר הרגשי שביצירה, ולא את המסר הדתי שלה. "רגש הוא דבר אוניברסלי", מדגיש אריה, "וקאב של אמה המבכה את מות בנה, זהה בכל השפות והתרבויות, בלי קשר לטקסט הדתי הנלווה אליו." גם חגי מנסה לנתק את עצמו מן המסרים הדתיים-נוצריים, ומסתכל על הטקסט כעל סיפור המוגש בעזרת מוסיקה, שיש ליהנות מנעימתו, ושאינ צורך להזדהות עם תכניו. גם אני סבורה כי כשם שלחני התפילה היהודית וניגוניה משרים אווירה של קדושה ורוממות נפש, ופותחים בעבורנו שערי שמים, כך גם שירת מיסות ותפילות נוצריות יכולה להביא אותנו לשיאים גבוהים של התעלות רוחנית ושל שיתוף אמתי בינינו לבין הקהל.

ואם כבר הזכרנו את ההיבט הדתי, זה המקום לציין את היחס החיובי שאנו זוכים לו מצד חברי המקהלה הלא דתיים, ואת האופן שבו הם קשובים לצרכינו ולדרישותינו.

כולנו מציינים בסיפוק רב את החלטת המקהלה שלא לקיים הופעות וחזרות בשבתות ובחגים, ומכירים בכך שיש פה התחשבות, שכלל אינה מובנת מאליה. כמו כן, אנו מעריכים את יחס המבין והמכבד של חברינו אל אמונתנו ואל אורחות חיינו,

זה המקום לציין את היחס החיובי שאנו זוכים לו מצד חברי המקהלה הלא דתיים, ואת האופן שבו הם קשובים לצרכינו ולדרישותינו.

כולנו מציינים בסיפוק רב את החלטת המקהלה שלא לקיים הופעות וחזרות בשבתות ובחגים, ומכירים בכך שיש פה התחשבות, שכלל אינה מובנת מאליה. כמו כן, אנו מעריכים את יחסם המבין והמכבד של חברינו אל אמונתנו ואל אורחות חיינו, ואת העובדה שהם אינם נותנים למחלוקות הפוליטיות והדתיות לחדור אל בין שורותינו.

המלצה לשיר

'כנפי רוח' בביצוע של בני לנדאו בשיתוף מקהלת ישל"צ, למילותיו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק, הוא שיר עוצמתי ומרגש, הקורא לאדם להאמין בעצמו. הוא מזכיר לנו אלו יכולות וכוח אדירים חבויים בנו, ועד כמה אנחנו מחויבים לגלות אותם בעצמנו, להתחבר אליהם, ולתת להם להוביל אותנו.

מדי שנתיים או שלוש אנו נוסעים לאירופה כדי להשתתף באחד מפסטיבלי המוסיקה המאורגנים שם. זכור לטובה הפסטיבל למקהלות יהודיות שהתקיים בברלין, ושנקרא על שם המלחין הגרמני הנודע לבנדובסקי, שחיבר רבים מלחני התפילות שאנו שרים בבית הכנסת. השירה ביחד עם מקהלות יהודיות מרחבי העולם הייתה חווייתית ומרשימה ביותר בעבורנו.

הפסטיבל האחרון שבו השתתפנו לפני כשנה היה "אירופה קנטט", שהתקיים בטאלין, בירת אסטוניה. יצאנו במסגרת מקהלה בשם "נגה", שבה שרו חמש מקהלות תחת שרביטו של אותו מנצח – כמאה זמרים בסך הכול. לגודל הייתה כמובן השפעה עוצמתית בלתי רגילה, אך הוא התגלה גם כחיסרון, מאחר שלא היינו מגובשים ומדויקים די הצורך בביצועינו.

השתתפות בכנסי המקהלות נותנת לנו קנה מידה להשוואה בינינו לבין מקהלות אחרות, ומאפשרת קבלת משוב על עבודתנו מאת פרטנרים למקצוע. כמו כן, העבודה על פרויקטים משותפים עם מקהלות אחרות פוקחת את עינינו, ומלמדת אותנו שיטות עבודה ודרכי התבוננות מגוונות, שבמפגשינו השוטפים לא היינו זוכים להכירן.

אורה רינות, ילידת קיבוץ עין הנצי"ב וחברה בו עד היום. בעלת תואר ראשון ושני בספרות עברית והשוואתית מאוניברסיטת חיפה. בעבר מורה לספרות וללשון בבית הספר שק"ד. היום עובדת כעורכת לשונית. נשואה לבצלאל, אמה לארבעה, וסבתא לשנים עשר נכדים. כן ירבו.

מדורים

51

מזווית אחרת

52

טור אישי

56

על המדף

60

קו המשווה

65

לזכרם

ומהן הציפיות לעתיד?

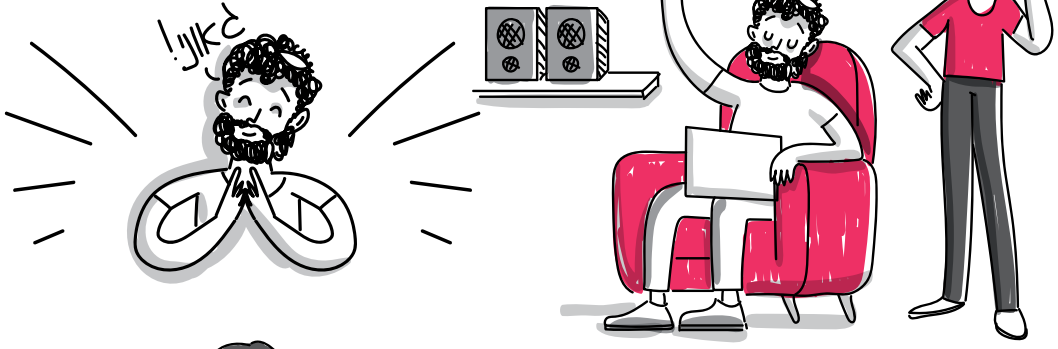
ראשית, שנהיה בריאים, כדי שנוכל להמשיך לככב בשורת המקהלה גם הלאה; שנית, שנמשיך להופיע, כדי שהדבר יהווה מנוע בהתפתחותנו המוסיקלית, ויאפשר לנו להגיע להישגים בעיקר בתחומי השירה; שלישית, שיחברו אלינו עוד זמרים, רצוי צעירים, שיזרימו 'דם חדש' במקהלתנו המזדקנת; רביעית, שנצליח להרחיב את קהלנו, ושעם קצת יותר עבודת הסברה נגיע לעוד מאזינים פוטנציאליים.

או מי שהנושא רלוונטי בעבורו - יראה זאת כהזמנה אישית, וימהר להצטרף אלינו. יחד נוכל להמשיך וליצור את השירה שלעולם אינה נגמרת, זו החובקת עולמות, והמביאה אותנו להתרוממות הנפש, לחשיפת עוצמותינו החבויות, להתחברות אל אותן "כנפי רוח" הנטועות בנו, שבעזרתן נוכל להתעלות מעל כל קושי.

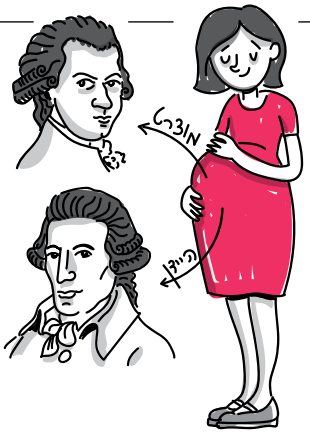
עין הנצי"ב

צלילים צורמים

"גאוני", הוא אומר לי, "יצירת מופת!"

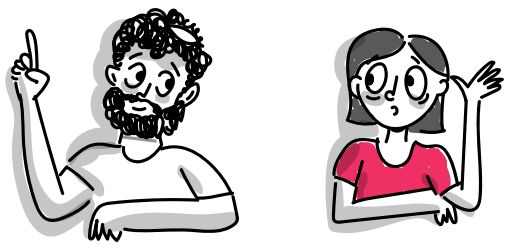

הצלילים נשמעו כמו תזמורת של חריקת בלמים, ניסור מתכת, צווחת אבן משחזת והלמות פטישים. הם קיבלו את פניי כשפתחתי את הדלת, ומצאתי אותו רכון מעל תווים, וחיוך של תענוג צרוף מתפשט על שפתי.

שזה אגב בדיוק מה שניסיתי לפני שנים, משך תשעה חדשים. הלכתי על כל הקופה: השמעתי את מוצרט, ברהמס ובטהובן כל בוקר לבטן התופחת. בערב נצמדתי לתקליטים של צ'ייקובסקי ובאך. שרתי במקלחת לידיים של שוברט. פעם בחודש ישבתי בשורות הראשונות בקונצרטים. האוניברסיטה המשודרת על קונסרטה פונקט והרמוניה.

מופת למי? אני שואלת. "מוסיקה לא צריכה לתקשר עם השומע? זה בעיקר תוקף את עצמות השמע. אני רוצה להירגע כשאני שומעת מוסיקה - לא להיכנס להתקף חרדה." יודעת מה הבעיה שלך? את צריכה להיפתח לחדשנות. להצמיח את החוש האסתטי לכיוונים לא צפויים.

באופן מסתורי כל פעם שהודעתי בהתלהבות שהפילהרמונית יאה עם תכנית חדשה או שרביעיית כרמל מופיעה בעמק, הסתבר שיש להם:

עבודה	מבחנים	טיול	עבודה שנתית
	הם סוף סוף החליטו לסדר את הארון בחדר.	בר מצווה	בייביסיטר

זה צץ באופן מסתורי, פתאום ממש באותו תאריך, כמה חבל...

מה שיצא בגדול זה ילדים שרצו לשמוע בעיקר את קווין, מטליקה, בון ג'ובי... ובוליום שסיכן את בריאות הסובבים. "לפחות תנמיכו קצת", אני מנסה להישמע מעל ההסתערות של פרדי מרקורי. "מה עם קצת חוה אלברשטיין או יהורם גאון - כבר לא מספיק טוב בשבילכם?" קרב ההירשדות החל.

שמעתי את אבא שלהם שואג מהחדר הסמוך: "תנמיכו כבר! נמאס כבר מהרעש הזה! בן אדם רוצה קצת שקט כשהוא חוזר הביתה. לעזאזל, שימו כבר איזה מוצרט או חוה אלברשטיין..."

כשבאתי לבקר את הילדים, הרהרתי בנפלאות פער הדורות. הרבה לפני שהגעתי, חשתי את האדמה רועדת תחתיי, והדף של דציבלים התמזג עם ויברציות האום פה אום פה כשפתחתי את הדלת. נכדיי עמדו ביחד בשורה עם עיניים עצומות, נעים בקצב משונה, שולחים ידיים לעבר דמות עלומה. "בטח את אומרת בטח בטח את אומרת..." צווחו פתאום.

תבינו - אני נציגת הדור הנכחד שהוציא בארשת קודש את התקליט מעטיפתו, הניח אותו בעדנה אוהבת על גבי הפטיפון, ליטף אותו בעזרת משטח ניקוי קטיפתי, רך ומיוחד, ובזהירות יתר מיקם את המחט על גבי התקליט. ריטואל כמעט דתי שפס מהעולם. עוד לא הסתגלתי לתרבות השמע של בייטיס, וחוטמים מהאוזניים, ומבט מזוגג, הורדה ומיקסים וליסטים וספטיפיים דיגיטאליים חסרי פשר.

הו, גיליוטינה

העדר

יהונתן שרמן

למסוימות ספציפית, לקונקרטיזם מגויסת, לסופיות.

כשם שלמילים כוח גואל, בדייקן מחשבה לדיבור, בנסחן הגיג להיגד ובהיותן חוליה המקשרת מחשבה למעשה, יש במילה גם דבר מה מקטין ומפחית. התינוק חושב בצורה בלתי-מילולית, ללא האמצעי של ניסוח המחשבה בראשו. בכך מחשבתו מזוקקת יותר ולא מגודרת ומסויגת לאוצר מילים כזה או אחר. פרדוקסלית, ככל שאוצר המילים של אדם גדל הרי שבד בבד עם העצמת כישרונו לנסח את מחשבותיו, גם מתנוונות אצלו הן היכולת המולדת פשוט לחשוב ללא מילים, והן המסוגלות לא לחשוב על כלום – למעשה לחשוב על לא כלום.

אפילוג

אם לקחת את הרציונל עוד צעד קדימה, הרי שאף להעדר קול, לדממה, יש צליל. אין דבר הכובל באמת את הרוח האנושית לחוקי צלילים ומראות – במכת חושך ניתן היה למשש עלטה – "...וימש חושך", ובמעמד הר סיני מצאו עצמם הנוודים "... רואים את הקולות... ואת קול השפר...".² ברצותו ובהשראה מתאימה יכול האדם להיות לא רק כמלאך המתנשא בשאון רב; "...קול כנפי החיות משיקות אשה אל אחותה וקול האופנים לעמתם וקול רעש גדול",³ אלא כא-לוהים, בשקט והס, כבדברי מלאך ה' לאלהיו הנביא הנמלט על נפשו, בהכינו אותו להתגלות הא-לוהית: "...והנה ה' עבר ורוח גדולה וחקק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה' לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה'; ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה".⁴

חזור ככל שיישמע (תרתי משמע), הצלילים שבכוחם להניע את נימי הרגש האנושי, כמו גם החייתי, הם לאו דווקא אלה המולחנים; געיית פרה באזניו של עגל לא-למד, קולו של חבר משכבר הנשמע בהפתעה ברגע לא צפוי, טפטוף גשם וקילוח מטר עלי ארץ עייפה באוזני עובד אדמה, וקול המון ממרחק על עור התוף של מלח השב מארצות הים.

דווקא כשמתייצבים קולות וצלילים בשורות ובטורים, כמו מסתדרים בשלשות על ידי תווים, בתים, התחלות וסופים, לכדי יצירת מנגינה קוהרנטית, יש בכך דבר מה הכולא ומבית את הטבע. מעין הנדוס למלאכותיות, כיציקת חומר גלם ממחצב טבעי לתוך שבלונה צורנית מעשה ידי אדם. כמו ההבדל בין אישה יפה באופן טבעי לזו המאופרת בכבודות.

ווספת עוד מורכבות כשלמנגינה מוצמדות מילים. לא לכל מילה יפה כל מנגינה, ולא לכל לחן יפה כל משפט. אך אף בהינתן שילוב מוצלח הרי שלא יקל להתאים את התוצר הסופי לביצוע הרצוי לו. לפיכך ניתן לומר שבאשר לשילוב צליל ומילה, אירוני ככל שיישמע, המוסיף פוטנציאלית גם גורע. זו סיבת עדיפותו של ניגון (במלעיל), המאפשר לאדם חירות של רוח וכוונה, על פני שיר מתומלל. יבין זאת גם כל מי שאוזנו ונפשו סבלניות דיין כדי האזנה, אף אקראית, ליצירות מוסיקה קלאסית.

זכרני מימי בשיבה מנהג גלון, שהיו משדכים לאיזה ניגון מילים דרמטיות, פסוק או ציטטה. נראה היה לי מטופש ופרימיטיבי שלחבר'ה העניין תמיד נדמה כאיזו רבותא של ממש, מעין 'קידוש החומר', בעוד שתמיד מצאתי אני את עצם ההרחבה-כביכול מצמצמת וצורמת דווקא. הייתי מובך תדיר נוכח מופע היומרות סר הטעם, שלא לומר ברברי, עת נלקחה מנגינה ענוגה ונטולת מילים – שעד אותה תוספת אפשר היה לזמזמה כמנטרה מדיטיבית או אקסטטי אינסופית – וכמו נאנסה, בגיבוב גבבת מילים מיותרות, לתכלית מוגבלת,

המלצה לשיר

sound of silence
בביצוע המקורי של
simon and garfunkel

- 1 שמות י, כא
- 2 שם כ, טו
- 3 יחזקאל ג, יג
- 4 מל"א, י"ט, יא-יב

יהונתן שרמן, חבר בארות יצחק, נשוי ואב לארבעה, בוגר ישיבת ההסדר במעלות ושירות צבאי בחטיבת הנח"ל. עורך דין, סגור פלילי ובעל משרד עצמאי.

תשובה לשאלה

מילים, לחן והפרעת קשב

ניצה טרבלסי

מילים מילים מילים מילים מילים מילים
בלי סוף מילים.
הגוף שלי
אוסף מילים של אחרים ושל שלי,
אוגר ומערבב.
מילים ומחשבות שמדברות אתי
וביניהן בלי סוף
בלי סוף
בלי סוף.

מתחילה אחת,
ואחריה מגיעות שלוש.
בערמה בלי סדר
נדחפות
ומתפזרות
בראש בגוף ובתשומת הלב.

ומוסיקה,

מוסיקה
היא א-לוהים
היא שקט
היא חמלה
היא דקה של שקט
דקה של שקט

תרופה
לעצמי

להפרעה שהיא אני.

המלצה לשיר

'עולה עולה', בביצוע
יזהר כהן. זה שיר סופר-
אופטימי, עם מנגינה
שעושה לגוף לזוז.

ניצה טרבלסי, בת שדה אליהו, בת 45,
נשואה ליריב, ואמא של איתמר. גרה
ברחובות. עוסקת בכתיבה ובטיפולים
אנרגטיים לבית ולמשפחה.
www.simply-me.biz | 052-5246863

החיים כמציאות

המנגינות של חיי

איתי וגשל

למוסיקה יש יכולות גדולות: להציף זיכרונות, לשנות מצבי רוח... אבל הדבר הכי גדול שהיא מסוגלת לעשות, הוא לעורר תגובות פיזיות. ריקוד, צמרמורת ותפוגת לב הן הנפוצות. פעם בכמה זמן קורה לי, לרוב תוך כדי נסיעה, ששיר מעורר בי רגש כה עז, עד שיורדות לי הדמעות. בדרך כלל זה לא שיר שבא מהפלייליסט הרגיל שמלווה את חיי. פעם זאת הייתה אדל, ופעם זה היה "הבוס", והיו עוד, ומקווה ובטוח שיבואו עוד רגעים כאלה.

כשזה קורה, אני נותן לדמעות לרדת. מגביר את העוצמה, ולוחץ על הדוושה - שזו עוד תופעה פיזית נפוצה שהמוסיקה מעוררת אצלי.

שיר עצוב. דמעה גולשת. אושר צרוף.

המוסיקה האהובה עליי היא רוקנרול. לצערי, עוד לא זכיתי לתפילה מניעה ומרגשת כמו שאני חש למשמע שירים מסוימים בז'אנר. לרגע עוברת בי מחשבה שאם היו נותנים להרכב רוק להיכנס לבית הכנסת ביום כיפור - זה היה יכול להיות מושלם. תוף הבס ייתן את הלמות הלב, ויללת הגיטרה את רעידות הנפש. אבל במחשבה שנייה, אולי עדיף ככה, ללא ליווי. מעין דואט אנפלאגד מאולתר, רק אני עם הלב שלי.

איתי וגשל, חבר עין צורים, נשוי למרב, ואב לשלושה. בוגר החוג לצילום במכללת הדסה וקורס כתיבה של הגר ינאי. גרפיקאי בבית דפוס, וכותב בלוג בשעות הפנאי.

אני שומע לא מעט מוסיקה עדכנית ברדיו, ועם זאת, אני לא מצליח "להיתפס" על אחד מהאמנים החדשים. פה ושם איזה שיר נוגע בי, אבל לא יותר מזה. נשאר נאמן למוסיקה שעיצבה את נעורתי. זה לא עניין רומנטי או נוסטלגי, אלא תחושה שפשוט כבר לא עושים מוסיקה כזאת כמעט, חוץ מאותם האמנים של אז, שעדיין פעילים ויוצרים מוסיקה חדשה גם היום, ב"ה. אני מניח שגם הוריי אומרים כך על המוסיקה שעיצבה אותם, וגם הם צודקים כמובן.

ובכל זאת, יש מקום אחד שבו המוסיקה הבסיסית משותפת לכל הדורות, והקשר אליה עובר בשיטת "והגדת" - בית כנסת. כשאתה שם, המוסיקה בתוכך, גדלה יחד אתך, מחזירה אותך לאחור, לזיכרונות של מקומות ושל מועדים בחיך.

כשמדברים אצלנו בקהילה על נוסחי התפילה, לרוב לא מדובר על "יצמח פורקניה" או על "הודו". אצל רובנו המושג 'נוסח' כולל בעיקר את המנגינות הבאות אתו. ליתר דיוק, המנגינות הן-הן הנוסח. וזה מובן, שכן המנגינות מעוררות כל כך הרבה רגש, והן טעונות אין סוף זיכרונות ומקומות.

יש לי תפילה זהה, שאני מתפלל גם לפני תפילות הימים הנוראים וגם לפני הופעות חיות - שישירו את השירים שאני אוהב. אין תפילה חזקה מזה. במיוחד לפני יום כיפור, שהוא ומנגינותיו מיוחדים וחד שנתיים. אם לא נענית, תצטרך לחכות הרבה זמן עד להזדמנות הבאה...

המלצה לשיר

Brothers In Arms של להקת Dire Straite. אם בכל זאת נכניס מגבר לבית הכנסת ביום כיפור - זה יהיה השיר המייצג. לכאורה מינימליסטי, אבל כולו רגש, מהשירה ועד הפריטה העדינה והעוצמתית על הגיטרה.

טור-סיפור

לנקות או לא להיות

אבי כנעני

אתנו למדבר, לדרך שידענו שבסופה מחכה לנו אמא ירוסלם, הבית של היהודים כולם. והידיים שא-לוהים נתן לי, הידיים שהרמתי עם אמא לשמים כל הזמן, כשהתפללנו על ירוסלם שמחכה לנו, אותן ידיים סחבו במדבר את הבן שלי. הבן שרק נולד לי חודש לפני שיצאנו לדרך הגדולה, ובשבילו אני כאן עכשיו זוחלת ובוכה, נושכת את עצמי, ונשבעת לא להישבר בשבילו. והרגליים שלקחו אותי במדבר, הרגליים שהמשיכו ללכת אל החלום, והשאירו בחולות של המדבר את אמא, שהייתה הכול בשבילי, ואחרי זה את בעלי, ששבועה נתתי לו לפני שסגר את העיניים, שאת הקטן אני אביא לירוסלם, ויחד נביא את אבא שלו אל הזיכרון - מהכפר שלנו שבו הוא היה חי ומהחולות של המדבר שלקח אותו - אל תוך הזיכרון בראש היפה של הבן שלנו, שעכשיו הוא כאן לידי, אבל הראש שלו שבור ממקל של יהודי בארץ ישראל, שעליה חלמנו, ושאליה הלכנו, ושרק אלו שהצליחו להגיע יודעים לספר איפה החלום, וכמה הוא נשבר, כמו הראש של הבן שלי ששוכב כאן בבית לוינשטיין, וששבביל שיחזור מהשינה כי נשבעתי לאמא שלי ולבעלי, בשביל שיחזור אליי הבן שלי, אני זוחלת כאן ובוכה, ונושכת את השפתיים הפצועות שמנשקות אותו כל יום - עשר דקות הליכה אחרי השעה שלוש, כשאני סוגרת אחרי הגב שלי את הדלת, כאילו, כאילו שהייתי-טק הזה הוא המדבר המקולל ההוא.

ניקול הם קוראים לי, ניקול.

אני עובדת בהיי-טק, עם ילדים שעשו אותם באפליקציה ועוד לא מתגלחים, חוזרים מההפסקת מטרנה שלהם עם דליים של פופקורן, ומשחקים בלהוריד שלג, כך הם צוחקים לי בפרצוף, בפרצוף השחור שלי.

"תנקי, כדאי שתנקי לפני שמישהו יחליק וישבור משהו," אומר לי הילד עם התספורת כחול-משטרה, וחושב שאני לא רואה שהוא קורץ לחברים שלו שמתחבאים וצוחקים מאחורי המסכים שלהם, ויענו מפתחים שם את הדור הבא של המוטציות שהם.

ואני? חוץ מללקק את הדם שכבר יש לי על השפתיים מרוב שאני נושכת אותם כדי לא לנשוך מישהו כאן, אני מתפוצצת מבפנים מהרגע שאני פותחת כאן ראשונה את הדלת. השעון מתקתק לי בראש, בראש השחור שלי, שמחובר לגוף הכואב שלי, שזוחל כאן מתחת לשולחנות שלהם ואוסף את ה"שלג" בידיים כי מטאטא עושה להם אלרגיה.

והיצורים האלו, שמגיעים בעשר או אחרי, עם הסימנים של השמיכות על הפנים הלבנות שלהם, הם מתנהגים כאילו שהדפיסו אותם במכונה של השטרות של המאיתיים. אני בשבילם כמו השטיח של הרגליים בכניסה, שהוצאתי עליו את כל הכעס בשביל לתת מקום לכעס של עוד יום.

אם רק היה שם צדיק אחד שיסתכל יום אחד מאחורי המשקפי אלף דולר שלי, ויראה את הבנאדם שאני, את מה שהוא היה יכול להיות אם היה יוצא לו בהגרלה של החיים לצאת מאמא שלו בכפר שלנו באתיופיה ולא מהמכונת אספרסו שאני מצחצחת כל בוקר עד שיראו את הפנים בשחור-מבריק של המכונה כאן בהיי-טק של רעננה. רעננה די.סי הם קוראים לעיר שלהם...

בחיים אני לא ארצה אפילו לחשוב להתחלף אתם. גם כשאני זוחלת כאן על ארבע ואוספת בסמרטוט רטוב בדמעות את הפופקורן ואת הניירות שהם זורקים, אני נושכת את השפתיים השחורות שלי הכי חזק, ולא מוכנה להישבר, לא מוכנה לוותר. מוחקת בכוח את המילים שמטפסות לי מהגרון, מילים שיכולות להפוך אנשים לנמלים.

הייתי בגיל שלהם כשיצאנו מהכפר. הייתי כמוהם, בנאדם עם ראש וידיים ורגליים. על הראש שלי היו כל הדברים שלקחנו

המלצה לשייר
 'המסע לארץ ישראל' שלמה גרוניך ומקהלת שבא. העלייה מאתיופיה היא אצלי 'שריטה'. אני בטוח שעוד אי אלו שנים העדה המופלאה הזאת תקבל את ההכרה הראויה לשמירת המסורת, לכיסופים שלא פסקו, לנחישות ולעיקשות עד הגעתם לארץ הקודש.

אבי כנעני, בן וחבר עין צורים, נשוי לאסנת, אב לארבעה. יועץ בתחום מערכות מים. כותב כבר שנים למגירה, וכשזו התמלאה - יצא שהיא גולשת גם לכאן, לעמודים...

שערי חיים
ד"ר חזי כהן
הוצאת ידיעות ספרים
שנה 2019

אחרי ימיו של רבי יוסף קארו (המאה ה-16, אולי למעט "אור החיים הקדוש", שהוא בחינת יוצא מהכלל, המעיד על הכלל). לכן הישיבה המצוי נדמה שכלל לא היו חכמים חשובים ב-400 השנים האחרונות. ואם יאמר הקורא "ומה בכך? הרי אני לא בן ישיבה?" צריך לדעת, שייתכן מאוד שהמחנכים של ילדינו הם בוגרי אותן ישיבות. וכך אותו עיוות מתמשך ומתבסס בתודעתם של ילדי ישראל. בעבור מי שהוא בן משפחה מעדות המזרח, העניין אף חמור יותר, כי הוא מפתח רגשי נחיתות בזהותו המזרחית כלפי אחיו בני גלות אשכנז-פולין.

במשרד החינוך הכירו בעיה זו, ושר החינוך בנט פעל לתיקונה, והקים את 'ועדת ביטון' - ועדה שמטרתה להעצים את זהותה של יהדות ספרד והמזרח במערכת החינוך. אין ספק שזהו מעשה חשוב וראוי, אך אני מטיל ספק ביכולתם של פוליטיקאים לתקן מצב שאינו בתחום השפעתם בת החלוף. התיקון ייעשה רק באמצעות חשיפתם של אוצרות חכמי המזרח בפני לומדי התורה.

את הרב ד"ר חזי כהן אני מכיר מאז שלמדנו יחד בישיבת 'הקיבוץ הדתי', ואני יכול להעיד עליו שהוא כואב את העניין כבר שנים רבות. כהן פועל לתיקון העיוות הזה, והוא חושף את אוצרות חכמי המזרח בפני הקורא. בספרו הקודם "חוכמה מקדם" הוא נתן הצצה למידותיהם ולהשקפותיהם של אותם חכמים גדולים, ובספרו החדש "שערי חיים" הוא צועד עוד צעד אל עולמם הרוחני העשיר והעמוק, בהתמקדות באחד מענפי הדורות

פתח לנו שער

בדיחה ישיבתית ידועה מספרת על שני בחורים שמגיעים לעולם האמת אחרי שכל חייהם הם למדו בצוותא. ומה הם עושים שם? כמובן, ממשיכים ללמוד רמב"ם, כפי שהיו רגילים לעשות בעולם הזה. הם לומדים ומתווכחים ביניהם. עובר יהודי, ומתעניין במה הם חלוקים, והם מסבירים לו את הקושיה ברמב"ם. האחד מסביר באופן מסוים, וחברו חולק עליו. ואז מתערב הלה, "אבל הפשט הוא לא כך ולא כך", והוא מציע אפשרות שלישית. "מי אתה?" שואלים אותו השניים, ומודדים אותו מכף רגל ועד ראש. והוא עונה: "משה בן מימון הספרדי שמי, משיב היהודי. "אחח... מפטירים השניים בזלזול, "מה כבר מבין פרענק ברמב"ם?!"...

כדרכן של בדיחות, הן משקפות מציאות. ובדיחה זו מאפיינת את האווירה בעולם הישיבות (בעיקר בנוסח הליטאי):

א. סתירה ברמב"ם ומאמץ ביישובה היו חביבות ביותר על הלומדים ועל המלמדים בישיבות הליטאיות שהושפעו משיטת הלימוד וולוז'ין-בריסק.

ב. תפיסה מתנשאת ומזלזלת כלפי עולם התורה בארצות המזרח, כאילו שלאחר גירוש ספרד גלתה תורה וחכמה מארצות המזרח, והשתקעה בארצות אשכנז ופולין בלבד.

הבעיה היא, שהמציאות שהבדיחה הזאת משקפת אינה מצחיקה. בן הישיבה הלומד בישיבות הליטאיות ו'בנותיהן' בישיבות הציוניות, אינו נחשף כלל לעולם התורה שהיה בארצות המזרח

המלצה לשיר

אעופה אשכונה פיוט שכתב הרב יצחק אבי-חצירא בביצוע משמח במיוחד של ליאור אלמליח והחבורה, במנגינה קצבית שמקפיצה ומרעידה את הנשמה. אחד הפיוטים האהובים עלי בשל היכולת לרקום ממילות שיר השירים שיר המבטא את הכמיהה לגאולה ומעצים את ההשתוקקות לקשר אינטימי בין עם ישראל להקב"ה. (חזי כהן)

ומכיוון שבביקורת ספרים עסקינן, אבקש להתבונן במה שאין בספר. הקורא בספריו של הרי"ח אינו יכול שלא להתרשם מהמאמץ האדיר שהקדיש בהנחלת שמירת הלכה קפדנית בקרב שומעי לקחו. מרב ספריו מיועדים למטרה זו, ולכן הם מכילים הוראות הלכתיות לרוב. "שערי חיים" מתמקד הרבה יותר בהיבטים אחרים של משנתו הרחבה של הרי"ח - באורח חיים, במידות טובות, בחכמת חיים ופחות בהלכה. מכיוון שמטרתו המוצהרת של כהן היא להנגיש את הספר - הרי שההנגשה מלמדת לא מעט על המונגשים עצמם... הבחירה מלמדת אותנו בעיקר על עצמנו... ונודה על האמת, אנחנו מעדיפים את הצדדים ה"רכים" של התורה, רעיונות עמוקים, עצות טובות לחיים... ופחות מתחברים לצדדים ה"קשים" שלה, בעולם ההלכתי... נקודה חשובה למחשבה...

עוד יסוד שאינו מודגש בספר, ומצוי לרוב בהגותו של הרי"ח, הוא עולם הקבלה והסוד. גם כאן הבחירה הסלקטיבית בספר מלמדת על המרחק הנפשי-אינטלקטואלי שיש לנו מאותו עולם רוחני עשיר ומרתק. לדעתי, זו נקודה למחשבה - למה אנחנו רחוקים כל כך מהעולמות הרוחניים והמשמעותיים האלה?

מובן שבשתי נקודות אלו הביקורת היא לא על הספר, אלא על עצמנו. הספר אינו מתיימר להקיף את הכול, אלא להפגיש בין עולמות, והוא מצליח במלאכה זו באופן מרשים מאוד - הוא אכן פותח שער להיכלות המופלאים ההם, והקורא מוזמן לעשות עוד צעד, וליטול לידי את ספריו של ה"בן איש חי", הזמינים לכל דורש.

את המחלוקת הידועה בין בית שמאי לבית הלל "כיצד מרקדין לפני הכלה?" (כתובות טז ע"ב) המקור התנאי חותם במילים: "מכאן אמרו חכמים: לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות". חכמי המזרח הפכו את המשנה הזאת ליסוד מרכזי במשנתם - תורתם תמיד הייתה תורה המעורבת בחיים, ולא כזאת המסתגרת לה ב"היכל השן" האינטלקטואלי. בהנהגתם הם היו מעורבים עם הבריות, אנושיים ורגישים למצוקות האדם. הספר "שערי חיים" מביא לידי ביטוי מופלא את אותה תורת חיים, ועל כך הוא ראוי לכל שבח ותודה. ממליץ בחום.

האחרונים רבי יוסף חיים - "הבן איש חי" (על שם ספרו החשוב). עיקרו של הספר "שערי חיים" כשמו - לפתוח שער לעולם העשיר והעמוק של רבי יוסף חיים (להלן הרי"ח). הספר מנגיש את אותם אוצרות לציבור באמצעות הסברה והעמקה באותו עולם רוחני, בשפה קולחת וקלה להבנה. בזכות ההנגשה הקורא מצליח להתחבר לעולם שהוא טרם נחשף אליו, ולהתעניין בו. אפשר להשוות את תרומתו של ד"ר חזי כהן עם מה שעשה מרטין בובר באמצעות ספרו "אור הגנוז", ספר שהצליח להנגיש את אוצרות החסידות ליהודי המערב, שעד אז התייחסו אל החסידות כאל רגרסיה תרבותית. ("חצרות חסידים, שטריימל, יי"ש ודג מלוח...")

מתוך נאמנות למטרתו זו בחר כהן באופן סלקטיבי חומרים העשויים להיות רלוונטיים לעולמו הרוחני של הקורא בן המאה ה-21. אביא דוגמה אחת כדי לסבר את האוזן:

פרק ג' נושא את הכותרת "חטאם של אנשי סדום - על חשיבות הביקורת בחיינו", ומובא בו הסברו המקורי של ה"בן איש חי" לחטאה של סדום: "אך נראה דאין עוון זה קשה ומר מגופו ומפאת עצמו, אלא רעתו הקשה היא מפני שמניעת רגלי אורחים הייתה הסיבה לביטול התוכחה על ריבוי עוונותם..." מקובל לחשוב שאנשי סדום לא הניחו לאורח לבוא בשערי העיר משום שהם היו רעים וחטאים, ואילו הרי"ח מסביר הפוך - העובדה שאנשי סדום לא הכניסו אורחים היא זו שהפכה אותם להיות רעים - כתוצאה מכך שתושבי העיר לא נתנו לאף אורח לבא בשעריה, הם הפסידו את נקודת המבט השונה, את הביקורת החיונית כל כך. כהן מסביר: "אורח הבא מן החוץ רואה דברים שהמארח, הקרוב אצל עצמו, אינו מסוגל ואינו מעוניין לראותם. הוא מבקר בעולמו אך גם את עולמו, והוא מסוגל לשקף לנו את מצבנו באופן החד ביותר. אנחנו זקוקים לאחר החיצוני לנו כדי שיאמר לנו את אשר רק הוא יכול לראות." בהמשך הפרק כהן מעמיק בהבנת אותה תופעה אנושית, ותולה אותה בחוסר ביטחון עצמי. נקל לראות כמה דברים אלו משמעותיים ורלוונטיים לעולם שבו אנו חיים, וכמה הם מאירים וחודרים אל נפשו של האדם המתקשה בקבלת ביקורת מאחרים.

הרב איתמר חייקין

העולם המופלא של נוסח התורה

אהרן קסל

הוצאת כרמל

תשע"ט 2019

אחרי תקופת המסורה (לפני כאלף שנה), הרגישו חכמים (ובפרט ר' מאיר אבולעפיה) שספרי התורה בזמנם לקו בשגיאות רבות, ואף קשה לדעת מה הנוסח הנכון. ושוב הכריעו על פי הרוב. בדורנו נזכיר כתבי יד חשובים שנגאלו מאספנים, ממוזיאונים ומבתי כנסת וכדומה ברחבי תבל. עד היום ממשיכים לחקור את הנוסח גם באמצעים טכנולוגיים, ומדי כשנתיים מתכנסים חוקרי המסורה (IOMS), ומוסרים חידושים במגוון תחומים: כתבי היד, טעמי המקרא, הערות המסורה, הכתיב והקרי. השנה מצא חוקר אנגלי (לא יהודי) את מקור סימני הניקוד שלנו.

גם תעלומות אינן חסרות במסירת נוסח התורה: מכתבי יד שנעלמו באופן מסתורי, או הושמדו בשרפה, או הושחתו ביד זדונית.

הספר קריא ושווה לכל נפש. כל המעוניין להעשיר את הבנת עולם התורה ימצא בו חומר חשוב, סיפורים, ביקורת והצגת מחלוקות ברומו של עולם (כגון כשרות ספר תורה שנכתב לא לפי כללי ההלכה של ימינו).

האם ספר התורה בהיכל הוא אשר נמסר למשה בהר סיני? האם לאורך כל שלושת אלפים השנים מאז שהוא נכתב לראשונה הצליחו לשמור על דיוק ההעתקה גם בלי האמצעים המשוכללים שיש לנו היום? האם גם ההלכה ששיגאה באות אחת פוסלת את הספר נמסרה בהר סיני? ואולי ההעברה מן הכתב העברי העתיק לכתב האשורי גרמה לשינויים? אנחנו יודעים שנוסח השומרונים, שכותבים בכתב העברי, שונה משלנו. יודעים גם שהנוסח בידי יהודי תימן שונה בכמה מקומות מנוסח האשכנזים והספרדים. ומה התכוונו חכמי התלמוד באמרם שאינם בקיאים בחסרות וביתרות? מי המציא את הניקוד ומתי? ומי המציא את הטעמים?

שאלות אלה ועוד זוכות לדיון מקיף בספר החדש שחיבר אהרן קסל, מתמטיקאי במקצועו. שהחליט בצדק כי לא די בהסברים הכתובים בתלמודים ובספרי השו"ת - יש לספר את הדברים, ולבקר את הכתוב שירשנו במשך כל הדורות, ואף להציע דרכים להשלמת תולדות הנוסח של התורה, גם כאשר יש סתירה בין האמת ההיסטורית ובין המסורת שקיבלנו איש מפי איש.

המחבר חקר את מעשה הכתיבה - באבן, בחרס, בפפירוס, בגויל ובקלף; את מעשה המסירה - בכתב, בעל פה ואף במסורת התורה שבעל פה שאיננה בדרך מסירתה; את מעשה המסרנים, כגון בן-אשר ובן-נפתלי, שפעלו למניעת שגיאות בנוסח; ואת מעשה החוקרים בני זמננו, כגון קאסוטו, דותן, ברויאר ויצחקי, החותרים 'לסגור את הקצוות' בדיוקי נוסח המקרא.

תחילת הדרך היא במשה רבנו, אך מעטים האזכורים של ספרי תורה בתקופת המקרא. החשובים שבהם הם הספר שמצאו בימי יאשיהו המלך וסיפור קריאת התורה ברב עם בימי נחמיה. בתלמוד מסופר על שלושה ספרי תורה בעזרה, שבכל אחד מהם מצאו מילה אחת שלא הייתה בשני הספרים האחרים. ההכרעה הייתה על פי הרוב. בעיה נוספת הייתה שלפעמים למדו מדרש שנשמך על נוסח השונה מנוסח המסורה. מאוחר יותר, אפילו

✪ אליהוא שנון

סעד

המלצה לשיר

'שלום כיתה א' שלום' - שיר שכתבתי את מילותיו, והלחנתי לילדי הקיבוץ העולים לכיתה א'. השיר מוקדש לשלושת נכדיי, העתידים להיכנס השנה לכיתה א' (אליהוא שנון).

זר הקיבוצ וצריכת הלוואה? אנחנו לא צריכים הסברים מיותרים. אנחנו מכירים.

משקי פיננסים מבית משקי הקיבוצים, הוקמה בכדי לתת מענה לכשל שוק בו נתקלים חברי קיבוצים בבואם לקחת הלוואה. כשל שיוצר דירוג אשראי נמוך יותר לחבר הקיבוץ ובעקבות זה ריביות גבוהות יותר. לא נשאל אתכם למה, לא נסרבל בניירת ובירוקרטיה מיותרת, לא נפגע לכם במסגרת האשראי ובהון העצמי, ולא נבקש בטוחות.

אנו מציעים:

- הלוואה לשיוך דיור
- הלוואת דמי קליטה לקיבוץ
- הלוואה לכל מטרה - חופשה, אירוע משפחתי, סגירת מינוס ועוד
- מימון פאנלים סולריים

ליצירת קשר ופרטים נוספים:

במייל: Naama@Mishkei.co.il

ובאתר האינטרנט: www.Mishkeifinance.co.il

משקי פיננסים

מקבוצת משקי הקיבוצים

הלוואות ניתנות בשיתוף עם חברת בלנדר בע"מ
אין לראות בפרסום זה משום הצעה או הבטחה למתן אשראי. האשראי יתן בכפוף לשיקול דעת
החברה ותנאיה. אי-עמידה בפירעון הלוואה עלול לגרום חיוב בריבית פיגורים והליכי הוצאה לפועל.

למוסיקה אין מקום ספציפי - היא נכנסת בכל דלת פתוחה לרווחה, וגם בכל חריץ. למוסיקה גם אין זמן - היא טובה לכל שעה, וזמינה תמיד, ולכל אחד. היא שם, ואפשר פשוט לבוא ולקחת. הנה כמה דוגמאות של מי שבאו ולקחו.

קבוצת יבנה

מנגינת הלב < שיחה עם המורה עמיחי מגורי כהן

כשעמיחי נשאל על ה"תוצרת" של השיעורים, היינו הקונצרטים והמופעים, הוא מביע הסתייגות מאותם מוסדות שמתמקדים יותר מדיי בעניין הזה, שמטרתו העיקרית היא לעשות "שואו" שתורם בעיקר ליחסי הציבור של המוסד. כאן, אצלנו, הוא נוהג לארגן מדי פעם קונצרט לתלמידים בלבד. ובסוף השנה בדרך כלל נערך קונצרט בהשתתפות ההורים. מניסיונו הוא יודע שיש תלמידים שנהנים כשהם "בפוקוס", ולעומתם יש את אלה שאימת הקהל משתקת אותם. תלמידיו הוותיקים משתלבים בנגינה בפעילויות של ועדת תרבות, במסיבות ובאירועי מוסיקה, כגון חגיגות ט"ו באב, וחלקם אף למדו לימודים גבוהים בתחום.

לפני שנים, בבית הספר התיכון ביבנה, נעשה ניסיון להקים מגמה למוסיקה, והוא השתתף בפרויקט הזה, אך למרבה הצער הוא נסגר לאחר זמן.

יסכה כוכבא

'ביתי' בביצוע של רבקה זראי
הוא שיר שמחבר אותי לילדותי,
למשפחתיות החמימה, ומבטא
את ההרגשה המלווה אותי כשאני
ממשיכה לחיות בתוך אותם נופים.
(יסכה כוכבא)

המלצה לשיר

עמיחי הוא מורה לנגינה המלווה את ילדי הקבוצה כבר יותר מ-15 שנה! (מאז שנת 2003) הוא מלמד פסנתר, גיטרה, קלרנית, חלילית ועוד. את בקיאותו הוא רכש בתחילה באקדמיה למוסיקה בירושלים, והוא ממשיך ומשתלם לאורך השנים. בכל שנה הוא מלמד ביבנה כ-20 תלמידים בערך, וקשה לשחזר כמה תלמידים בסך הכול למדו אצלו במשך השנים... גם אשתו, איריס, לימדה אצלנו לנגן בחליליות. היום בני הזוג גרים בשדרות.

ניסיתי להבין ממנו מהו ה"סוד" שלו, מה ה"אני מאמין" שלו בנוגע לחינוך ילדים ונוער למוסיקה, ואיך הוא מצליח להתמיד כל-כך הרבה שנים.

עמיחי שוטח בפניי את השקפת עולמו: אין אצלו מושגים כמו "תלמיד מוכשר", או "ילד מוסיקלי". מה כן? עמיחי מדבר על כך שהדרישות שלו מהתלמידים הן שתיים: אהבת מוסיקה וחדוות לימוד! הוא מאמין גדול בכך שהמוסיקה נוגעת בכולנו, שלכל אחד יש החיבור הפרטי שלו עם הנעימה ועם הניגון, ומימוש החיבור הזה יתרום לאישיות שלו. עמיחי רואה את עצמו כלי לחיבור זה. לכן הוא נוהג ללמד כל תלמיד שמבקש ללמוד, כולל צעירים עם צרכים מיוחדים. הוא נהנה מאוד להיות שם, עם הילד שמתבגר במשך התקופה שבה הם נפגשים מדי שבוע. והעיקר - הוא בא ממקום לא שיפוטי, כלפי כולם. אולי בזכות הגישה הזאת הוא מצליח "לזרום" ולשרוד, למתן את הציפיות שלנו, "הגדולים", ולהתייחס לכל אחד ואחת ברצינות גמורה. על שאלתי אם הילדים מתאמנים מספיק, אני נענית שאין עוררין על חשיבותו הרבה של האימון, אך יחד עם זאת, הוא מודע ללו"ז הצפוף של ילדי הקבוצה.

בארות יצחק

שבת "שירה" עם מקהלת הגברים בבארות יצחק

שבת "שירה" היא אחת הדוגמאות היפות, שהפכה להיות מרכזית בחיינו הקיבוציים-קהילתיים. הגברים מתכנסים כבר לפני חג החנוכה, ומתחילים לחזור על ניגוני תפילות השבת, ואף לומדים ומחדשים. במשך חודשיים הם מתאספים עם המנצח במועדון לחבר, באים פעם-פעמיים בשבוע לשעתיים של עבודה יחד עד שעות הערב המאוחרות.

הערך המוסף הוא גדול וכפול, גם לחברי המקהלה וגם לחברי הקיבוץ: השירה מחברת בין חברי המקהלה, והם נהנים יחד מהלימוד ומהשירה. נוצרת אצלם אחריות משותפת שכל אחד יגיע, ושכל אחד ילמד את החומר. גם ההפסקות לשתיית קפה ולמפגש רעים מקרבות בין החברים, ויוצרות ביניהם אחווה ואווירה נעימה. בעבור הציבור כולו זו חגיגה שמתחילה בערב שבת "שירה", כשבית הכנסת הומה אדם, ואין מקום פנוי בשתי העזרות, גברים ונשים כאחת. ברוב בתי החברים מתקבצים לאותה שבת חברים ובני משפחה, שבאים להשתתף בתפילות המושרות בהתרגשות רבה בבית הכנסת. בית הכנסת מלא מפה לפה, התפילות מתרוננות, ולאחר תפילת מוסף כל באי השבת מוזמנים לקידוש ולהתכנסות טעימה, שמלווה בשירה ובדברי תורה. התעלות הנפש.

"ונאמר לפניו שירה חדשה, הללוי-ה".

"או ישיר משה ובני-ישראל את השירה הזאת לה!"
"אין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה."

לפני כ-28 שנים, לקראת "חגיגות היובל" לבארות יצחק קמה בקיבוץ מקהלת הגברים, והיא ליוותה בשירה את טקס הכנסת ספר התורה שנכתב לכבוד שנת היובל. גלעד לרר הקים את המקהלה, והיה מנצח הראשון. לאחר הופעתה הראשונה והמוצלחת של המקהלה עלה הרעיון להדר את התפילות בשבת "שירה" בשירתה של המקהלה. חברי המקהלה התבקשו להכין קטעי חזנות ושירה, וללוות את תפילות השבת המיוחדת הזאת. וממחשבה למעשה: גלעד, המנצח והמעבד, עבד עם המקהלה שנים אחדות ולא רצופות. במסירותו ובחננו הרב עזר לנו להפוך את שבת "שירה" לאחת השבתות המרכזיות בחיי הקהילה שלנו. כמובן, יחד עם התמדתם הראויה לשבח של חברי המקהלה עצמם. במקהלה משתתפים חברים קשישים לצד בני תשחורת, בני משק וחברים וגם קרובי משפחה אחדים, אוהבי חזנות ותפילה, שבאים מבחוץ.

עם השנים נפרדנו מגלעד, והזמנו את יותם סגל, המנצח והמעבד, להמשיך לעזור למקהלה. יותם הוא מורה בכיר במכון לחזנות, וכותב עיבודים למוסיקה חסידית ולחזנות.

עין הנצי"ב

של המשפחה, של חברים ושל עוד הרבה אנשים טובים. ורד נולדה וגדלה בקיבוץ עין הנצי"ב. המוסיקה, הנגינה והשירה היו חלק בלתי נפרד מחייה. ורד למדה מוסיקה במשך שנים, שרה בקול עדין ומדויק, הפליאה לנגן במגוון כלים בכל הזדמנות, ונהנתה לנגן לעצמה, ובמיוחד לאחרים.

ורד נהרזה בחול המועד סוכות, י"ח בתשרי תשע"ח, 8 באוקטובר 2017, בהתפכות הג'יפ שבו נסעה בדרכה לרכס האנאפורנה בנפאל, והיא בת 26.

המפגשים במרכז "ניגונים" והפעילות בו מוקדשים לזכרה של ורד, וזו הדרך שלנו להמשיך את המנגינה המיוחדת שלה בעולם.

סיגל (אבישר) זילברצויג

כולנו זקוקים לחסד בקולה ובנגינתה של ורד אבישר ז"ל. ורד הקליטה את השיר בעזרת הפלאפון, כשהיא מנגנת על הפסנתר שלה ושרה. את ההקלטה היא שלחה לחברה שהייתה זקוקה לעידוד. לאחר מותה גילינו עוד כ-20 שירים שהקליטה בשנה האחרונה לחייה. כזו הייתה דרכה, ליצור בפשטות, להתחבר, ולתת מהטוב שבה לאחרים.

למעוניינים להיות שותפים איתנו בהמשך הפיתוח והיצירה ב"ניגונים", בתרומה, בהצעה לפעילויות או בכל דרך אחרת, נשמח לשמוע מכם. ניתן ליצור קשר: nigunim.m@gmail.com

המלצה לשיר

לביא

צלילים לנפש

מוסיקה לכל החיים

המוסיקה שאנו פוגשים כילדים, ולאחר מכן בהמשך החיים, במיוחד זו המקושרת לחוויות רגשיות משמעותיות, מלווה אותנו עד סוף חיינו. גם בזקנה, כשיכולים להיות קשיים בזיכרון, המוסיקה המשמעותית נשמרת. היא נצרכת ומאוחסנת עם "זיכרונות הליבה", וכשהיא מושמעת, היא מפעילה חלקים במוח. כששומעים מנגינה הקשורה לזיכרון מסוים, אפשר להרגיש כמעט באופן מוחשי את החוויה ואת הרגש המתלווה אליה, כאילו חוזרים במסע אל המקום ואל הזמן שבהם שמענו אותה לראשונה.

המפגש עם ותיקי הקיבוץ ב"לב לביא" מאפשר לחוות יחד רגעים של חיבור ושל התרגשות בזכות אותה מוסיקה משמעותית. באמצעות המוסיקה אנחנו עוסקים בחיבור לזמן ולמקום שבהם אנו נמצאים בהווה - בהתאם לעונות ולחגים על פי לוח השנה - אך גם נהנים מהעלאת זיכרונות אישיים מהעבר, ממקומות קרובים ורחוקים. לעתים תוך כדי האזנה לשיר עולה זיכרון, ומיד אתו נזכרים בעוד שירים ומנגינות. בשיעור יש מקום לשתף בזיכרונות, ולצרף את כל המשתתפים לרגע אחד אל מסע אישי מרגש.

חדוות הלמידה של הוותיקים לא נופלת מזו של התלמידים הצעירים. נוסף על ההאזנה למוסיקה אנחנו לומדים גם על המשמעות ועל הרקע של היצירות המושמעות בשיעור. מתוך עיון במילים ובמנגינות, בסיפור שמאחורי היצירה ובסיפור חייהם של יוצרים ומלחינים, אנו שואבים רעיונות והשראה. השיח בעקבות המוסיקה פותח מקום לחשיבה, ופותח גם את הלב. ההשראה מלווה את כולנו לעוד שבוע של מוסיקה, והצלילים ממשיכים להתנגן בתוכנו. אז אם תסתובבו כאן בשבילים, אולי תוכלו לשמוע מישהו מזמזם לו שיר קטן בדרך הביתה.

חרות שוורץ

המלצה לשיר

"יש לי ציפור קטנה בלב" בביצוע של יגאל בשן ז"ל הוא שיר מקסים שמתאר בעיניי את החיבור העמוק למוסיקה "יש לי בלב ציפור קטנה עם שתי גומות ומנגינה".

אם תסתובבו בשבילי קיבוץ לביא באחד הימים, הטו אונזכם, ובואו בעקבות הצלילים. ייתכן שתמצאו את עצמכם בשיעור מוסיקה. אפשר לומר שכאן כולם לומדים מוסיקה - מהתינוקיה של "בית לילך" ועד קבוצת הוותיקים ב"לב לביא".

נעים להכיר

לפני כשנה וחצי הצטרפתי עם משפחתי לקיבוץ לביא. התחלנו בתהליך קליטה לחברות, ומצאנו את עצמנו משתלבים בפעילויות המגוונות שיש בקיבוץ. לעתים אנחנו מצטרפים כמשתתפים, ולעתים אף זוכים להוביל פעילות בעצמנו. כך נולדו שיעורי המוסיקה. במקצועי אני תרפיסטית במוסיקה, ועוסקת בטיפול רגשי באמצעות המוסיקה. אני מטפלת בפעוטות ובילדים על הספקטרום האוטיסטי במסגרות החינוך, מלווה אותם ואת הוריהם, ומסייעת בהתמודדות עם המצבים המורכבים שהם חווים. בכוחה של המוסיקה ליצור ולאפשר חיבור, להשפיע על המצב הרגשי, ולקדם התפתחות של ילדים ומבוגרים כאחד.

צלילים ראשונים

כיום ידוע ומוכח, שעובר ברחם אמו, עוד לפני הלידה, כבר מגיב לצלילים ולמנגינות הסובבים אותו. ברור לנו גם, שמוסיקה מותאמת עשויה לסייע לתינוקות לפעול ולהתעורר, וגם לנוח ולהירגע. המטפלים, ההורים ובני המשפחה חושפים את בני הגיל הרך למוסיקה באופן ספונטני וטבעי, ושיעורי המוסיקה הם תוספת והעשרה - הם מאפשרים לדייק ולכוון את המענה המוסיקלי בהתאם לשלב ההתפתחותי של כל קבוצה, מגיל שלושה חודשים ועד גיל שלוש. בשיעורים ניתנת לילדים אפשרות להתבטא ולהביע את עצמם באמצעות המוסיקה, לשיר ולנגן במגוון כלים. התינוקות והפעוטות מפעילים את כלי הנגינה באופן עצמאי, והם מגלים בנגינה עולם של משחק ושל הנאה. האזנה למוסיקה ותנועה לצליליה מאפשרת גם ללמוד מושגים וידע עולם.

דרך המוסיקה מתאפשרת תקשורת ישירה וטבעית עם הילדים. בהתחלה ב"שיחות" של צלילים ושל הברות עם התינוקות, וגילוי של מילים ראשונות דרך שירה משותפת עם הפעוטות. בהמשך מתפתחות עם הילדים שיחות מרתקות בעקבות שירים. בשיחות אלה הם מאפשרים לנו הצצה לעולם הפנימי העשיר שלהם ולדרך החשיבה היצירתית והייחודית שלהם. שיעור שמתחיל בהאזנה לילדים, וממשיך במפגש מוסיקלי, הוא תמיד מרתק, מסקרן ומלא חיים.

הגשמתו של חלום מוסיקלי

גדלתי בבית שהמוסיקה הייתה חלק בלתי נפרד ממנו. תקליטי מוסיקה מגוונים משירי ארץ ישראל, מוסיקת עולם ומוסיקה קלאסית היו מתנגנים דרך קבע בסלון ביתנו הקטן. הוריי ז"ל היו נוסעים לקונצרטים בעיר הגדולה, ואמי שרה במקהלת החברים בסעד, וניהלה אותה לאורך שנים. החוויה המוסיקלית המשמעותית ביותר בעבורי הייתה השירה המשפחתית סביב שולחן השבת, ובמיוחד בסעודה שלישית. אבי היה שליח ציבור לאורך שנים בקהילתנו, ולצדדי, עקב מותו הפתאומי בגיל צעיר מצאתי את עצמי נכנס לנעליו הגדולות כשליח ציבור בקהילה לאורך השנה, ובמיוחד בימים הנוראים. בחלוף 25 שנה, כשנדמה היה לי שהציבור לא מודע לכובד המשימה ולגודל האחריות של שליח הציבור בימים הנוראים, החל לקנן בי הרצון לחשוף את הסיפור של שליחות הציבור המחייבת והמאתגרת. אט אט הרעיון הבשיל, ולפני שלוש שנים, באלול תשע"ז, העליתי לראשונה את המפגש/ מופע "מאחורי הקלעים של שליח ציבור בימים נוראים" יחד עם שותפי למסע הזה, המוסיקאי רועי גולן, גם הוא חבר סעד. מקובלני ש"אין הנחתום מעיד על עיסותו", ולכן מובאות כאן חוויותיהם של ארבעה חברים שחוו אתנו את החוויה המיוחדת הזאת במפגש הבכורה בשדה אליהו, ובמפגשים שאחריו, בטירת צבי, במשואות יצחק ובקבוצת יבנה.

נחום לנדאו

"זכינו לארח בקהילתנו למופע ייחודי את נחום לנדאו, שליח ציבור ותיק בקיבוץ סעד, לקראת ימי הרחמים. המפגש, שמשלב קטעי תפילה ושירה עם סיפורים אישיים ודברי חכמה, הצליח לרגש ציבור רחב בגילים מגוונים, ולתרום תרומה משמעותית להכנת הקהילה לתפילות ראש השנה ויום הכיפורים.

חשתי כי מעבר לאיכות הקולית ולידע הרב של נחום, עיקר העבודה הייתה בחינת 'עבודה שבלב', שהיא עיקרו של יום.

המופע התנהל בחיבור הקהל לשירים מסורתיים וחדשים, בחן רב ובנעימות גדולה.

מומלץ מאוד!"

הרב אורי ליפשיץ, טירת צבי

"גם אני זכיתי לשמוע את נחום לנדאו בהופעה שלו במשואות יצחק.

כאחד שעובר כל שנה בימים נוראים לפני התיבה, התחברתי והתרגשתי עד מאוד מההופעה של נחום. החיבור שבין הניגון, השליחות והממד הנפשי של בעל התפילה הוא דבר מיוחד שהציבור פחות מכיר, ובשגרת התפילות הוא פחות מודע אליו.

נחום הצליח בעדינות, ברגישות ובאופן פשוט ונגיש להביא את חוויית בעל התפילה אל הציבור.

החיבור המוסיקלי שאותו נחום מביא עוזר להתחבר לתפילות הימים הנוראים וחוץ מזה... קול חם ונעים, מוסיקה טובה והרבה רוח שעושה טוב לכולם."

יצחק קרליבך, משואות יצחק

המלצה לשיר

'מאחורי הקלעים של שליח ציבור בימים נוראים' ערב בקיבוץ טירת צבי

שדה אליהו

נחזיר ת'חונזיר - להקת נוער שדה אליהו ושות'

השני מלחין, יש שירים שכולם מלחינים ביחד, ויש שירים שאחד מאתנו גם כותב וגם מלחין. אנחנו משתדלים לתת לכל חברי ההרכב מקום להביע את עצמם ואת מחשבותיהם. מכיוון שאנו כותבים על דברים שמפריעים, מעניינים, מצייקים או סתם מצחיקים אותנו בקיבוץ, לכל שיר שלנו יש סיפור או משמעות מאחוריו. ועכשיו היינו צריכים למצוא דרך להעביר אותם לאנשים אחרים, אז התחלנו לארגן הופעות ברחבי העמק, ונוסף על כך, התחלנו להקליט את השירים. קיבלנו כרטיס קול ומחשב ישן מחברי קיבוץ, ועם הציוד של חדר ההגברה פתחנו את אולפן ההקלטות העצמאי הראשון בקיבוץ, שהוא מאה אחוז תוצרת שדה אליהו! המטרה הבאה שלנו היא להוציא אלבום משלנו.

לסיום השנה הופענו בחונזיר בהופעת שקיעה. ההופעה הייתה בעצם סיכום של השנה המדהימה הזאת שבאה אל סופה, שנה שבמהלכה פעלנו, התקדמנו, הקלטנו, הסברנו, והכי חשוב - ניגנו ביחד ועשינו כיף. בסוף ההופעה ינון אמר שאולי בעצם השינוי שעשו בחונזיר הוא כן טוב, ולא כל כך נורא, ושלפעמים אנחנו הקיבוצניקים סתם מחפשים סיבה להתלונן ולקטר, ובעצם השינוי שקרה בחונזיר הוא מה שהוליד את "נחזיר ת'חונזיר". הוא גם אמר שחשוב לזכור שתמיד צריך לתת חופש לרעיונות שלנו, לא לפחד לחלום בגדול, ולא לפחד להביע את עצמנו ואת מי שאנחנו.

תמר שורק ופריאל ללוש

המלצה לשיר

נחזיר ת'חונזיר, שיר בלוז שחובר לכבוד ל"ג בעומר (חג המשק) וממנו התפתח הרעיון לחבר בין הדלתא של המיססיסיפי לדלתא של החונזיר, ובין ממפיס לשדה אליהו. שם נולדה הלהקה.

החינוך המוסיקלי בשדה אליהו נוכח ומשמעותי כמסורת רבת שנים - ותיקינו התחילו אותה, ובריג'יט מילוא ממשיכה אותה במסורות כבר עשרות שנים. בית המוסיקה, הפתוח לשימוש כולם, ניצב במרכז הקיבוץ - כאמירה חינוכית. היום בחרנו להפנות את הזרקור דווקא לתופעה חדשה בקיבוץ, של נוער יוצר מוסיקה - תופעה שבאה מהנוער, מתקיימת וצומחת בפלטפורמות הדיגיטליות, וגם אם היא חורגת מהמסורת, בעינינו היא חשובה, מקסימה ומשמחת.

נחזיר ת'חונזיר | להקת נוער שדה אליהו ושות' - פריאל ללוש

בל"ג בעומר האחרון ישבנו במדורה של התיכון, ופתאום ינון התחיל לנגן רצף אקורדים של בלוז, ושר עליהם כמה מילים שהוא אלתר במקום (כיאה לבלוז) על החונזיר, ומיד כולם הצטרפו, והתחילו לאלתר בתים משלהם על החונזיר ועל העוול הגדול שנעשה לו. היה לנו כל כך כיף, שהחלטנו להקליט את זה בטלפון. עשינו קצת חזרות, ובנינו בתים ופזמון, וזו הייתה בעצם הקלטת השיר הראשון של "נחזיר ת'חונזיר". להקת "נחזיר ת'חונזיר" היא להקת בלוז מחאתית קיבוצית לא מופרטת.

לאחר שכבר היה לנו שיר אחד, התחלנו לחלום כמו תיכוניסטים טובים על כך שתהיה לנו להקה, שנכתוב שירים, נקליט אותם, נופיע אתם, ואולי אפילו נוציא אלבום משלנו... בהתחלה היינו צריכים לחשוב איזו מין להקה תהיה לנו? מה ננגן? איזו אמירה תהיה לנו? חשבנו שאנחנו צריכים לעשות משהו שמחובר אלינו ולמקום שאנחנו חיים בו, משהו שיהיה אותנטי, אבל עם איזושהי אמירה. לכן החלטנו ללכת על להקת בלוז, כי בלוז הוא אחלה של מוסיקה; שתהיה מחאתית, כמו קיבוצניקים טובים תמיד יש לנו על מה להתלונן ומה לומר; קיבוצית, כמו שאמרנו, אנחנו קיבוצניקים; לא מופרטת! כי אם תהיה הפרטה, לא יהיה לנו את התופים של החדר מוסיקה... לאחר שהבנו מה אנחנו רוצים - התחלנו לפעול: כתבנו שירים, הלחנו אותם, נפגשנו כדי לנגן, ודיברנו על דברים שמפריעים לנו בקיבוץ כדי שנוכל לכתוב עליהם שירים. ב"נחזיר ת'חונזיר" אין כותב ומלחין קבוע - יש שירים שאחד כותב

יהודה נוימן ז"ל

נולד: ט"ו בניסן תרפ"ח 4.4.1928
נפטר: כ' במנחם אב תשע"ט 21.8.2019
עין צורים

"כי באדם אאמין" חרט אבא על דלת ביתו הפתוחה לכל אדם.

שורשיו היו נטועים בכפר סבא, בגוש עציון ובעין צורים, ובניין חייו היה תקומת ישראל, אשר לה התמסר רוב זמנו.

הברית שכרת עם הספר, שהיה לו לְרַעַ ושממנו דלה והשקה הרים, השאירה לנו שפע, והיא תמשיך לפעום בתוכנו.

אבא נולד במושבה כפר סבא לאברהם יצחק ולאסתר ציפורה פייגה (למשפחת ספיר). לימים התחתן סבא בשנית עם בלומה, אשר גידלה את אבינו, והייתה לו לאם. בהמשך זכה אבינו לאחות חנה ז"ל, שהייתה לו לחברה ולבת משפחה כאחד.

בנעוריו למד אבא בשיבת לומז'ה בפתח תקווה, ושם הכיר את הרב שך, והוא אף למד אתו בחברותא. כשהתבגר, הצטרף לגרעין של 'בני עקיבא', ונשלח להכשרה בטירת צבי. בשנת תש"ז (1946) הגיע עם חברי הגרעין להרי גוש עציון.

אבא היה ממקימי עין צורים בגוש ומלוחמיו, ועם נפילת כפר עציון היה בין הנופלים בשבי הירדני למשך תשעה חודשים. באייר תש"ט חזר אבא עם חבריו להקים את עין צורים בבקעת שפיר. אומנם חייו היו בעין צורים, אך לבו נשאר חרוט בגוש...

לימים נישא לאמנו זהבה ז"ל, ובעין צורים הם הקימו את ביתם. לאחר מלחמת ששת הימים והשיבה לגוש עציון נרתם אבא לסייע לבני כפר עציון בייסוד ביתם מחדש. הוא ראה בכך תשלום חוב לאבות שנפלו בקרב, ושבזמנו הדריכו אותו ואת חבריו בהקמת הקיבוץ.

לימים סייע גם בהקמתו של קיבוץ ראש צורים בגוש, ובייסודו של ישיבת הר עציון באלון שבות.

אבא היה ממייסדי מרכז 'הרצוג' ללימודי יהדות וארץ ישראל בעין צורים, ושם עבד עד ימיו האחרונים. הוא היה איש אדמה, שעבד במגוון גידולי השדה בקיבוץ. תורה ועבודה היו לו לא רק כסיסמה, אלא משנת חייו הלכה למעשה. את חייו הקדיש ללמידה ולהעברת המורשת וההיסטוריה, שהוא חי אותה באופן מוחשי. אבא היה גאה בכך שמדי שבת ובמהלך כל השבוע הוא אירח בביתו קבוצות אורחים וחיילים. כך העביר את סיפורו האישי השזור בתקומת מדינת ישראל לדורות הבאים.

יהי זכרו ברוך.

אשר אלדובי ז"ל

נולד: י"ט בכסלו תרצ"ו 15.12.1935
נפטר: כ"ט בסיוון תשע"ט 2.7.2019
לביא

אשר ז"ל נולד בי"ט בכסלו תרצ"ו (1935). הוריו, אפרים ועליזה אלדובי, אנשי תורה ועבודה שעלו ארצה מפולין, היו מחלוצי תעשיית הברזל בארץ. וכמדומה, משהו מחוזקו של הברזל נוצק באישיותו של אשר, יחד עם חלוציות וציונות יוקדת, אהבה עזה לארץ, חזון ויכולת ראייה למרחק, כושר מנהיגות וניהול ואהבת חכמה ודעת.

אשר התחנך בירושלים בבית הספר 'מעלה', היה פעיל ומרכז בתנועת 'הצופים' הדתיים, וב-1954 הגיע כנחלאי ללביא עם גרעין "הצור".

אשר למד כלכלה וסטטיסטיקה באוניברסיטה העברית, שם הכיר את מרים, והקים עמה בית לתפארת. תחילה יצאו לשליחות ציונית בדרום אפריקה, שם באו לידי ביטוי כושר מנהיגות ויכולתו החינוכית. עשרות משפחות שעלו משם ארצה זוקפות זאת עד היום לפעילותו החינוכית והציונית הנלהבת של אשר.

מיד לאחר מלחמת ששת הימים שבה המשפחה ללביא, ואשר מיד נרתם למשימות חינוכיות וכלכליות מגוונות במשק. הוא הדריך את הצעירים, הרביץ אהבת הארץ בקבוצות של אולפני עולים, ובו בזמן מילא גם מגוון תפקידים ציבוריים מרכזיים: גזברות, ריכוז משק, ניהול הנגרייה, ניהול החממה הטכנולוגית ב'צמח' ועוד. הלהט הציוני שלו בא לידי ביטוי בפעילותו במישור לאומי רחב יותר - הוא פעל רבות להקמת קיבוץ בית רימון, סייע מקרוב לראש צורים ולמעלה גלבוץ, והקים בלביא את ענף הבקר במטרה לשמור על אדמות הלאום.

לא רק איש עבודה היה, אלא גם אוהב דעת, רחב אופקים ואיש ספר. חיבה יתרה הייתה לו לתנ"ך, ובמיוחד לפרקי ההתנחלות ולנביאים ראשונים. אהבתו העזה לארץ ישראל הביאה אותו, בלי גזמה, להכיר לפרטי פרטים כל יישוב בארץ, כל משעול, כל הר, כל מעיין או חורבה במקום נידח. מתוך אהבה זו, עם פרישתו לגמלאות הוא בחר להוסיף לעצמו תואר בלימודי ארץ ישראל, והתעקש לחפור במו ידיו ממש את הארץ ולגלות את עתיקותיה, שכם אל שכם עם צעירים בגיל נכדיו.

אך אהבתו הגדולה הייתה למשפחתו הענפה שהקים יחד עם מרים. בחכמת אב ומחנך ידע לטוות קשר חם ואוהב עם הילדים, עם הנכדים ועם הנינים, והם מצדם אהבו אותו אהבת נפש, כפשוטו, בקשר מופלא ונדיר.

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

אברהם רפאל ארן ז"ל

נולד: ז' בחשוון תרפ"ט 21.10.1928
נפטר: ט"ו באלול תשע"ט 15.09.2019
שדה אליהו

אבא,

בשיחותינו הרבות בשנה האחרונה סיפרת לי על עולמך העמוק. סיפרת לי על עלייתך הראשונה לארץ, על הבחור החולם והאידיאליסט שהיית, ועל מלחמת השחרור. סיפרת על חזרתך לצרפת אחרי המלחמה, איך פגשת שם את אמא מחדש, והבנת שגורלך נקשר בגורלה.

מיעטת לספר על השנים הראשונות של המשפחה, אבל אני חשבת על זה הרבה - כמה אמיצים הייתם אתה ואמא. שני ילדים בני 18-20 שעזבתם עולם שלם אל עבר הלא נודע.

ולא רק שם היית אמיץ - הגעת לשדה אליהו, והכנסת לבית הכנסת מנגינות ותפילות, גם כשלא כולם תמכו בך. היית מנהיג אמתי. ידעת שזה מה שצריך להיות, והתעקשת על האמת שלך, עד שהצלחת. היום בית הכנסת של שדה אליהו שר בקול רם ובגאון את המנגינות שהכנסת. כשאני שומעת אותן, אני שומעת אותך, את האמת ואת הכנות ששילבת בתפילותיך.

היית אמיץ גם כשהלכת לעבוד בבית הספר, ובתקופה שבה אף אחד לא ידע מה עושים עם ילדים שלא עומדים בציפיות, אתה מצאת אותם, והענקת להם פינה חמה. כך היית הראשון בשנת 1982 להביא מחשבים לעולם החינוך הקיבוצי, כשהבנת את הפוטנציאל הגלום בטכנולוגיה.

אבל הגדולה שלך הייתה שלמרות הפחדה הקשה מהשליחות בבית הספר, בחרת בטוב - פנית לחברי משק, והצעת להם ללמוד אתך גמרא, וכך הגדלת תורה יום יום ושעה שעה.

אבא שלי, היית נערץ עליי. היית מנהיג שקט, אישיותך הייתה, ותמיד תהיה לי לעמוד עגן ואש. קטונתי ממך, חכמתך תחסר לי מאוד.

אתה ואמא, שני אודים מוצלים מאש, הקמתם יחד משפחה ענקית של שישה ילדים, עשרות נכדים ואינספור נינים. בחכמתכם נתתם לשונות שלנו לפרוץ החוצה, ועם כל המשברים ידענו לצמוח יחד, ותפקדנו כמשפחה. על כך גאוותך וגאוותה של אמא.

החודשים האחרונים היו לך למעמסה. לא היה לך קל להיות תלוי כל כך, ובייחוד כשאיבדת את היכולת ללמוד, ונפשך לא ידעה מנוח. אני מקווה שעשינו מספיק כדי להקל עליך.

אני נפרדת ממך בכאב.

תהא נפשך צרורה בצרור החיים.

תרזה פרנקל (אורן), בתך

ציפורה שיפמן ז"ל

נולדה: כ"ח באדר תרפ"ב 26.2.1922
נפטרה: כ"ט באלול תשע"ט 29.9.2019
שדה אליהו

סבתא יקרה ואהובה שלי!

אני מנסה לחשוב איך היו נראים חיי אם לא הייתה לי סבתא כזאת... מעולם לא היית הסבתא רק שלנו. היית הסבתא של כולם. הסבתא של הקיבוץ!

בזיכרון הילדות שלי אני רואה אותך מרחוק "שועטת" לכיוון כלשהו עם הקלנועית הגדולה והרעשנית שלך, בגשם ובחום, והארגז שמאחור מלא בדברים טובים "בשביל מישור". שיהיה. סבתא, אָת הגאווה בלהיות נכדך אי אפשר לתאר. תמיד הרגשתי שבזכותך יש לי עוד כמה "נקודות", כי אין מישהו שלא הכיר אותך, קיבל את עזרתך, או נהנה מטוב לבך - גלויה עם ברכה, אלבום מיוחד שיצרת, חבילה שיש בה פינוקים, סנדלים או נעליים שנפרמו וששלחת לסנדלר בבית שאן ועוד... הרגשת כמו הסבתא של כולם. וכל זה - בזמן שיש לך משפחה שגדלה ומתרחבת בקצב מהיר מאוד, ואותה, את לרגע אחד לא שוכחת.

המשפט "תלך לסבתא" נאמר אצלנו כפתרון כמעט לכל דבר, ותמיד כשנכנסתי לביתך, גם בלי התראה מוקדמת, פתרת לי את הבעיה תוך ניהול שיחה. הבקיאות והידע שלך הובילו תמיד לשיחות מעניינות.

היית היסטוריה מהלכת. קיבלת על עצמך, כמפעל חיים ממש, את מלאכת התייעוד. לא היה מצב לתפוס רגע שאותו לא תיעדת - אבן פינה חדשה מונחת בקיבוץ, נכד שלך שעולה לכיתה א' או אפילו קשת נדירה, שהגיחה לרגע מעל הרי הגלעד. פעמים רבות ניסיתי לחשוב איך הייתה נראית ההיסטוריה של הקיבוץ ושל המשפחה שלנו - לולא היית מתעדת אותה יום יום במהלך חיינו.

כמה סימבולי, שבחרת להיפרד מאתנו כמה שעות לפני כניסת השנה החדשה. חגגנו לזכרך, ושמרנו על שמחת החיים שלנו ועל האופטימיות התמידית - למרות האבל הכבד שנפל עלינו.

לא סוד הוא שעברת תקופת ילדות לא פשוטה, ובכל זאת הצלחת, יחד עם סבא שלמה האהוב, להקים משפחה לתפארת, שהיא התשובה לאלה שניסו להשמיד אותנו לפני למעלה משמונים שנה. בזכותך ובזכות כוח הסבל הבלתי נגמר שלך אני גאה לעמוד יחד עם כל בני משפחתי, ולהיפרד ממך לעולמים.

נוחי בשלום סבתא, אנחנו אוהבים אותך!

נכדך, אלקנה

רבקה אליפז ז"ל

נולדה: כ"ב בטבת תרפ"ט 9291.1.4
נפטרה: ו' בחשוון תש"פ 9102.11.4
משואות יצחק

אמא יקרה שלנו, נולדת בהונגריה למשפחה חרדית, ולקראת סוף המלחמה הובלת ביחד עם הוריך, שמואל וציפורה, ועם אחיך נתן למחנה ההשמדה אושוויץ. שם, אל מול מנגלה, ראית אותם צועדים אל עבר מותם.

בגיל 16, בסוף המלחמה הארורה הגעת חולה לאדמת שוודיה. שם התחלת לחיות מחדש, ומעולם לא שכחת להם זאת.

היה קשה לחזור לאמונה אחרי הזוועות והייסורים, אך דבר אחד עמד לנגד עיניך, וקבע את המשך חייך: אסור לתת להיטלר לנצח! וכשבאו שליחי הבח"ד, ביניהם רוחמה חיות הזכורה לטוב, לא התלבטת יותר מדיי. כשנה לפני קום המדינה עלית על הספינה "אולואה" ("חיים ארלוזורוב"), עזבת את החיים הטובים, ויצאת שוב לדרך החתחתים במטרה הקדושה להגיע לארץ ישראל, ולבנות בה חיים חדשים. עברת מכשולים רבים בדרך, ובהם המפגש עם שערי חוף חיפה הנעולים, והעובדה שהבריטים מנעו את כניסתכם לארץ והגלו אתכם לקפריסין. בשהותך שם כבר שמעת על הקמת ארץ ישראל, ומיד כשנפתחו השערים, הגעת סוף סוף לארץ ישראל!

אכן, אמאל'ה, הגשמת את חלומך!!!

למרות הדברים הקשים שעברת הדרכים הובילו אותך לכאן, לארץ ישראל. היית בין מקימי קיבוץ שלוחות, ושם, על עגלת החציר ובין הפרות, פרחת האהבה בינך ובין אבא שלנו, אהבת חייך. לאחר כמה שנים עברתם למשוואות יצחק, ושם המשכתם את חייכם.

בכוחותיך העצומים מצאת את הדרכים לבנות את ביתך ביחד עם אבא, להקים משפחה, ולדעת לשמוח בכל מה שאת עושה. במשך השנים, בכל המפגשים המשפחתיים שלנו, חזרת והדגשת כמה את גאה בנו ומאושרת, ואמרת שזה החוב שלך לאלה שלא שרדו, ושזה הניצחון שלך!

"הפכת מספדי למחול לי פיתחת שקי ותאזרני שמחה"
(תהילים ל')

החזרת את נשמתך לבורא בדיוק באותו התאריך שבו נפרדנו מאבא, אלי אליפז ז"ל, עדות לקשר ולאהבה שהיו ביניכם. נזכור ונזכיר גם את בני המשפחה שלך ושל אבא, שנספו בשואה הנוראה.

יהי זכרך ברוך.

המשפחה (מתוך ההספד)

לאה קארו (רוזנשיין) ז"ל

נולדה: ח' בכסלו תרצ"ג 7.12.1932
נפטרה: י"ז בתשרי תש"פ 16.10.2019
סעד

לאה הייתה קודם כל אישה, אם וסבתא, אך היא שיחקה תפקיד חשוב גם בהיסטוריה של סעד, והשפיעה על אנשים רבים כל-כך.

החל משנות השישים של המאה הקודמת, למשך שנים רבות, קלט הקיבוץ בכל שנה קבוצות מחו"ל. קלט, חיבק ואימץ. חלקם באו במסגרת המכון למדריכי חו"ל; אחרים בתכנית 'ק"ץ בקיבוץ' ועוד רבים במסגרת הכשרה של 'בני עקיבא' ובמסגרת התכנית 'נתיב' של USY (United Synagogue Youth). הצעירות והצעירים שהגיעו לסעד נשאבו לתוך חיי הקיבוץ והקהילה, ואומצו לחיקן של משפחות החברים. היו מקומות עבודה שממש הסתמכו על עבודתם של הצעירים והצעירות, שהגיעו מ"עולם אחר" ו"עברו הסבה": למדו להחזיק קלשון, או להניח צינור השקיה; לצחצח נעלי פעוטים, או לשטוף סירים גדולים. היו אלה שנים בלי טלפון ביתי, ואף לא חיוג טלפוני ישיר לארה"ב, ועל אינטרנט אין מה לדבר... הקשר עם המשפחות בחו"ל היה באמצעות מכתבים בלבד, והניתוק מהבית היה מוחלט וקשה.

גם אני הייתי בין אותם צעירים. לאה הייתה המדריכה של כולנו. היא קיבלה את כל הצעירים והצעירות מחו"ל בזרועות פתוחות. בסביבה של דוברי "רק עברית" (כך נהגו בסעד באותן שנים) לאה דיברה בשפתנו. היא הבינה מאין באנו, והראתה לנו בדרכה השקטה והצנועה, שעם קצת מאמץ אפשר להתרגל לחיים כאן, ולמצוא כאן משמעות. לאה מילאה את תפקיד המדריכה במסירות וביעילות, ולא היה דבר שהיה מעבר ליכולתה. שנים רבות היא ליוותה אותנו, תמיד בחיך, תמיד באהבה. לא היה ניכר עליה כי התעייפה מכך. עד היום, בכל פעם שאני נפגשת עם אנשים שהגיעו מחו"ל לסעד במסגרת כזאת או אחרת, הם מזכירים את לאה קארו האגדית, לאה שהייתה לכולנו כאם וכאחות.

ולאיש שלצדה, יוסי, האהבה והמסירות שלך במשך כל השנים שלכם יחד, ועוד יותר בשנים שבהן הידרדר מצב בריאותה, הן מקור השראה לכל מי שראה זאת בעיניו. גידלתם יחדיו משפחה אוהבת ומסורה. הלואי שזיכרונות יפים מחייה הארוכים יביאו ולו מעט נחמה.

יהיה זכרה ברוך.

שרה פולק

שמחה שלקובסקי (צ'וק)

ז"ל

נולד: א' בכסלו תרצ"א 21.11.1930
נפטר: י"ג בכסלו תש"פ 11.12.2019
לביא

בערב חג ראשון של סוכות ביקרתי אצל שמחה, וראיתיו שוכב רגוע במיטה, נושם, אך ללא סימני הכרה. שאלתי: "דיבוננו של עולם, למה? מה הטעם?" ואז, בתפילת החג הראשון, באמירת ההלל, לפתע התרגשתי, ועיניי מלאו דמעות. פסוק שפגשתי כבר פעמים רבות האיר את עיניי לתובנה חדשה: "יקר בעיני ה' המוותה לחסידיו". רש"י מפרש את המילה יקר מלשון כבד - כביכול קשה לקב"ה להביא מוות על חסידיו. שמחה היה צדיק וחסיד, מהסוג שעצם מציאותו קישרה את העולם, ועל כן יקר וקשה היה בעיני השם לאסוף אליו את נשמתו.

שמחה היה איש של תורת חיים ואהבת חסד במלוא מובן המילה. כשאני פותח את תהילים קי"ט, נוהרים אליי מאליהם פסוקים שמאפיינים את הקשר של שמחה לתורה.

ש: " שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב."

מ: "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי." - מההשכמה ב-4:00 בבוקר ועד הלילה, ממש בכל רגע פנוי מעבודה, שמחה עם משנה או עם גמרא בידו.

ח: "חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצוותיך." - שמחה הקפיד על קיום מצוות מתוך יראת שמים עמוקה ואמתית, והוא לא ויתר על שום פרט.

ה: " הביני ואצרה תורתך, ואשמרנה בכל לבי."

שמחה, למדנו יחד בשיעור היומי למעלה משלושים שנה. אתה היית 'אבן הפינה' של בית המדרש שלנו, מלא וגדוש בתורה ובמעשים טובים. שנים רבות ריכזת את ועדת הצדקה, והיית כתובת לאנשים קשי יום ושבורי לב מכל הסביבה. הייתה כך גם שמחת חיים פשוטה ולבבית, חוש הומור בריא ואהבה גדולה לנכדים ולנינים, ממשבבחינת "אורזרוע לצדיק ולישרי לב שמחה". היית תמיד ראש וראשון לכל דבר שבקדושה. בית הכנסת ובית המדרש היו ביתך השני (אם לא הראשון). קורא בתורה ובמגילה בדיוקנות, והכול בנועם, בחן ובענווה. כמה מתאים לך, שמחה, שגם ביומך האחרון, שבו השבת את נשמתך לבורא, זכית בעזרת פרסי, יבדל"א, להניח תפילין ולשמוע קריאת שמע של שחרית.

תהא נשמתך צרורה בצרור החיים.

הרב יהודה גלעד, (מתוך ההספד)

מרים שוולב ז"ל

נולדה: ח' בסיוון תרפ"ג 23.05.1923
נפטרה: ז' בכסלו תש"פ 05.12.2019
קבוצת יבנה

הפרידה ממרים, ותיקת הדיירים בבית סביון, איננה רק פרידה מחברה מסורה, מאישה טובה ואהובה, אלא גם פרידה נמשכת מדור המייסדים. למעלה מ-14 שנה שהתה מרים בתוכנו בדיוור מוגן, שנים ארוכות של שקט, של צנעה שכל-כך אפיינה אותה, של עין טובה. ממעטת לדבר, אך אהבת חברה, תמיד מחייכת למראה ילד קטן, מוקסמת מקבלת השבת שעורכים ילדי הגנון לדיירי בית סביון, נהנית מהאזנה למוסיקה, שמחה מאוד בביקורים התכופים של ילדיה, של נכדיה ושל ניניה.

בת 18 הגיעה מרים לרודגס, להגשים את הערכים שהיא גדלה עליהם בבית הוריה, יעקב וחיה קוי. בית השולח את ילדיו הקטנים ללמוד בתלמוד תורה, ובשנות הנעורים הם משלימים את השכלתם בלימוד מקצוע. בית ציוני, הגאה בילדיו, חניכי תנועת הנוער 'השומר הדתי'. בבית המלאכה של אביה למדה מרים תפירה וחייטות.

כשהבינו הוריה שהתגובה הנכונה לעליית הנאצים לשלטון היא עלייה לארץ ישראל, נשלחה מרים בת ה-15 לגרמניה, למחנה להכשרת ילדים לעלייה לארץ. בת 16 הגיעה לכפר הנוער הדתי, ונקלטה בקלות בזכות הרגלי העבודה שלה, הכשרתה המקצועית, ידיעת השפה העברית וידיעותיה התורניות.

מאוחר יותר הגיעה מרים לרודגס, ושם פרחת אהבת הנעורים שלה ושל אפר'ה, שם חוותה את מלוא משמעותה של החלוציות: רוח איתנה, דיבור נשגב ומרומם, מגורים באוהל, דלות באוכל, ועל הכול מעיב הריחוק מההורים וחוסר הידע על הקורה שם בבית. המעבר ליבנה היטיב עמה. עם נישואיה לאפר'ה עבר הזוג הצעיר לבית ממשי, בית קש, ולדברי מרים: "ביבנה הייתה רוחה ושמחת יצירה."

הזמנים היו קשים מנשוא בעת נפילתו של הבן אבישי במלחמת יום הכיפורים ובעת פטירתה של הבת דליה. שעות ארוכות ישבו מרים ואפר'ה אחד ליד השני, האוהבים והנעמים, אווזים האחת ביד בעלה, מלטפים ומביטים. שנים רבות שזכו הבנים, חיים ושורי, לכבד את הוריהם, ולהחזיר להם מאהבתם.

משפחת שוולב היקרה, תודה על רגעי חסד של שיחות עם החברים ושל שירה בשבתות. תחסרו לנו.

מרים היקרה, לכי לשלום, והמליצי טוב עלינו ועל כל בית ישראל.

שוש זלקינד (מתוך ההספד)

אלי כהן ז"ל

נולד: ב' בסיוון תר"צ 0391.5.13
נפטר: י"ח בכסלו תש"פ 91.21.61
עין הנצי"ב

אבא נולד בהולנד ב-1930, תר"צ, להוריו חיים שלמה ויוז'נה. בן שלישי מתוך שישה ילדים, בלונדיני עם עיניים כחולות.

כשהנאצים נכנסו להולנד, דאגה המחותרת ההולנדית למקומות מסתור לכל בני המשפחה. למחרת בר המצווה שלו, הועבר אבא למשפחת איכרים בדרום הולנד. שם הוא למד לעבוד ברפת, בשדה ובעוד ענפים בחקלאות. הודות למשפחה המסורה שדאגה לו ימי המלחמה עברו על אבא די בטוב.

בתום המלחמה הסתובב סבא, חיים שלמה, ברחבי הולנד, ואסף את כל ששת ילדיו. תקופה קצרה חיו כל בני המשפחה ביחד, אך זה גרם לקשיים בגלל הנתק הממושך ובליל הניבים שבו הם דיברו.

אבא עבר להכשרה של הבח"ד, ומשם החברים עלו לארץ כקבוצה, והגיעו למקווה ישראל. אחרי "מקווה" הגיעה חבורת ההולנדים העליזה לעין הנצי"ב. קצת אחר כך הגיעו חברי ההכשרה הבלגים ממרקין.

אן נפגשו אבא ואמא, נישאו, והקימו משפחה לתפארת. חמישה ילדים, עשרים ושלושה נכדים ושלושים נינים. כן ירבו.

וכפי שאבא ואמא אומרים – זה ניצחונם על הנאצים.

במשך השנים אבא התמסר לעבודה ברפת ובלול, והיה ממקימי פלצי"ב, והקים את המחלבה. כשלצער ולצער כולם, נסגרה המחלבה, עבר אבא לעבוד במטבח ובמרכולית. אבא אהב כל עבודה שהוא עבד בה, והשקיע בה את כל נשמתו.

אבא לא היה איש של דיבורים, הוא היה איכר, כפי שלמד בהולנד. הוא לא כל כך אהב ללמוד, ובגלל המלחמה הוא גם לא הספיק. בשלב מסוים יצא לחצי שנת לימודים בשיבת "כרם ביבנה" מטעם הקבה"ד.

בשנותיו האחרונות, כשחלה, אמא טיפלה בו במסירות אין קץ. בשנה האחרונה אבא היה בנווה עינ"ב, וזכה לטיפול מכל הלב.

מסירותה ואהבתה של אמא לאבא ראויה להערצה ולחיקוי. לימדתם אותנו ואת ילדינו מהי משפחה.

יהי זכרו ברוך.

בתו, מרים פורייר

כתון קטי לוי ז"ל

נולדה: כ"ד בכסלו תרפ"ג 14.12.1922
נפטרה: ט"ז בכסלו תש"פ 13.12.2019
בארות יצחק

קטי,

בליל שבת, הלילה שבו כולנו אומרים את פסוקי "אשת חיל מי ימצא", אבדה לנו אשת חיל אמתית, אישה שאפשר להסתכל עליה, ולהבין את הפסוקים הללו כפשוטם. היית שונה ומיוחדת בנוף הקיבוצי. כשעליתם לארץ משנחאי, גרתם תקופה מסוימת בתל-אביב, אבל היה לך קשה לראות את חילול השבת שם, ובחרתם לגור בקהילה דתית, וכך הגעתם לפה. אני זוכר את הרושם הראשוני מההיכרות הראשונה שלנו, כשכבר היית כמעט בת שמונים. הדמות שמיד נזכרנו בה הייתה דמותה של תהילה בספורו של ש"י עגנון: "...צדקת הייתה, וחכמה הייתה, וחיננית הייתה, וענוותנית הייתה. אור עיניה חסד ורחמים, וקמטי פניה ברכה ושלוש... לא ניכר בה שמץ זקנות". כך ראינו אותך. כל מעשייך היו סביב התורה. היית אוצר של ידע, ויחד עם זאת, גם אוצר של ענווה. היית באה לשיעורים, ומקשיבה כמו כולן, אבל היה ניכר בך שאת כבר יודעת הרבה מהדברים שאני מלמד, ושיש לך גם מה להוסיף. קיבלת על עצמך את נושא טהרת המשפחה, ופעלת רבות בתחום זה: דאגת לשיפוץ המקווה, כדי שיהיה מכובד ומזמין, התנדבת להיות בלנית בכל שעה בלילה וארגנת ימי עיון. הייתה לך גם אהבה מיוחדת לטבע – נסעת לספור ציפורים ליד מעגן מיכאל בשביל החברה להגנת הטבע, והיית לוקחת את הילדים לטיול לפנות בוקר כדי לזהות את הציפורים לפי הציצוץ.

אהבת מאוד ללמוד תורה, והספרים בארון הספרים שלך מלאים בסימניות שמעידות על כך שהם לא סתם עמדו על המדפים. בעיקר הייתה נפשך קשורה לספריו של הבן איש חי ולספר 'ענף עץ אבות', של הרב עובדיה יוסף על פרקי אבות, שאותו סיימת עשרות פעמים. שניהם – כמובן – ילידי בגדד, כור מחצבתך.

בשנים האחרונות כאב לנו לראות איך נפשך דועכת לאט לאט, אבל נפעמנו ממסירות הנפש ומהאהבה הגדולה שהרעיתו עלייך בני משפחתך. עכשיו נפשך מתאחדת סוף סוף עם אלעזר בעלך ועם אורן נכדך, שכל-כך אהבת.

תהא נשמתך צרורה בצרור החיים.

הרב ירון בן דוד

עשהאל (עשי) פשחור ז"ל

נולד: ב' א' תמוז תש"ב 16.6.1942
נפטר: בכ"ב כסלו תש"פ 20.12.2019
עין הנצי"ב

בערב שבת פרשת וישב, החזיר אבי את נשמתו הטהורה אל בורא עולם. גיבור פרשת וישב הוא יוסף הצדיק העומד בנסיון הקשה מול אשת פוטיפר. יוסף מלמד אותנו מהי רוח וחוסן של נפש יהודי אל מול אתגרים והבלי העולם. מסביר רש"י את פלא כוחותיו בכך ש"נראתה לו ליוסף דמות דיוקנו של אביו".

"דיוקנו של אבא" – אבא עשי – אבי האהוב | את דמות דיוקנך עשהאל – עשה האל | דמות דיוקן – מלאך גבריאל | כשמך – עשהאל גבריאל | דיוקן אבי – מעשה ידי אומן – היוצר ובורא הכל | דמות היהודי, הישראלי, המכבי והגיבור | גבך- זקוף ואיתן, גופך חסון כאלונים | מעייך – מלאות באלוהים והיכלי הלב – קדושה בהם | וידך – רכה לתת שמיים, נבואה בצעדיך, אמת וצדק בכל פסיעה | ונשמתך – כנר ה' נשמת אדם, כנר החנוכה שבו האור הגנוז המובטח לצדיקים.

בדיוקנו של אבי – רואה אני את המטען והבניין המוסרי והאנושי לו זכינו. המצפן והתלם שסלל עבורנו ללכת בדרך הישר – להיות אביר דרכים, לסמן עתיד ומטרה שתכליתם תמיד יובילו למציאות שלמה וטובה יותר.

בדמות דיוקן אבי – הרעות, החסד ואהבת כל אדם! אבי הותיר חריטות של קווי אהבה וחמלה בכל לב, בעיניים טובות וסוכריות לכל דורש. הרחיב קירות ליבנו, לשתול פקעות של אהבה ושמחה ולהוסיף יופי וחכמה לעולם.

דיוקנו של אבי – דיוקן התקווה והאמונה בטוב, דיוקן התרבות והידע ופיתוח היכולת לחשוב וליצור בכל עת. דיוקן האהבה – לכל החי והצומח, לדגי הים והבריכות, לעופות ולכל הפורח.

דמות דיוקנו של אבי – קול השופר בו תקע בימים נוראים והרעיד קירות בלב ושמיים. קול תפילה ודמעה, זמירות והלל וצליל מפוחית.

תודה על דיוקן הבית, על עומק ושקט שבו. על ברכת הבנים ורבים שאימצתם ואספתם אל חום ביתנו. כאן בין הרי גלעד וגלבע, תיאסף אל אבותיך ואל האדמה שכה אהבת, וימתקן לך הרגבים ויחזירו לך באהבתך אליהם.

תנוח אבא טוב, ותודה לך על דיוקן בניין – אב שלם כמותך.

בתך, תרצה (מתוך ההספד)

קלמן שטרומר ז"ל

נולד: י"ב בסיוון תרפ"א 18.6.1921
נפטר: ל' בכסלו תש"פ 28.12.19
משואות יצחק

אבי היקר והאהוב פעל כל חייו בצדק – אהב את הבריות, דיבר מעט, ועשה הרבה. עבד את ה' בכל לבבו, הקפיד במצוות, והיה מבאי בית הכנסת שלוש פעמים ביום, כל עוד עמדו לו כוחותיו. אבא הקפיד ללמוד דף גמרא ופרשת שבוע. ידע הרבה, ומיעט להוכיח זאת.

אבא נולד בעיר לבוב שבפולין למשפחה ציונית-דתית. בשנה שבה פרצה מלחמת העולם השנייה, כאשר מאות אלפי יהודים גורשו מגרמניה, ושמנו פעמיהם למזרח, בית הוריו היה פתוח לחברי 'בני עקיבא' ו'השומר הדתי'. כשהבינו הוריו שאם הם רוצים להצילו, עליו להצטרף לאחת הקבוצות שעברה בביתם, הצטרף אבא לקבוצה, שלימים כינו אותה "נערי ורהפטיג". אחרי שנה של תלאות בדרכים לא דרכים, הוא הגיע לארץ ישראל, והשתלב בכפר הנוער 'כפר חסידים' – בתחילה הוא היה חניך, ואחר כך גם מדריך.

כאשר התארגנה הקבוצה של הגרעין הצ'כי להקים קיבוץ, אבא הצטרף אליה, ומכאן ואילך צעד עמם – מטירת צבי, דרך כפר הרא"ה ועד הקמת משואות בגוש עציון. יחד עם החברים הוא נפל בשבי הירדני, ויחד אתם הקים את משואות יצחק במיקום הנוכחי. אבא אהב את המשק, והיה מסור אליו בכל לבו ונפשו. הוא לא בחל בשום עבודה, ואמר שכל עבודה מכבדת את בעליה. אבא היה מתרגש עד דמעות מהצלחות המשק, וכאב את כישלונותיו, אך האמין שהכול בא מאת מי שאמר "והיה העולם".

אבא הלך לעולמו בגיל 98 שבע ימים. תחילתנו כמשפחה קטנה מאוד – אבא, אמא ובת. והיום אנו מונים כמעט ארבעים נפש! התקופה האחרונה הייתה קשה מאוד. אבא, בדרכו, השלים עם כל גזרה שנחתה עליו. עד ימיו האחרונים נותרו בפיו מילים בודדות, וכששאלתי לשלומו, ענה ב"טוב" רפה. מעולם לא שמעתי אותו מתלונן. כל כאב וכל צרה קיבל בדומייה. למדתי המון על יכולת התמודדות ועל נשיאת כאב בהשלמה. תודה גדולה לכל מי שטיפל בו במסירות אין קץ, בכבוד ובאהבה, ולרבים מחברי משואות שפקדו את בית הוריי לעתים מזומנות.

לך בשלום אבא יקר ואהוב. ינעמו לך רגבי אדמת משואות שכה אהבת.

בתך, חנה עמירם (מתוך ההספד)

**מדרשת
עין הנצי"ב**

**מדרשת
עין הנצי"ב**

הולכות לפני המחנה

חלוצת המדרשות בארץ

**לפרטים התקשרי ל:
050-2687999**

אביב, התחדשות

את, בוגרת שירות לאומי או צבאי – זה הזמן שלך!

אחרי שעשית כל כך הרבה, נתת כל כך הרבה, עכשיו הזמן למלא את הנפש והרוח. את מוזמנת לתוכנית "שבע שבתות תמימות", תוכנית של לימוד תורה מעמיק, וחווייה רוחנית, בין פסח לשבועות.

info@midrasha.co.il

קיבוצניקים? מגיע לכם יותר!

ביטוח חקלאי מזמינה אתכם לחסוך בעלויות החודשיות וליהנות מהטבות ותוספות ייחודיות השמורות לתושבי הקיבוץ!

ביטוח רכב פלאס

הפלוס של הקיבוץ, בביטוח הרכב הפרטי שלך

- + הוספת נהג צעיר בתקופת המלווה - חינם למשך 3 חודשים.
- + תוספת כיסוי נהג צעיר ל - 2 רכבים המבוטחים בביטוח חקלאי, בחיוב פרמיה אחת בלבד!
- + 5% הנחה על כל פוליסה חדשה נוספת, מקרבה ראשונה (עד שתי פוליסות רכב חדשות).
- + תביעה אחת בתקופה של שלוש שנים - לא תייקר את הפרמיה.
- + ביטוח נסיעות לחו"ל - 5 ימים במתנה לבעל הפוליסה לנסיעה רצופה (בכפוף לאקטיבציה).

ועוד מגוון הטבות והרחבות בלעדיות לקיבוצניקים!

בגין רכישת ביטוח רכב מקיף לתקופה של שנה. בכפוף לתנאי הפוליסה ודף הרשימה.

ביטוח חקלאי

כי בעצם זה שלך

קיבוצניקים, קבלו יותר מהביטוח שלכם

bth-direct.co.il | *8654

הקיבוץ הדתי בארות יצחק 609050 • טל: 03-6072777

www.kdati.org.il • E-mail: amudim@kdati.org.il